

Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom: stavovi prema sportašicama i (ne)ravnopravnost u sportskom okruženju

Greblo Jurakić, Zrinka

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2023**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:857525>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#) / [Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

DJEVOJKAMA BI BILO BOLJE DA SE BAVE NEČIM DRUGIM, A NE SPORTOM

STAVOVI PREMA SPORTAŠICAMA
I (NE)RAVNOPRAVNOST U
SPORTSKOM OKRUŽENJU

ZRINKA GREBLO JURAKIĆ

DJEVOJKAMA BI BILO BOLJE DA SE BAVE NEČIM DRUGIM, A NE SPORTOM

STAVOVI PREMA SPORTAŠICAMA
I (NE)RAVNOPRAVNOST U
SPORTSKOM OKRUŽENJU

ZRINKA GREBLO JURAKIĆ

Sveučilište u Zagrebu
Kineziološki fakultet

Zagreb, 2023.

Nakladnik: Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet
Za nakladnika: prof. dr. sc. Mario Baić

Autorica znanstvene knjige:
izv. prof. dr. sc. Zrinka Greblo Jurakić

Recenzentice:
prof. dr. sc. Renata Franc
prof. dr. sc. Željka Kamenov
izv. prof. dr. sc. Sunčica Bartoluci

Voditeljica istraživačkog projekta i stručne edukacije:
izv. prof. dr. sc. Zrinka Greblo Jurakić

Suradnici / suradnice na projektu:
Višnja Ljubičić, dipl. iur.
dr. sc. Lidija Bojić-Ćaćić
Josip Grgić, prof.

Nositeljica projekta:
Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Preobraženska 4/I
10 000 Zagreb
www.prs.hr

Partnerska organizacija:
Hrvatski rukometni savez
Metalčeva 5
10 000 Zagreb
www.hrs.hr

Lektura:
Marijana Džalo, prof.

Grafičko oblikovanje:
Gordana Brborović

ISBN (PDF): 978-953-317-076-3 (PDF)

Zagreb, 2023.

Sadržaj ovog djela dan je na korištenje pod licencom CC BY-NC 4.0.
Odobriilo Povjerenstvo za znanstveno-nastavnu literaturu i izdavačku djelatnost
Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 27. rujna 2022.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
1. DIO: „TRČIŠ KAO DJEVOJČICA“	9
Dobrobiti bavljenja sportom u vrijeme djetinjstva i adolescencije	10
Rodni stereotipi i predrasude u sportskom okruženju	15
Negativni stavovi prema sportašicama i psihosocijalna dobrobit sportašica	18
Rodna neravnopravnost u sportskom okruženju.....	23
2. DIO: „DJEVOJKAMA BI BILO BOLJE DA SE BAVE NEČIM DRUGIM, A NE SPORTOM“	27
Ciljevi istraživanja	28
Metodologija	29
Sudionici/e istraživanja	29
Mjerni instrumenti	32
Postupak provedbe istraživanja	36
Rezultati istraživanja i rasprava	38
Zastupljenost negativnih stavova prema sportašicama	38
Negativni stavovi prema sportašicama i psihosocijalna dobrobit mladih sportašica	57
Doživljaj rodne (ne)ravnopravnosti u sportu	68
Ograničenja i smjernice za buduća istraživanja	80
Znanstveni i praktični doprinos istraživanja	82
Zaključak	84
Dobrobiti uspostave rodne ravnopravnosti u sportu	86
3. DIO: „DEČKI, IGRAJTE KAO CURE!“	91
Preporuke za pokretanje pozitivnih društvenih promjena	92
4. DIO: „OD SADA ĆU TOME POSVEĆIVATI VIŠE PAŽNJE“	107
Prijenos znanstvenih spoznaja u praksu	108
Evaluacija edukacije	111
Zaključak	132
LITERATURA	135
O AUTORICI	164

PREDGOVOR

Temeljem empirijskih nalaza koji pokazuju da djevojke i žene znatno rjeđe sudjeluju u organiziranim sportskim aktivnostima te potaknuta seksističkim načinom prikaza sportašica u medijima, kao i brojnim pritužbama o neravnopravnom položaju sportaša i sportašica u hrvatskom društvu, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske Višnja Ljubičić, dipl. iur. predlaže provedbu istraživanja s ciljem utvrđivanja zastupljenosti negativnih stavova prema sportašicama te doživljaja rodne (ne)ravnopravnosti u sportu mladih u Hrvatskoj. S obzirom da u posljednje vrijeme sve veći broj djevojaka iskazuje interes za sudjelovanjem u sportovima čije karakteristike odstupaju od obilježja koja se uobičajeno pripisuju ženskim rodnim ulogama, u suradnji s predstavnicom Hrvatskog rukometnog saveza dr. sc. Lidijom Bojić-Ćaćić, provedeno je istraživanje u okviru kojeg su analizirane specifične barijere i izazovi s kojima se susreću sportašice koje se u Hrvatskoj bave tradicionalno „muškim“ sportom. U knjizi *„Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom - Stavovi prema sportašicama i (ne)ravnopravnost u sportskom okruženju“* rezultati spomenutog istraživanja sagledani su u kontekstu dosadašnjih teorijskih i empirijskih spoznaja u ovom području. Pored navedenog, posebna pažnja posvećena je praktičnoj primjeni istraživačkih nalaza pri kreiranju javnih politika i mjera namijenjenih suzbijanju negativnih rodnih stereotipa i predrasuda te uspostavi rodne ravnopravnosti u sportskom okruženju.

Knjiga se sastoji od četiriju dijelova. U prvom dijelu pod nazivom *„Trčiš kao djevojčica“* prikazani su empirijski nalazi koji upućuju na višestruke dobrobiti bavljenja sportom za vrijeme djetinjstva i adolescencije, kao i podaci koji pokazuju da se djevojke rjeđe uključuju u organizirane sportske aktivnosti te češće odustaju od bavljenja sportom. U ovom dijelu naveden je i pregled dosadašnjih spoznaja o obilježjima i posljedicama negativnih stavova prema sportašicama te rezultati istraživanja koji pokazuju da, unatoč porastu broja sportašica, status djevojaka i žena u sportu nije značajno unaprijeđen.

U drugom dijelu *„Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom“* prikazani su rezultati kvantitativnog istraživanja o zastupljenosti i obilježjima negativnih stereotipa i predrasuda prema sportašicama te doživljaju rodne (ne)ravnopravnosti u sportu. U istraživanju je sudjelovalo 522 rukometaša i rukometašica adolescentne dobi te 171 rukometni trener i trenerica iz različitih dijelova Hrvatske. Dobiveni rezultati analizirani su u kontekstu ranijih empirijskih nalaza te su predložene smjernice za buduća istraživanja u ovom području. Na kraju drugog dijela razmatraju se dobrobiti uspostave rodne ravnopravnosti u sportu na razini pojedinca, sportskih klubova, saveza i sportskih organizacija te na razini društva u cjelini.

U trećem dijelu koji nosi naziv „*Dečki, igrajte kao cure!*“ navedene su znanstveno utemeljene preporuke za pokretanje pozitivnih društvenih promjena, odnosno različite mjere koje mogu doprinijeti suzbijanju negativnih rodni stereotipa i predrasuda u sportu te uspostavi ravnopravnog statusa sportaša i sportašica u Hrvatskoj.

U posljednjem, četvrtom dijelu knjige, pod nazivom „*Od sada ću tome posvećivati više pažnje*“ prikazani su rezultati evaluacije provedene edukacije o negativnim rodni stereotipima i rodnoj (ne)ravnopravnosti u sportu na kojoj su sudjelovali rukometni treneri i trenerice. Odgovori polaznika/ca analizirani su u kontekstu važnosti edukacije o ovim temama u okviru stručne izobrazbe sportskih kadrova.

Knjiga „*Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom - Stavovi prema sportašicama i (ne)ravnopravnost u sportskom okruženju*“ namijenjena je znanstvenicima/ama i istraživačima/cama te visokoškolskim nastavnicima/ama i studentima/cama u području psihologije i sociologije sporta, sportskim djelatnicima/ama te donositeljima javnih politika koji u značajnoj mjeri mogu doprinijeti suzbijanju negativnih rodni stereotipa i uspostavi rodne ravnopravnosti u sportu. Pored navedenog, knjiga je namijenjena nastavnicima tjelesne i zdravstvene kulture, ali i roditeljima kojima može pomoći u procesu osvješćivanja rodni stereotipa i njihovih posljedica.

Istraživanja negativni rodni stereotipa i predrasuda te doživljaja rodne neravnopravnosti u sportu u Hrvatskoj još uvijek su iznimno rijetka, stoga se zahvaljujem Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova Višnji Ljubičić i dr. sc. Lidiji Bojić-Ćaćić na inicijativi i podršci u cjelokupnom procesu nastanka ove publikacije te Josipu Grgiću, prof. na pomoći u provedbi istraživanja.

Veliko hvala i recenzenticama prof. dr. sc. Željki Kamenov, prof. dr. sc. Renati Franc i izv. prof. dr. sc. Sunčici Bartoluci koje su svojim stručnim sugestijama značajno doprinijele kvaliteti knjige.

Na kraju, posebno se zahvaljujem mladim rukometašima i rukometašicama te rukometnim trenerima i trenericama koji/e su odvojili/e vrijeme za ispunjavanje anketnog upitnika, kao i Hrvatskom rukometnom savezu koji je prepoznao važnost ove teme i podržao provedbu istraživačkog projekta i edukacije.

Zrinka Greblo Jurakić

„Trčiš kao djevojčica“

TEORIJSKE SPOZNAJE I
REZULTATI DOSADAŠNJIH
ISTRAŽIVANJA

Dobrobiti bavljenja sportom u vrijeme djetinjstva i adolescencije

Prema preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, u svrhu ostvarenja zdravstvenih dobrobiti, djeca i mladi u dobi od 5 do 17 godina trebali bi u prosjeku sudjelovati u tjelesnoj aktivnosti umjerenog do visokog intenziteta najmanje 60 minuta dnevno (Bull i sur., 2020). Tjelesna aktivnost doprinosi pravilnom rastu i razvoju djece i adolescenata, ima pozitivan učinak na njihov mišićno-koštani, kardiovaskularni i kognitivni sustav (Biddle i sur., 2019; Bryant i sur., 2020; Janssen i LeBlanc, 2010), pomaže u prevenciji pretilosti kod mladih s prekomjernom tjelesnom masom te u reguliranju krvnog tlaka kod adolescenata s hipertenzijom (Janssen i LeBlanc, 2010). Nadalje, utvrđeno je da je redovito sudjelovanje u izvannastavnim sportskim aktivnostima u vrijeme adolescencije povezano s višom razinom tjelesne aktivnosti u odrasloj životnoj dobi (Tammelin i sur., 2003) koja značajno smanjuje rizik obolijevanja od pretilosti, kardiovaskularnih i malignih bolesti, dijabetesa tipa II, kroničnih respiratornih oboljenja, Alzheimerove bolesti i demencije (Pelkonen i sur., 2003; Reiner i sur., 2013; Stephen i sur., 2017). Usvajanje navike redovitog sudjelovanja u tjelesnoj aktivnosti u mlađoj te održavanje aktivnog životnog stila u kasnijoj životnoj dobi smanjuje vjerojatnost prerane smrti te doprinosi dugovječnosti tjelesno aktivnih osoba (Paffenbarger i sur., 1986).

Redovita tjelesna aktivnost povezana je i s nizom pozitivnih učinaka na psihosocijalnom planu djece i adolescenata (Biddle i Asare, 2011). Empirijski radovi u ovom području dugo su bili usmjereni na izučavanje dobrobiti tjelesne aktivnosti koja se definira kao svaki pokret tijela koji je izveden aktivacijom skeletnih mišića, a rezultira potrošnjom energije (Caspersen i sur. 1985). Međutim, u novije vrijeme, sve veći broj istraživanja posvećen je izučavanju učinaka sudjelovanja u organiziranim sportskim aktivnostima u okviru kojih se, uz tjelesnu komponentu, posebna pažnja posvećuje obilježjima socijalnog okruženja u kojem se sportske aktivnosti provode (Eime i sur., 2013). Bavljenje sportom puno je više od samog pokretanja tijela kroz prostor, a dodatni benefit sudjelovanja u organiziranim sportskim aktivnostima vezan je uz specifična obilježja socijalnih interakcija u sportu koje, povrh biološki uvjetovanih dobrobiti tjelesne aktivnosti

(Anderson i Shivakumar, 2013; Archer i sur., 2015; Lin i Kuo, 2013), mogu imati višestruki pozitivan učinak na psihičko zdravlje i psihosocijalnu dobrobit djece i adolescenata (Eime i sur., 2013; Sabiston i sur., 2016). Sport predstavlja specifičnu psihosocijalnu okolinu koja mladima pruža mogućnost za učenje i usavršavanje mehanizama emocionalne i bihevioralne regulacije te niza pozitivnih socijalnih vještina poput međusobnog prihvaćanja, pružanja podrške i suradnje (Boone i Leadbeater 2006; Hansen i sur., 2003; MacDonald i sur., 2012; Sabiston i sur., 2016; Vella i sur., 2013). Stoga ne iznenađuje da, u odnosu na njihove vršnjake koji se ne bave sportom, mladi sportaši i sportašice ostvaruju više rezultate na upitnicima mentalnog zdravlja, psihološke dobrobiti i pozitivnog afekta (Ferron i sur., 1999; Findlay i Coplan, 2008; Snyder i sur., 2010). Nadalje, utvrđeno je da mladići i djevojke koji se bave sportom postižu bolje rezultate na mjerama socijalnog funkcioniranja (Snyder i sur., 2010), pokazuju viši stupanj asertivnosti i samokontrole u socijalnim interakcijama (Findlay i Coplan, 2008), imaju višu razinu samopoštovanja (Dolenc, 2015; Findlay i Coplan, 2008), niže razine simptoma anksioznosti i depresivnosti (Dolenc, 2015; Ferron i sur., 1999) te rjeđe izvještavaju o suicidalnim ideacijama (Taliaferro i sur., 2011). Sudjelovanje u sportu za vrijeme adolescencije povezano je s nižim stupnjem izraženosti simptoma depresivnosti i stresa te s višom razinom mentalnog zdravlja u mlađoj odrasloj dobi (Jewett i sur., 2014). Konačno, utvrđeno je da je, u odnosu na tjelesnu aktivnost kojom se adolescenti bave izvan sportskog okruženja, tjelesna aktivnost koja se provodi u okviru organiziranih sportskih aktivnosti bolji prediktor niže razine simptoma depresivnosti u mlađoj odrasloj dobi (Brunet i sur., 2013).

U kontekstu psihosocijalne dobrobiti mladih sportaša/ica, dio istraživača/ica prednost daje timskim sportovima (Eime i sur., 2013; Pluhar i sur., 2019; Sabiston i sur., 2016; Vella i sur., 2014). Na primjer, u longitudinalnom istraživanju u kojem je sudjelovao reprezentativan uzorak australske djece u dobi od 8 do 10 godina utvrđeno je da, u odnosu na njihove vršnjake koji se bave individualnim sportom, sudionici/e timskih sportova postižu više rezultate na mjeri zdravstvenog aspekta kvalitete života koji uključuje i mjeru psihičkog zdravlja. O dobrobiti bavljenja timskim sportom govore i rezultati longitudinalnog istraživanja koji pokazuju da je broj godina sudjelovanja u timskom (ali ne i u individualnom) sportu za vrijeme srednje škole statistički značajan negativni prediktor simptoma depresivnosti u mlađoj odrasloj dobi (Sabiston i sur., 2016). Prema Milleru i Hoffmanu (2009), bavljenje timskim sportom doprinosi razvoju tzv. prosocijalnog identiteta sportaša koji može imati zaštitnu ulogu u procesu razvoja depresije. Drugo potencijalno objašnjenje spomenutih empirijskih nalaza vezano je uz različitu prirodu socijalnih

odnosa u individualnim i timskim sportovima koja je uvjetovana različitim ciljevima kojima sportaši/ce teže. Naime, u individualnim sportovima članovi sportskog tima međusobno se natječu kako bi ostvarili što bolji osobni rezultat, dok u timskim sportovima članovi tima moraju zajedničkim snagama ostvariti što bolji grupni rezultat čime se potiče razvoj i usavršavanje različitih prosocijalnih vještina (Sabiston i sur., 2016). U skladu s navedenim, pozitivni psihosocijalni učinci sportskih aktivnosti u najvećoj mjeri dolaze do izražaja u timovima koje obilježava motivacijska klima usmjerena prema učenju i razvoju vještina (Greblo i sur., 2016; Harwood i sur., 2015; MacDonald i sur., 2011). U timu u kojem prevladava spomenuta motivacijska klima treneri/ce češće koriste demokratski stil rukovođenja, instruktivniji/e su i u većoj mjeri usmjereni/e na osobnu dobrobit sportaša/ica, potkrepljuju trud koji sportaši/ice ulažu u usavršavanje sportske vještine, naglašavaju važnost osobnog napretka u odnosu na ranije ostvareni rezultat te potiču zajedništvo i međusobnu suradnju svih članova/ica sportskog tima u kojem se, unatoč interindividualnim razlikama u sportskoj vještini, cijeni doprinos svakog pojedinca u procesu ostvarenju zajedničkog cilja (Barić, 2005).

Iako je sudjelovanje u sportu podjednako važno za dobrobit adolescenata obaju spolova, djevojke se rjeđe uključuju u sportske aktivnosti te češće odustaju od bavljenja sportom, što naročito dolazi do izražaja u vrijeme adolescencije (Enoksen, 2011; Møllerløgken i sur., 2015; Pedišić i sur., 2023; Zarrett i sur., 2020). Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, 78,6% adolescenata i čak 87% adolescentica u Hrvatskoj nije dovoljno tjelesno aktivno (Inchley i sur., 2020), stoga promocija sporta i tjelesne aktivnosti kod mladih, a naročito kod djevojaka, predstavlja jedan od vodećih javnozdravstvenih prioriteta.

Promatrano s aspekta empirijski utvrđenih zdravstvenih dobiti sudjelovanja u sportskim aktivnostima (Bailey, 2006; Eime i sur., 2013; Hills i sur., 2007; Khan i sur., 2012) te negativnih zdravstvenih učinaka tjelesne neaktivnosti (Booth i sur., 2017; Cunningham i sur., 2020; Hills i sur., 2007; Kohl i sur., 2012; Rodriguez-Ayllon i sur., 2019), rodne razlike u tjelesnoj aktivnosti i učestalosti bavljenja sportom u djetinjstvu i adolescenciji predstavljaju relevantni društveni problem koji potencijalno može dovesti do nejednakosti u zdravstvenom statusu muškaraca i žena različitih dobnih kategorija (Chalabaev i sur., 2013). Značajan nesrazmjer u tjelesnoj aktivnosti ne može se pripisati barijerama koje podjednako često navode mladići i djevojke, a koje uključuju nedostatak sportske infrastrukture, manjak slobodnog vremena, poteškoće u usklađivanju obrazovnih i sportskih obaveza, strogu selekciju pri prelasku u višu natjecateljsku kategoriju, percepciju

pritiska od strane značajnih drugih¹, sportske ozljede i sl. (Crane i Temple, 2014; Shah i Yusof, 2007). Stoga, niz autora/ica (npr. Chalabaev i sur., 2013; Slater i Tiggemann, 2010; Wetton i sur., 2013) ističe da je, pored proučavanja čimbenika povezanih s odlukom o neuključivanju ili odustajanju od sportskih aktivnosti o kojima izvještavaju adolescenti obaju spolova, posebnu pažnju potrebno posvetiti izučavanju čimbenika koji bi mogli objasniti rodne razlike u tjelesnoj aktivnosti i učestalosti bavljenja sportom. U kontekstu visoke razine tjelesne neaktivnosti djevojaka adolescentne dobi (Inchley i sur., 2020; Pedišić i sur., 2023), identifikacija rodno specifičnih čimbenika koji doprinose rjeđem uključivanju i češćem odustajanju od sportskih aktivnosti predstavlja važan preduvjet kreiranja učinkovitih javnozdravstvenih intervencija namijenjenih povećanju tjelesne aktivnosti djevojaka.

Proučavanje rodno specifičnih činitelja podrazumijeva razlikovanje pojmova *spol* i *rod* koji se u svakodnevnom govoru nerijetko koriste kao sinonimi, dijelom i zbog toga što se biološki i društveni utjecaji međusobno isprepliću (Galić, 2011). U užem smislu riječi, pojam *spol* odnosi se na distinktivne biološke i fiziološke karakteristike muškaraca i žena (Svjetska zdravstvena organizacija, 2014), stoga sintagma *spolne razlike* podrazumijeva da su opažene razlike između muškaraca i žena biološki uvjetovane (Kalat, 2013). S druge strane, pojam *rod* odnosi se na „društvene, kulturološke i povijesne razlike između žena i muškaraca te obuhvaća različite društvene uloge, identitete i očekivanja za žene i muškarce u društvu.“ (Galić, 2011, str. 11). Prema istoj autorici, rod predstavlja važnu odrednicu osobnog identiteta koji uključuje socijalne norme, stavove, vrijednosti, ponašanja i emocije koje se temeljem socijalizacije² povezuju s biološkim spolom te se, u okviru određenog društva, smatraju prikladnim za žene, odnosno za muškarce (Svjetska zdravstvena organizacija, 2014). U skladu s navedenim, kada sportsku izvedbu analiziramo s aspekta bioloških, fizioloških i/ili anatomskih razlika između sportaša i sportašica, govorimo o spolnim razlikama. Međutim, kada proučavamo razlike između sportaša i sportašica u kontekstu društveno uvjetovanih činitelja kao što su mogućnost napredovanja u sportskoj karijeri, vrednovanje sportskog postignuća i zastupljenost u medijima, govorimo o rodnim

¹ Pojam *značajni drugi* odnosi se na pojedince (npr. roditelji, braća i sestre, vršnjaci, sportski treneri/ce i sl.) koji snažno utječu na drugu osobu te imaju važnu ulogu u procesu socijalizacije i izgradnje slike o sebi (VandenBos, 2007).

² Socijalizacija je proces putem kojeg pojedinci stječu socijalne vještine, vjerovanja, vrijednosti i ponašanja koja su neophodna za učinkovito funkcioniranje u društvu ili određenoj društvenoj skupini (VandenBos i sur., 2007).

razlikama, odnosno o rodnoj (ne)ravnopravnosti muškaraca i žena u sportu. Drugim riječima, neosporno je da se žene i muškarci u mnogočemu razlikuju, no važno je utvrditi u kojoj su mjeri opažene razlike između žena i muškaraca u nekom području uvjetovane njihovim različitim biološkim karakteristikama, a u kojem se stupnju te razlike mogu pripisati djelovanju različitih društvenih činitelja koji uključuju predrasude, stereotipna vjerovanja o osobinama i emocionalnim predispozicijama žena i muškaraca te socijalna očekivanja o rodno prikladnim ponašanjima i interesima (Chalabaev i sur., 2013; Ellemers, 2018).

Rodni stereotipi i predrasude u sportskom okruženju

Rodne razlike u učestalosti bavljenja sportom dugo su se pripisivale različitim interesima za koje se vjerovalo da su uvjetovani različitim tjelesnim predispozicijama mladića i djevojaka (Jurakić i Pedišić, 2012; Knisel i sur., 2009). Međutim, empirijski nalazi pokazuju da se mehanizmi u osnovi rodnih razlika u tjelesnoj aktivnosti i bavljenju sportom ne mogu objasniti isključivo temeljem bioloških karakteristika (Chalabaev i sur., 2013). Posljedično, u novije vrijeme sve se više pažnje posvećuje utvrđivanju socijalnih činitelja koji mogu imati važnu ulogu u procesu donošenja odluke o (ne)uključivanju u sportske aktivnosti, odnosno odluke o prestanku bavljenja sportom (Chalabaev i sur., 2013; Guillet i sur., 2000; Guillet i sur., 2006).

U spomenute socijalne činitelje ubrajaju se i negativni stavovi prema sportašicama i sportovima u kojima one sudjeluju. Stav se definira kao opće pozitivno ili negativno vrednovanje objekta stava (npr. pojedinaca, članova društvene skupine, konkretnih ili apstraktnih ideja i pojmova) koje može biti zasnovano na kognitivnoj, emocionalnoj ili bihevioralnoj sastavnici, odnosno na kombinaciji spomenutih sastavnica (Eagly i Chaiken, 1998; Eagly i Chaiken, 2007). Drugim riječima, stav prema nekoj socijalnoj skupini može uključivati misli i vjerovanja o pripadnicima skupine (kognitivna komponenta), osjećaje koje pobuđuju članovi skupine (emocionalna komponenta) te izravna ponašanja ili namjere ponašanja prema pripadnicima određene skupine (Franc, 2000). Negativne stavove prema pripadnicima neke društvene skupine, koji se temelje isključivo na njihovoj pripadnosti toj skupini, nazivamo predrasudama (Aronson i sur., 2019). U osnovi predrasuda nerijetko se nalaze stereotipi, odnosno generalizirana vjerovanja o grupi ljudi u okviru kojih se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim pripadnicima te grupe, neovisno o stvarnim varijacijama u njihovim osobnim karakteristikama (Aronson i sur., 2019). U skladu s navedenim, rodni stereotipi definiraju se kao generalizirana vjerovanja o različitim obilježjima koja se smatraju karakterističnima za žene ili muškarce, što uključuje vjerovanja o specifičnim tjelesnim karakteristikama, osobinama ličnosti i emocionalnom načinu reagiranja (Ellemers, 2018).

Rodni stereotipi u sportu vezani su uz podjelu sportskih aktivnosti na tzv. „muške“ i „ženske“ sportove (Chalabaev i sur., 2013; Gentile i sur. 2018; Guillet i sur., 2000; Guillet i sur., 2006; Halbert, 1997). Tradicionalno „muškim“ sportovima smatraju se sportovi koji uključuju tjelesni kontakt, odnosno sportovi kojima se pripisuju maskuline karakteristike poput izdržljivosti, snage ili agresivnosti, dok se tradicionalno „ženskim“ sportovima smatraju sportovi s naglašenom estetskom komponentom u kojima do izražaja dolazi ekspresivnost i gracioznost pokreta (Chalabaev i sur., 2013). Na primjer, borilačke vještine, rukomet i nogomet pripadaju kategoriji „muških“ sportova. Sportovi poput ritmičke gimnastike, sinkroniziranog plivanja i plesa, koji svojim karakteristikama ne proturječe rodni stereotipima o ženskom izgledu i ponašanju, pripadaju kategoriji „ženskih“ sportova, a sportovi poput tenisa i plivanja smatraju se rodno neutralnim sportovima (Chalabaev i sur., 2013; Koivula, 1995). Podjela na „muške“ i „ženske“ sportove najčešće se opravdava „biološkim“ razlozima, odnosno različitim tjelesnim predispozicijama žena i muškaraca. Međutim, negativni stereotipi prema ženama visoko su zastupljeni i u šahu koji se smatra „muškom igrom“ iako ne zahtijeva tjelesnu snagu ili brzinu, što upućuje na važnost socijalnih činitelja pri rodnoj kategorizaciji sportova (Maass i sur., 2008).

Rodno specifični razlozi u osnovi manje uključenosti djevojaka u organizirane sportske aktivnosti povezani su s vjerovanjem prema kojem je sport dominantno namijenjen mladićima, odnosno muškom dijelu populacije (Colley i sur., 2005; Fredricks i Eccles, 2005). Spomenuto vjerovanje u skladu je s obilježjima tradicionalnih rodni uloga u okviru kojih se žene karakteriziraju kao preosjetljive te nedovoljno asertivne i agresivne za sudjelovanje u kompetitivnim i visoko stresnim aktivnostima (Eagly i Karau, 2002; Lutz, 1990; Ross i Shinew, 2008; Wellard, 2002). Vjerovanje prema kojem je sport prvenstveno namijenjen mladićima podržavaju i negativni stereotipi prema sportskim vještinama i sposobnostima djevojaka. U prilog navedenom govori i podatak da se usporedba nečije sportske vještine sa sportskom vještinom djevojčica, djevojaka ili žena u pravilu koristi u funkciji uvrede ili negativne kritike upućene sudionicima sportskih aktivnosti (Hively i El-Alayli, 2014; McCallister i sur., 2003; Ross i Shinew, 2008). Na primjer, izraz „trčiš kao djevojčica“ uobičajeno se smatra sinonimom za sporost i nekoordiniranost. S druge strane, sportašice čija sportska vještina jasno opovrgava negativne stereotipe prema djevojkama i ženama koje se bave sportom nerijetko se proglašava „muškobanjastima“ i preagresivnima ili im se pripisuje homoseksualna spolna orijentacija (Rayburn i sur., 2015; Slater i Tiggemann, 2010; Vu i sur., 2006), što negativno utječe na njihovu motivaciju za bavljenjem sportom. Negativni

stereotipi prema sportašicama u značajnoj su mjeri prisutni i u medijskim izvještajima koji su često opterećeni seksizmom te u kojima se, u odnosu na ostvareni sportski rezultat, veći naglasak stavlja na fizički izgled ili privatni život sportašica (Bissell i Duke, 2007; Clavio i Eagleman, 2011; Fink i Kensicki, 2002; Kane, 1996; Kane i sur., 2013; Knight i Giuliano, 2001; Wensing i Bruce, 2003).

Empirijski nalazi upućuju na višestruke štetne učinke negativnih stereotipa prema sportašicama. Pored toga što negativno djeluju na motivaciju djevojaka za uključivanje u sportske aktivnosti, narušavaju kvalitetu njihove sportske izvedbe i potiču donošenje odluke o prestanku bavljenja sportom (Chalabaev i sur., 2013), negativni rodni stereotipi negativno djeluju na psihosocijalnu dobrobit pripadnika/ca stereotipizirane skupine (Spencer i sur., 2016; Von Hippel i sur., 2011; Von Hippel i sur., 2015) te predstavljaju činitelj rizika za pojavu rodno uvjetovanog nasilja (Bevan i sur., 2020; Slater i Tiggemann, 2011; Vu i sur., 2006). Rezultati istraživanja pokazuju da učinci negativnih stereotipa prema sportašicama u najvećem stupnju dolaze do izražaja u tzv. „muškim“ sportovima (Guillet i sur., 2000; Guillet i sur., 2006; Halbert, 1997). Međutim, s obzirom na to da zastupljenost i obilježja rodnih stereotipa ovise o obilježjima kulture u okviru koje se javljaju (Best i Puzio, 2019), empirijske nalaze stranih istraživanja nije opravdano generalizirati na druga socijalna okruženja. Hrvatsko društvo još uvijek karakteriziraju obrasci patrijarhalne kulture³ (Galić, 2012) koji u velikoj mjeri doprinose oblikovanju i podržavanju rodnih stereotipa u sportu. Navedeno potvrđuju i rezultati kvalitativnog istraživanja u kojem su sudjelovale igralice Prve hrvatske malonogometne lige za žene (Bartoluci i Baršić, 2020) u kojem je utvrđeno da većina sudionica istraživanja od članova svoje obitelji nije imala podršku za bavljenje nogometom. Značajan stupanj neodobravanja zbog sudjelovanja u „muškoj“ aktivnosti nogometašice su doživjele od strane majki koje su „iskorak iz normi i vrijednosti patrijarhalne kulture vidjele kao ‘opasnost’ za svoje kćeri“ (Bartoluci i Baršić, 2020, str. 110), zbog čega je dio njihovih suigračica odustao od bavljenja ovim sportom.

Temeljem svega navedenog, s ciljem boljeg razumijevanja specifičnih izazova s kojima se susreću djevojke koje se u Hrvatskoj bave tradicionalno „muškim“ sportom, važno je utvrditi zastupljenost i obilježja negativnih rodnih stereotipa i predrasuda prema sportašicama u hrvatskom društvu.

³ Patrijarhat predstavlja specifičan sustav odnosa, vjerovanja i vrijednosti koji prožima političke, društvene i ekonomske sustave te u javnoj i u privatnoj domeni djeluje na način da jača privilegije muškaraca i podređenost žena (Nash, 2020).

Negativni stavovi prema sportašicama i psihosocijalna dobrobit sportašica

Iako se uobičajeno smatra da bavljenje sportom ima isključivo pozitivan učinak na tjelesno i psihičko zdravlje, empirijski nalazi pokazuju da, u određenim okolnostima, sudjelovanje u sportskim aktivnostima može narušiti osobnu dobrobit mladih sportaša i sportašica (David, 2005; Mountjoy i sur., 2016). Temeljem navedenog, u posljednje vrijeme sve se više pažnje posvećuje identifikaciji činitelja koji sprječavaju mogućnost ostvarenja pozitivnih potencijala sporta te činitelja koji aktivno doprinose negativnim učincima sudjelovanja u sportskim aktivnostima (npr. Fortier i sur., 2020; Parent i Fortier, 2017; Parent i Fortier, 2018; Stafford i sur., 2013; Vertommen i sur., 2018; Vertommen i sur., 2016). Dosadašnja istraživanja dominantno su bila usmjerena na ispitivanje individualnih činitelja povezanih s pojavom nasilnog ponašanja u sportu. Međutim, suvremeni autori upozoravaju da socijalne norme i sustav vrijednosti koji se promiče u određenom sportskom klubu, organizaciji i/ili širem socijalnom okruženju u značajnoj mjeri određuje psihosocijalne učinke bavljenja sportom (Roberts i sur. 2020; Spaaij i Schailée, 2019).

Empirijski nalazi upućuju na to da pripadnost omalovaženoj socijalnoj skupini (eng. *devalued social group*) može imati negativan učinak na psihosocijalnu dobrobit i psihičko zdravlje (Katz i sur., 2002). Prema istim autorima, postoji više načina na koje pripadnost omalovaženoj skupini može negativno djelovati na dobrobit njenih članova/ica. Prvo, može doći do internalizacije⁴ negativnih stereotipa uslijed čega pripadnici/e stereotipizirane skupine vlastite sposobnosti počinju procjenjivati sukladno postojećem stereotipu, a ne u skladu sa svojim stvarnim karakteristikama i kompetencijama (Eccles, 1994; Nosek i sur., 2002). Nadalje, pretpostavlja se da, neovisno o osobnoj samoevaluaciji, sama svijest o pripadnosti skupini koju socijalna okolina negativno evaluira može negativno utjecati na njene članove/ice. Naime, empirijski nalazi pokazuju da svijest o negativnim stereotipima kod pripadnika stereotipizirane skupine povećava anksioznost i strah od negativne evaluacije, što naročito dolazi do izražaja u

⁴ Internalizacija je psihički proces putem kojeg se stavovi, vrijednosti, vjerovanja i osjećaji drugih pojedinaca ili grupa usvajaju i integriraju u vlastiti identitet (VandenBos, 2007).

slučaju kada se procjenjuje učinak osobe u osobi važnim područjima (Osborne, 2007). Konačno, pripadnici/ce omalovažene skupine nerijetko su diskriminirani, a doživljaj neravnopravnosti u socijalnoj okolini negativno utječe na njihovo psihičko zdravlje i psihosocijalnu dobrobit (Katz i sur., 2002; Williams, 2018). U prilog hipotezi o negativnim učincima pripadnosti omalovaženoj skupini govore i rezultati istraživanja provedenih u sportskom okruženju. Na primjer, u kvalitativnom istraživanju Rayburna i suradnika (2015) utvrđeno je da stereotipi koji omalovažavaju sportsku izvedbu sportašica mogu značajno narušiti dostojanstvo djevojaka koje se bave sportom. Pored navedenog, utvrđeno je da žene koje se bave tradicionalno „muškim“ sportom, neovisno o njihovim stvarnim sposobnostima, izvješćuju o značajno nižoj razini samopoštovanja vezanog uz sport kojim se bave (Maass i sur., 2008).

U većini dosadašnjih istraživanja u području sporta negativni učinci rodni stereotipa proučavani su u kontekstu kvalitete sportske izvedbe (Gentile i sur., 2018). Međutim, rezultati istraživanja u drugim životnim domenama pokazuju da negativni stereotipi u značajnoj mjeri djeluju i na osobnu dobrobit pripadnika stereotipizirane skupine (Betz i sur., 2013; Blascovich i sur., 2001; Von Hippel i sur., 2011; Von Hippel i sur., 2015; Spencer i sur., 2016). Stoga je važno utvrditi na koji su način negativni stereotipi prema sportašicama povezani s osobnom dobrobiti sudionica sportskih aktivnosti. Nadalje, u većini dosadašnjih istraživanja učinci rodni stereotipa analizirani su u kontekstu njihove neposredne aktivacije u eksperimentalnoj situaciji (Gentile i sur., 2018). No, s ciljem boljeg razumijevanja različitih mehanizama djelovanja negativnih rodni stereotipa u sportu, važno je ispitati i razlike u samoprocjeni psihosocijalne dobrobiti kod sportašica u čijoj su socijalnoj okolini u različitoj mjeri zastupljeni stereotipi koji podcjenjuju kvalitetu sportske izvedbe, vještine i sposobnosti sportašica.

Osobe visokog samopoštovanja i osjećaja osobne vrijednosti procjenjuju se sposobnima i kompetentnima te vjeruju da se mogu uspješno nositi s budućim izazovima (Harter, 1989; Rosenberg, 1965), pri čemu obilježja samoprocjene mogu biti pod utjecajem socijalnih činitelja. Naime, empirijski nalazi u području rasni stereotipa pokazuju da je internalizacija negativni stereotipa povezana s nižom razinom samopoštovanja te s višim razinama simptoma anksioznosti i depresivnosti (Brown i sur., 2002; Campón i Carter, 2015; Sosoo i sur., 2020). Temeljem svega navedenog, očekuje se da će sportašice koje su češće izložene negativni stereotipima prema djevojkama koje se bave sportom, u natjecateljskoj

situaciji izvijestiti o nižoj razini samopoštovanja i višim razinama simptoma anksioznosti i stresa.

U kontekstu negativnih aspekata sudjelovanja u sportskim aktivnostima u prvom planu ističu se različiti oblici psihološkog/emocionalnog, tjelesnog i seksualnog nasilja (Alexander i sur., 2011; Mountjoy i sur., 2016; Parent i Fortier, 2017) koje je zastupljenije u sportskim klubovima i organizacijama u kojima se zanemaruje, tolerira ili čak aktivno potiče nasilno ponašanje među sudionicima sportskih aktivnosti (Roberts i sur., 2020). Pri proučavanju nasilja u sportu potrebno je voditi računa o tome da, u kontekstu percepcije nasilnog ponašanja, sport predstavlja vrlo specifično psihosocijalno okruženje (Parent i Fortier, 2018). Naime, primjena nasilnih ponašanja u radu sa sportašima/cama nerijetko se opravdava višim ciljevima (David, 2005; Jacobs i sur., 2017; Kerr i Stirling, 2012; Pinheiro i sur., 2014; Stirling i Kerr, 2008a; Smits, 2017; Stirling, 2013) stoga nije neuobičajeno da, u svrhu motiviranja, educiranja ili discipliniranja sportaša/ica, treneri/ce koriste ponašanja koja pripadaju kategoriji verbalnog i/ili fizičkog nasilja (Alexander i sur., 2011, David, 2005; Stirling, 2013; Stirling i Kerr, 2008a, 2013). Percepcija nasilja kao instrumentalnog ponašanja ili svojevrsnog „tradicionalnog“ pristupa koji se koristi u funkciji ostvarenja sportskog uspjeha, povećava učestalost i stupanj tolerancije nasilnog ponašanja te potiče sklonost ka umanjivanju negativnih posljedica nasilja ukoliko se ono javlja u sportskom okruženju (David, 2005; Kerr i sur., 2016, 2020; Stirling i Kerr, 2008a; Swigonski i sur., 2014). Međutim, unatoč visokoj zastupljenosti stavova kojima se opravdava primjena nasilnog ponašanja u svrhu ostvarenja pobjede ili prednosti na sportskom terenu (David, 2005; Fortier i sur., 2020; Kerr i Stirling, 2012; Stirling, 2013; Swigonski i sur., 2014), empirijski nalazi nedvosmisleno pokazuju da izloženost nasilju u sportu dovodi do istih negativnih učinaka kao i izloženost nasilju u drugim životnim područjima (Gervis i Dunn, 2004; Greblo Jurakić i sur., 2022; Mountjoy i sur., 2016; Parent i Fortier, 2018; Ríos i sur., 2022; Stirling i sur., 2011; Stirling, i Kerr, 2008a, 2008b; Stirling i Kerr, 2013; Vertommen i sur., 2018; Wilinsky i McCabe, 2020).

Nasilje prema ženama blisko je povezano s rodnim stereotipima (Fakunmoju i sur., 2016; Van Der Veur i sur., 2007). Iako su istraživanja ovog tipa u području sporta još uvijek iznimno rijetka, Ruggiero i Lattin (2008) ističu da se, potaknuti visokom razinom emocionalnosti koja prati natjecateljski sport, negativni rodni i rasni stereotipi mogu očitovati u verbalnom nasilju trenera/ica prema sportašicama. Psihološko/emocionalno nasilje koje uključuje verbalno nasilje (npr. vikanje,

psovanje), ponižavanje, prijetnje i relacijsko nasilje (oblik nasilja kojim se narušava socijalni status osobe) najzastupljeniji je oblik nasilja u sportu (Alexander i sur., 2011; Greblo i sur., 2007; Ricijaš i sur., 2016; Vertommen i sur., 2016), a rezultati istraživanja pokazuju da su ovom obliku nasilja češće izložene sportašice (Kerr i sur., 2019). Ponašanja koja pripadaju kategoriji psihološkog/emocionalnog nasilja najčešće se primjenjuju s ciljem motiviranja sportaša/ica (Ruggiero i Lattin, 2008). No, čak i u slučaju kada se koristi u „pozitivne svrhe“, odnosno bez želje za narušavanjem emocionalne dobrobiti i/ili psihičkog integriteta sudionika/ca sportskih aktivnosti, psihološko/emocionalno nasilje trenera/ica značajno narušava psihičko zdravlje i psihosocijalnu dobrobit, motivaciju za bavljenje sportom i kvalitetu sportske izvedbe sportaša/ica (Gervis i Dunn, 2004; Kerr i sur., 2020; Ruggiero i Lattin, 2008; Stirling i Kerr, 2008b, 2009, 2013). Sportaši i sportašice koji su doživjeli ponižavanje, ismijavanje, vrijeđanje, omalovažavanje, psovanje, prijetnje i zastrašivanje od strane trenera/ica navode da je to iskustvo narušilo njihovu sliku o tijelu, negativno utjecalo na njihovo samopoštovanje i percepciju samoefikasnosti te izazivalo osjećaje ljutnje i anksioznosti (Stirling i Kerr, 2013), pa čak i suicidalne misli (Kerr i sur., 2020). Pored toga, sportaši/ce navode da je psihološko/emocionalno nasilje trenera/ica negativno utjecalo na njihovo zadovoljstvo i motivaciju za bavljenjem sportom, izazvalo poteškoće pri usvajanju novih vještina te značajno narušilo kvalitetu njihove sportske izvedbe (Stirling i Kerr, 2013). S obzirom na visoku zastupljenost i višestruke negativne učinke psihološkog/emocionalnog nasilja trenera/ica, važno je identificirati činitelje koji potiču i podržavaju ovaj oblik nasilja u sportu (Jacobs i sur., 2017; Pinheiro i sur., 2014; Smits i sur., 2017; Swigonski i sur., 2014).

Individualne karakteristike trenera/ica koje povećavaju vjerojatnost korištenja psihološkog/emocionalnog nasilja u radu sa sportašima/cama uključuju nižu razinu obrazovanja, osobno iskustvo verbalnog nasilja od strane sportskih trenera/ica, viši stupanj odobravanja uporabe verbalnog i/ili tjelesnog nasilja u radu sa sportašima/cama te nezadovoljstvo sa stavovima sportaša/ica u pogledu njihove sportske aktivnosti (Yabe i sur., 2018). Međutim, hoće li se nečija sklonost nasilju ispoljiti i u ponašanju, u velikoj mjeri ovisi i o socijalnim normama, vrijednostima i stavovima koji se promiču u određenom socijalnom okruženju (Roberts i sur., 2020). Isti autori upozoravaju da zanemarivanje socijalnih činitelja koji potiču i podržavaju nasilno ponašanje dovodi do precjenjivanja uloge osobinskih činitelja te, posljedično, usmjeravanja na intervencije koje su dominantno namijenjene promijeni pojedinačnih ponašanja, a ne uvođenju organizacijskih promjena

koje doprinose sustavnom rješavanju problema nasilja u sportu (Roberts i sur., 2020). Temeljem svega navedenog, u svrhu boljeg razumijevanja odrednica rodno uvjetovanog nasilja u sportu, važno je ispitati razlikuju li se u doživljaju psihološkog/emocionalnog nasilja od strane sportskih trenera/ica djevojke u čijoj su socijalnoj okolini u različitoj mjeri zastupljeni negativni rodni stereotipi i predrasude prema sportašicama.

Rodna neravnopravnost u sportskom okruženju

Rodni stereotipi značajno doprinose rodnoj neravnopravnosti jer nejednak status žena i muškaraca u određenom području pripisuju njihovim stabilnim, biološki uvjetovanim karakteristikama (Cundiff i Vescio, 2016). Međutim, rezultati istraživanja pokazuju da su činitelji u osnovi različitog društvenog statusa žena i muškaraca u sportu (kao i u drugim društvenim područjima) puno složenije prirode, pri čemu se rodna neravnopravnost u pravilu ne temelji na biološkim razlikama kojima se pripisuje, već na specifičnom, društveno uvjetovanom načinu interpretacije različitih tjelesnih, psiholoških i emocionalnih predispozicija žena i muškaraca. Sukladno navedenom, u sportu se veći značaj pridaje onim tjelesnim sposobnostima u kojima su muškarci u prosjeku uspješniji. Na primjer, muškarci su uspješniji u motoričkim zadacima koji zahtijevaju snagu i brzinu (Knisel i sur., 2009), što se često navodi kao argument kojim se dokazuje njihova superiornost u sportskim aktivnostima. S druge strane, žene su u prosjeku uspješnije u motoričkim zadacima koji zahtijevaju gipkost i gracioznost pokreta, no žene se zbog toga ne percipiraju generalno uspješnijima u sportu (Kane, 1996). Štoviše, „ženski“ sportovi u kojima se ističe gracioznost pokreta nerijetko se percipiraju kao umjetničke i zabavne aktivnosti, a ne kao pravi sportovi, čime se neopravdano umanjuje naporan rad i trud koji su potrebni za ostvarenje značajnih rezultata u sportovima s naglašenom estetskom komponentom (Jakubowska i Byczkowska-Owczarek, 2018).

Iako je ravnopravnost žena i muškaraca zajamčena temeljnim dokumentima o sportu (Europska komisija, 2007; Ujedinjeni narodi, 2007; Vijeće Europe, 2005), suvremeni sport je u značajnoj mjeri obilježen rodnom neravnopravnošću (Europska komisija 2014; Talleu, 2011). U sportskim organizacijama žene su znatno rjeđe zastupljene na višim trenerskim, sudačkim i upravljačkim pozicijama (Burton, 2015; Schlesinger i Weigelt-Schlesinger, 2013), a uspjesi sportašica nerijetko se zanemaruju ili podređuju postignućima njihovih muških kolega (Fink, 2015; Messner i sur., 1993; Weiller i Higgs, 1999). Nadalje, sportašice su značajno manje zastupljene u medijima (Cooky i sur., 2013; Lebel i Danylchuk, 2009; Romney i Johnson, 2019; Trolan, 2013), a sportska natjecanja na kojima

sudjeluju muškarci češće se prenose na vizualno uzbudljiviji i dinamičniji način (Angelini, 2008; Greer i sur., 2009). U odnosu na sportašice, sportaši dobivaju veće novčane nagrade na sportskim natjecanjima, imaju veću plaću i unosnije ugovore sa sponzorima (Flake i sur., 2012; Forbes, 2020; Hall i Oglesby, 2016; Wicker i sur. 2021). Rodna neravnopravnost u sportu nije prisutna samo na višim razinama sportskih natjecanja. Prema Lenskyju (1990), niža stopa uključenosti djevojaka u organizirane sportske aktivnosti dijelom je uvjetovana time što se u okviru sportskih klubova i organizacija prednost daje aktivnostima, programima i događajima koji su namijenjeni mladićima. Osim toga, mladim sportašima se češće osigurava kvalitetnija sportska oprema, atraktivniji termini treninga i više prilika za natjecanje (Coakley, 2007; Vilhjalmsson i Kristjansdottir, 2003).

Rezultati istraživanja provedenog na reprezentativnom uzorku odraslih stanovnika/ca Republike Hrvatske upućuju na to da većina građana i građanki naše zemlje negira seksističke stavove te podržava ideju o ravnopravnosti žena i muškaraca u različitim životnim područjima (Kamenov, 2011). Međutim, deklarativno podržavanje rodne ravnopravnosti, pa čak ni samo povećanje prilika za ostvarenje rodne ravnopravnosti u određenom području, ne znači nužno da žene i muškarci uistinu imaju ravnopravan status. Na primjer, iako je mogućnost ravnopravnog uključivanja žena u sustav sporta dovela do povećanja broja sportašica (Carpenter i Acosta, 2000; Cooky i sur., 2015; Cooky i sur., 2013), rezultati istraživanja pokazuju da status djevojaka i žena u sportu nije značajno unaprijeđen (Bartoluci i Baršić, 2020; Bevan i sur., 2020; Europska komisija, 2014; Ross i Shiner, 2008), što u najvećoj mjeri dolazi do izražaja u sportovima čija obilježja nisu u skladu s tradicionalnom ženskom rodnom ulogom (Guillet i sur., 2000; Halbert, 1997; Rayburn i sur., 2015). Temeljem svega navedenog, s ciljem kreiranja učinkovitih kampanja i intervencija namijenjenih uspostavi rodne ravnopravnosti između sportaša i sportašica u hrvatskom društvu, posebnu pažnju potrebno je posvetiti ispitivanju doživljaja rodne (ne)ravnopravnosti kod mladih sportaša i sportašica koji/e se bave „muškim“ sportom.

**„Djevojkama
bi bilo
bolje da se
bave nečim
drugim, a ne
sportom“**

**REZULTATI ISTRAŽIVANJA PROVEDENOG
NA UZORKU MLADIH RUKOMETAŠA/ICA I
RUKOMETNIH TRENERA/ICA**

Ciljevi istraživanja

Sportovi koji svojim obilježjima proturječe ženskoj rodnoj ulozi izazivaju sve veći interes djevojaka (ABS, 2015), stoga je važno utvrditi specifične barijere i izazove s kojima se suočavaju mlade sportašice koje se bave tradicionalno „muškim“ sportovima (Bevan i sur., 2020). S obzirom na to da je rukomet sport s izraženom maskulinom komponentom (Guillet i sur., 2000) te ujedno i jedan od najpopularnijih sportova u Hrvatskoj (Središnji državni ured za šport, 2019), provedeno je istraživanje čiji su ciljevi bili:

- utvrditi učestalost s kojom se mladi/e rukometaši/ce i rukometni/e treneri/ce iz različitih dijelova Hrvatske susreću s negativnim rodnim stereotipima i predrasudama prema sportašicama;
- ispitati na koji je način izloženost negativnim rodnim stereotipima i predrasudama prema sportašicama povezana s psihosocijalnom dobrobiti djevojaka koje se bave „muškim“ sportom te s psihološkim/emocionalnim nasiljem od strane sportskih trenera/ica;
- analizirati doživljaj (ne)ravnopravnosti sportaša i sportašica iz perspektive mladih rukometaša/ica i rukometnih trenera/ica.

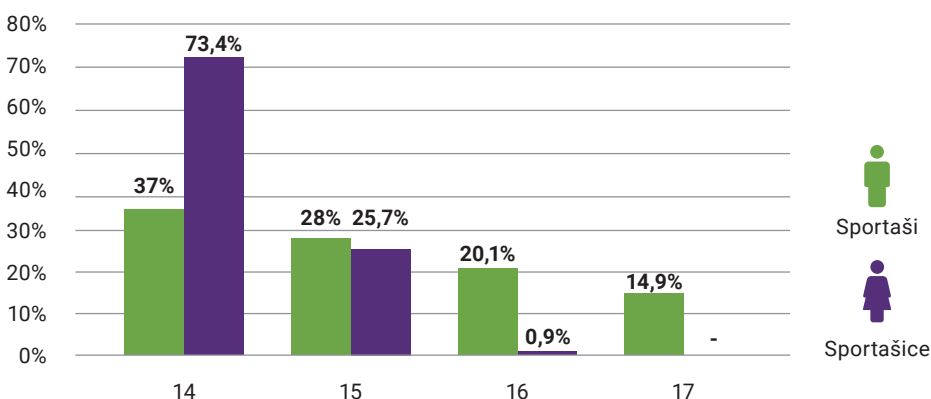
Nacrt i postupak istraživanja⁵ usklađen je s odredbama Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003) te je odobren od strane Etičkog odbora Hrvatske psihološke komore (15. ožujak 2019. URBROJ: 251-375/01-04-19-2).

SUDIONICI/E ISTRAŽIVANJA

U istraživanju je sudjelovalo 289 rukometaša i 233 rukometašice iz različitih dijelova Hrvatske koji su 2019. godine nastupali na završnici Prvenstva Hrvatske u rukometu. Najmlađi sudionici/e istraživanja imali su 14, a najstariji 17 godina ($M=14,75$; $SD=0,96$). Prema podacima prikazanim na Grafičkom prikazu 1, raspon dobi mladića kretao se od 14 do 17 ($M = 15,13$; $SD = 1,07$), a raspon dobi djevojaka od 14 do 16 godina ($M = 14,27$; $SD = 0,47$).

Grafički prikaz 1.

Dob sportaša i sportašica u trenutku provedbe istraživanja

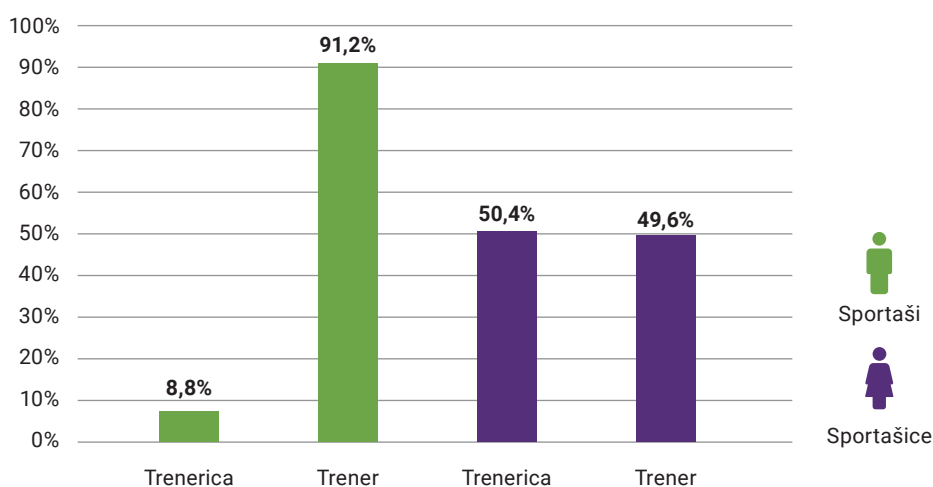

⁵ Sažetak rezultata o zastupljenosti negativnih stereotipa prema sportašicama i percepciji rodne neravnopravnosti u sportu iz perspektive mladih rukometaša i rukometašica prikazan je u Izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2021).

Svi sportaši i sportašice koji su sudjelovali u istraživanju aktivno sudjeluju na rukometnim natjecanjima na državnoj i/ili međunarodnoj razini. Detaljniji opis sudionika/ca istraživanja i zastupljenost sportaša i sportašicama po regijama prikazan je u radu Greblo Jurakić i suradnici (2021). Većina mladih sportaša i sportašica trenira s trenerom muškog spola (71,3%), pri čemu sportašice podjednako često treniraju s trenerima i trenericama, dok većina sportaša trenira s trenerom (Grafički prikaz 2).

Grafički prikaz 2.

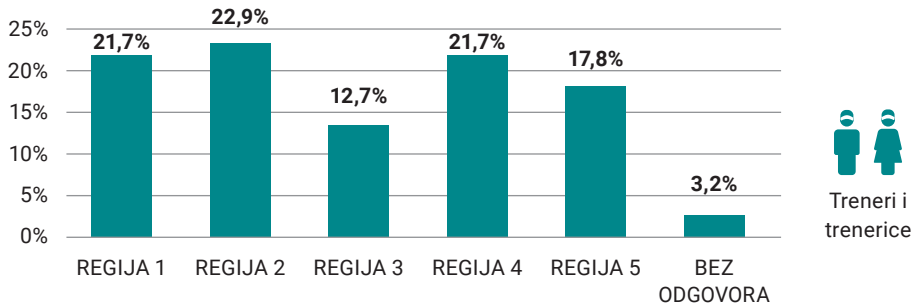
Zastupljenost trenera i trenerica na uzorcima sportaša i sportašica

U istraživanju je sudjelovalo i 125 rukometnih trenera i 32 rukometne trenerice koji su prisustvovali 43. Središnjem seminaru Udruge trenera/ica Hrvatskog rukometnog saveza. Dob trenera koji su sudjelovali u istraživanju kretala se u rasponu od 22 do 72 godine ($M = 43,030$; $SD = 11,64$), a dob trenerica u rasponu od 20 do 64 godine ($M = 37,48$; $SD = 10,40$). Podaci prikazani na Grafičkom prikazu 3 pokazuju da su u uzorku relativno ravnomjerno zastupljeni/e treneri/ce iz različitih dijelova Hrvatske, pri čemu su najzastupljeniji/e treneri/ce iz Regije 2 (Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka županija i Grad Zagreb), a najmanje zastupljeni/e treneri/ce iz Regije 3 (Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija).

Grafički prikaz 3.

Regionalna pripadnost trenera/ica koji/e su sudjelovali/e u istraživanju

REGIJA 1: Karlovačka, Primorsko-goranska, Ličko-senjska i Istarska županija

REGIJA 2: Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka županija i Grad Zagreb

REGIJA 3: Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija

REGIJA 4: Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija

REGIJA 5: Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska i Međimurska županija.

Trenerski staž sudionika/ca istraživanja kreće se od 4 mjeseca do 44 godine, pri čemu dominantna vrijednost iznosi 10 godina. Većina trenera/ica koji/e su sudjelovali/e u istraživanju radi sa sportašima/cama koji/e se natječu na državnoj (54,8%), odnosno županijskoj ili međužupanijskoj razini (42%), dok manji broj trenera/ica radi sa sportašima/cama koji/e se natječu na međunarodnim sportskim natjecanjima (3,2%).

Uzorak sportaša i sportašica

Osnovne demografske karakteristike i obilježja sportskog iskustva

Sudionici/e istraživanja odgovorili su na niz pitanja o osnovnim demografskim karakteristikama (spol, dob, regionalna pripadnost) te obilježjima njihovog sportskog iskustva (početak bavljenja rukometom, dužina treniranja, razina natjecanja, spol trenera/ice).

Negativni stavovi prema sportašicama

Izloženost negativnim stavovima prema sportašicama ispitana je pomoću 13 tvrdnji koje opisuju negativne rodne stereotipe i predrasude prema sportašicama i sportovima u kojima one sudjeluju. Tvrdnje sadržajno pripadaju jednoj od četiriju kategorija:

1. stavovi prema kojima je sport dominantno namijenjen mladićima (4 tvrdnje):

- „Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom.“
- „Djevojke su preosjetljive da bi mogle biti uspješne u sportu.“
- „Neki sportovi su preteški za djevojke.“
- „Neki sportovi su pregrubi za djevojke.“

2. stavovi o superiornosti sportaša u odnosu na sportašice (3 tvrdnje):

- „Ako žele biti dobre u sportu, djevojke moraju naučiti igrati muški.“
- „U sportu djevojke ne mogu biti ni približno dobre kao mladići.“
- „U odnosu na sportaše, sportašice puno lakše odustaju.“

3. stavovi o manjoj atraktivnosti sporta u kojem sudjeluju sportašice (3 tvrdnje):

- „Nastupi ženskih ekipa su dosadni.“
- „Ženski' sport nema svoju publiku.“
- „Ženski' sport nije pravi sport.“

4. stavovi vezani uz fizički izgled sportašica (3 tvrdnje):

- „Sportašicama je važniji izgled nego sportski rezultat.“
- „Sportašice su ‘muškobanjaste’.“
- „Sportašice nisu fizički atraktivne.“

Zadatak sudionika/ca istraživanja bio je na ljestvici od 4 stupnja (0 – nikada; 1 – rijetko; 2 – ponekad; 3 – često) procijeniti koliko se često susreću s navedenim stavovima.

Percepcija rodne (ne)ravnopravnosti

Percepcija rodne (ne)ravnopravnosti između sportaša i sportašica ispitana je pomoću 9 tvrdnji koje se odnose na doživljaj rodne ravnopravnosti s obzirom na:

1. uvjete treniranja (3 tvrdnje)

U mom klubu...

- „... djevojke treniraju u jednako dobrim uvjetima kao i mladići.“
- „... djevojke imaju jednako kvalitetnu opremu kao i mladići.“
- „... djevojke treniraju u jednako dobrom terminu kao i mladići.“

2. način vrednovanja sportskog postignuća (3 tvrdnje)

U mom klubu...

- „... sportski uspjesi djevojaka cijene se jednako kao i sportski uspjesi mladića.“
- „... za ista sportska postignuća ženske i muške ekipe dobivaju iste nagrade.“
- „... natjecanja ženskih i muških ekipa su jednako zastupljena u medijima.“

3. mogućnost napredovanja u sportskoj karijeri (3 tvrdnje).

U mom klubu...

- „... djevojke i mladići imaju jednake mogućnosti za napredovanje.“
- „... sportašice se moraju puno više truditi i dokazivati.“
- „... u ženske ekipe ulaže se jednako kao i u muške ekipe.“

Zadatak sudionika/ca istraživanja bio je na ljestvici od 5 stupnjeva (1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem) procijeniti stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom.

Pitanja koja su korištena za procjenu negativnih stavova prema sportašicama i doživljaja rodne neravnopravnosti u sportu osmišljena su temeljem rezultata dosadašnjih, dominantno kvalitativnih, istraživanja u ovom području.

Uzorak sportašica

Pored navedenog, u svrhu odgovora na istraživačke probleme, djevojke su ispunile i upitnike samoprocjene simptoma anksioznosti i stresa, upitnik samopoštovanja te upitnik o psihološkom/emocionalnom nasilju trenera/ica.

Anksioznost i stres

Za procjenu stupnja izraženosti anksioznosti i stresa korištene su podljestvice Anksioznost i Stres hrvatske verzije kratke Ljestvice depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21, Lovibond i Lovibond, 1995). Svaka se podljestvica sastoji od 7 čestica indikativnih za anksioznost (npr. „Bio/la sam uplašen/a bez opravdanog razloga.“) i stres (npr. „Osjetio/la sam da postajem uznemiren/a.“). Zadatak sudionica istraživanja bio je na ljestvici od 4 stupnja (od 0 – *uopće se nije odnosilo na mene* do 3 – *gotovo u potpunosti ili većinu vremena se odnosilo na mene*) označiti kako su se osjećale za vrijeme trajanja završnica Prvenstva u rukometu. Rezultat na podljestvicama izračunava se kao jednostavna linearna kombinacija pripadajućih čestica, pri čemu veći rezultat označava viši stupanj izraženosti pojedinog negativnog emocionalnog stanja. DASS-21 pokazuje zadovoljavajuće visoke koeficijente pouzdanosti. Cronbach alpha koeficijenti utvrđeni u ovom istraživanju iznose 0,80 za podljestvicu Anksioznost i 0,83 za podljestvicu Stres.

Samopoštovanje

Samopoštovanje sudionica istraživanja procijenjeno je temeljem rezultata na Rosenbergovoj skali samopoštovanja (Rosenberg, 1965) koja se sastoji od 10 čestica (npr. „Općenito govoreći, zadovoljan/na sam sobom“). Zadatak sportašica koje su sudjelovale u istraživanju bio je na skali od 4 stupnja (0 – *u potpunosti se*

ne slažem do 3 – u potpunosti se slažem) procijeniti stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom. Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti za ukupni rezultat iznosi 0,81.

Psihološko/emocionalno nasilje trenera/ica

Osobni doživljaj i svjedočenje nasilnom ponašanju trenera/ica procijenjeni su pomoću 5 tvrdnji čiji se sadržaj odnosio na različite oblike psihološkog/emocionalnog nasilja (psovanje, vrijeđanje, omalovažavanje i upućivanje prijetnji). Zadatak sudionica istraživanja bio je na ljestvici od 4 stupnja (0 – nikada; 1 – rijetko; 2 – ponekad; 3 – često) označiti koliko su često osobno doživjele neki od oblika nasilnog ponašanja trenera/ica te koliko su često svjedočile nasilnom ponašanju trenera usmjerenom prema drugim sportašicama.

Uzorak trenera i trenerica

Treneri/ce su u okviru provedenog istraživanja ispunili/e veći broj upitnika, a u ovom su radu pored osnovnih demografskih podataka (spol, dob, regionalna pripadnost) i podataka o obilježjima radnog iskustva (trenerski staž, razina natjecanja) prikazani njihovi odgovori na pitanja namijenjena procjeni zastupljenosti negativnih stavova prema sportašicama i doživljaja ravnopravnosti između sportaša i sportašica.

POSTUPAK PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u svibnju 2019. godine za vrijeme trajanja završnica Prvenstva Hrvatske u rukometu. Dva tjedna prije početka istraživanja treneri/ce i roditelji mladih rukometaša i rukometašica pismeno su obaviješteni o obilježjima i načinu provođenja istraživanja. Iako djeca starija od 14 godina mogu samostalno donijeti informiranu odluku o sudjelovanju u istraživanju (Ajduković i Kolesarić, 2003), zbog osjetljivosti teme istraživanja u dopisu za roditelje bilo je navedeno da roditelji mogu zatražiti djetetovo izuzeće iz sudjelovanja u istraživanju, pri čemu su se istraživači/ce obvezali/e bezuvjetno poštovati roditeljsku odluku. Ovu je mogućnost iskoristio jedan roditelj te njegova kći nije sudjelovala u istraživanju.

U dogovoru s organizatorima prvenstva, trenerima/cama je prilikom registracije u hotelu uručen raspored u kojem je bilo navedeno mjesto i vrijeme testiranja za sportaše i sportašice iz njihovog kluba. Prema uputi, treneri/ce su u dogovoreno vrijeme dopratili sportaše/ice do kongresnih dvorana hotela u kojima su bili osigurani uvjeti za grupno ispunjavanje upitnika. Ispunjavanje upitnika odvijalo se u grupama od 15 do 20 sportaša/ica te je u prosjeku trajalo 15 minuta. Prije početka ispitivanja sudionici/e su ispunili/e Obrazac informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju koji je sadržavao detaljne informacije o istraživanju. U uputi je istaknuto da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i u potpunosti anonimno. Svaki upitnik kodiran je brojem po slučajnom rasporedu, a u upitniku se nigdje nisu navodili osobni podaci sportaša/ica, imena trenera/ica ili naziv sportskog kluba. Tajnost i zaštita prikupljenih podataka osigurana je čuvanjem podataka na računalu u dokumentu zaštićenom zaporkom.

S obzirom da su neka pitanja kod dijela mladih sportaša i sportašica mogla izazvati nelagodu ili neugodna sjećanja, nakon ispunjavanja upitnika sudionicima/ama istraživanja je bila osigurana mogućnost individualnog razgovora sa psihologom, no tu mogućnost nitko od sudionika/ca nije iskoristio. Po završetku anketiranja sudionicima/ama su podijeljeni letci koji su sadržavali informacije o tome kome se mogu javiti djeca i adolescenti koji su žrtve nasilja i/ili svjedoci nasilnog ponašanja usmjerenog prema drugima (Red button, Hrabri telefon).

Rukometni treneri/ce koji/e su sudjelovali/e u istraživanju, upitnike su ispunjavali uoči početka predavanja na 43. Središnjem seminaru Udruge trenera Hrvatskog rukometnog saveza. Prije ispunjavanja upitnika treneri/ce su potpisali/e Obrazac informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju u kojem je objašnjen cilj i postupak istraživanja te je naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju anonimno i dobrovoljno te da će se dobiveni podaci koristiti u znanstvene svrhe. Treneri/ce su upitnike u prosjeku ispunjavali 10 minuta.

Rezultati istraživanja i rasprava

Pri obradi podataka korištene su metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, medijan, raspon rezultata, frekvencije) i neparametrijske statističke metode (Mann-Whitney U-test).

ZASTUPLJENOST NEGATIVNIH STAVOVA PREMA SPORTAŠICAMA

Rezultati upućuju na visoku zastupljenost negativnih stavova prema sportašicama⁶. Analizom prikupljenih podataka ustanovljeno je da se 98,5% sportaša/ica te 96,2% trenera/ica najmanje jednom susrelo s nekim oblikom negativnih stavova prema sportašicama. Većina sportaša/ica (92,2%) čula je da su „sportaši superiorniji od sportašica“, a podjednak broj susreo se i sa stavom prema kojem „sport nije namijenjen djevojkama“. S istim stavom susrelo se 89,8%, odnosno 93,9% sportskih trenera/ica. Većina sportaša/ica (77%) i trenera/ica (81,9%) čula je komentare o manjoj atraktivnosti „ženskog“ sporta. Konačno, značajan broj mladih rukometaša i rukometašica (90,7%) te rukometnih trenera i trenerica (90,4%) susreo se s nekim od stereotipa koji su vezani uz fizički izgled sportašica. Detaljnija analiza odgovora sudionika/ca istraživanja u okviru koje su uspoređeni odgovori sportaša/ica i trenera/ica prikazana je u nastavku.

Stavovi koji upućuju na to da sport nije namijenjen djevojkama

Podaci o učestalosti s kojom se sportaši/ce i treneri/ce u Hrvatskoj susreću s komentarima koji upućuju na to da „sport nije aktivnost za djevojke“ prikazani su u Tablici 1. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima ranijih istraživanja u

⁶ S obzirom da je u istraživanju sudjelovao relativno mali broj trenerica ($n = 32$) te s obzirom da je analizom rodnih razlika utvrđeno da se mladi rukometaši i rukometašice podjednako često susreću s većinom negativnih stavova prema sportašicama (detaljnije na str. 58), statističke analize koje su prikazane u nastavku provedene su na ukupnim uzorcima sportaša/ica i trenera/ica.

kojima je utvrđeno da se velik broj sportova, a posebno onih koji nemaju izraženu estetsku komponentu, percipira kao sportove koji su dominantno namijenjeni mladićima (Koivula, 2001; Riemer i Visio, 2003). Rezultati prikazani u Tablici 1 govore i u prilog tome da je, s ciljem što boljeg razumijevanja razloga zbog kojih se djevojke rjeđe uključuju u sport te češće odustaju od sportskih aktivnosti, posebnu pažnju potrebno posvetiti različitim utjecajima kojima su mladići i djevojke izloženi u svom socijalnom okruženju (Eccles i Harold, 1991).

Tablica 1. Zastupljenost stavova koji upućuju na to da sport nije namijenjen djevojkama – odgovori sportaša/ica i trenera/ica

Koliko često čujete navedene tvrdnje?	Uzorak	n	Mdn	$R_{min-max}$	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	hi-kvadrat
					% (n)				
1. „Djevojkama bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom.“		520	1,00	0-3	39,4 (205)	28,3 (147)	22,7 (118)	9,6 (50)	16,81***
		171	1,00	0-3	24,4 (41)	41,7 (70)	21,4 (36)	12,5 (21)	
2. „Djevojke su preosjetljive da bi mogle biti uspješne sportu.“		517	1,00	0-3	36,8 (190)	28,0 (145)	24,4 (126)	10,8 (56)	7,22
		166	1,00	0-3	30,1 (50)	36,7 (61)	26,5 (44)	6,6 (11)	
3. „Neki sportovi su preteški za djevojke.“		519	2,00	0-3	17,9 (93)	22,4 (116)	34,1 (177)	25,6 (133)	12,94**
		168	2,00	0-3	17,3 (29)	29,7 (50)	39,9 (67)	13,1 (22)	
4. „Neki sportovi su pregrubi za djevojke.“		517	2,00	0-3	13,9 (72)	19,0 (98)	37,3 (193)	29,8 (154)	13,69**
		167	2,00	0-3	10,8 (18)	29,3 (49)	41,3 (69)	18,6 (31)	

Legenda: sportaši i sportašice; treneri i trenerice; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Većina mladih sportaša/ica (60,6%) i trener/ica (75,6%) koji su sudjelovali u istraživanju susrela se sa stavom koji podrazumijeva da bi djevojkama bilo bolje da se ne bave sportom, a oko trećine sudionika/ca navodi da se s ovim stavom susreće ponekad ili često. Dobiveni rezultati upućuju na zaključak da su, u pogledu sudjelovanja u sportskim aktivnostima, djevojke izložene oprečnim društvenim stavovima. Naime, u nizu javnozdravstvenih kampanja, upozorava se na problem visoke razine tjelesne neaktivnosti adolescentica te se djevojke nastoji potaknuti na bavljenje sportom (Allison i sur., 2017). Međutim, djevojkama se istovremeno šalje poruka kako bi bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom, što značajno ograničava potencijalni pozitivni učinak javnozdravstvenih intervencija. Rodni stereotipi vezani uz sport usvajaju se u djetinjstvu te se, naročito kod djevojaka, dodatno učvršćuju tijekom adolescencije (Colley i sur., 2005; Guillet i sur., 2000). U prilog tome govore i rezultati istraživanja u okviru kojeg su dječaci i djevojčice (raspon dobi 9-11 godina) te mladići i djevojke (raspon dobi 15-16 godina) trebali nacrtati osobu koja se učestalo bavi sportom (Colley i sur., 2005). Analizom crteža utvrđeno je da su svi dječaci (100%) i gotovo svi mladići (98,9%) nacrtali osobu muškog spola. Nadalje, osobu muškog spola nacrtalo je malo više od polovice djevojčica (52%) te većina (70,1%) djevojaka koje su sudjelovale u istraživanju. S obzirom na to da pri odgovaranju na zadatak crtanja osobe djeca uobičajeno crtaju osobu vlastitog spola (Brown, 1979), Colley i suradnici (2005), zaključuju da rezultati njihovog istraživanja ukazuju na učinak rodnih stereotipa u domeni sporta. Prema istim autoricama, jedan od potencijalnih razloga u osnovi značajno manjeg broja crteža ženskih osoba kod starijih sudionica istraživanja je taj što, u odnosu na djevojčice, djevojke adolescentne dobi imaju u većoj mjeri osviješten društveni stav u pogledu rodno prikladnog ponašanja te su pod snažnijim utjecajem rodnih stereotipa vezanih uz sportske aktivnosti.

Empirijski nalazi upućuju na to da roditelji mogu značajno doprinijeti međugeneracijskom prijenosu i internalizaciji negativnih rodnih stereotipa u sportu (Chalabaev i sur., 2013; Fredricks i Eccles, 2005; Jacobs i Eccles, 1992). Navedeno potvrđuju i rezultati istraživanja koji pokazuju da majke koje sport percipiraju kao „mušku“ aktivnost, svoje kćeri procjenjuju manje kompetentnima za sudjelovanje u sportu (Jacobs i Eccles, 1992). Pored navedenog, roditelji sinove češće usmjeravaju prema sportskim aktivnostima, osiguravaju im više mogućnosti i pružaju veću podršku za bavljenje sportom (Fredricks i Eccles, 2005). Nadalje, utvrđeno je da profesori tjelesne i zdravstvene kulture čija

je uloga, između ostalog, kod djece i mladih potaknuti interes za bavljenje sportom i vježbanjem, svojim stavovima i ponašanjem također mogu doprinijeti oblikovanju i učvršćivanju stereotipa prema kojem je sport dominantno namijenjen mladićima. Na primjer, sudionice kvalitativnog istraživanja o barijerama vezanim uz pohađanje nastave tjelesne i zdravstvene kulture navele su da profesori pri odabiru sportskih aktivnosti svoje odluke češće prilagođavaju željama i interesima mladića (Fisette, 2012).

Rezultati prikazani u Tablici 1. pokazuju da se, u odnosu na mlade sportaše i sportašice, treneri i trenerice češće susreću sa stavom koji upućuje na to da bi djevojkama bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom. Jedna od potencijalnih posljedica učestale izloženosti rodnim stereotipima je veća podložnost tzv. samoispunjavajućem proročanstvu (Snyder i sur., 1977). Naime, internalizacija stava prema kojem sport nije aktivnost namijenjena djevojkama može negativno djelovati na motivaciju, vrijeme i trud koji treneri/ce ulažu u radu sa sportašicama. Posljedično, djevojke sporije napreduju u razvoju sportskih vještina i sposobnosti što opravdava i učvršćuje početni stav prema kojem bi djevojkama bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom.

Djevojke su preosjetljive da bi mogle biti uspješne u sportu

Sa stavom prema kojem su „djevojke preosjetljive da bi mogle biti uspješne u sportu“ susrelo se 63,2% sportaša i sportašica, a više od trećine mladića i djevojkama ovu tvrdnju čuje ponekad ili često. Slični rezultati dobiveni su i na uzorku sportskih trenera/ica (Tablica 1). Naime, s navedenim stavom susrelo se gotovo 70% rukometnih trenera/ica, a trećina navodi da se s tvrdnjama ovog tipa susreće ponekad ili često.

Dobiveni rezultati upućuju na to da se obilježja koja se smatraju karakterističnima za žene poput više razine osjetljivosti (Ellemers, 2018) koriste kao argumenti kojima se opravdava stav prema kojem, zbog svojih specifičnih osobina, djevojke ne mogu biti uspješne u određenim sportskim aktivnostima. Sukladno tradicionalnim rodnim stereotipima, osobine poput kompetitivnosti, agresivnosti, asertivnosti i samopouzdanja za koje se smatra da značajno doprinose ostvarenju sportskog uspjeha dominantno se pripisuju muškarcima (Eagly i Karau, 2002; Ross i Shinew, 2008; Wellard, 2002). Nasuprot tome, žene se smatraju neasertivnima i nekompetitivnima te im se pripisuju osobine poput nježnosti, brižnosti i osjetljivosti

koje su po svojim obilježjima suprotne osobinama koje se smatraju odlikama „pravih sportaša“ (Eagly i Karau, 2002; Ellemers, 2018; Ross i Shinew, 2008). Stereotip o tome da su žene preosjetljive i preemocionalne za sudjelovanje u kompetitivnim i/ili visoko stresnim aktivnostima koje zahtijevaju „hladnu glavu“ nije karakterističan isključivo za područje sporta (Barrett i Bliss-Moreau, 2009; Eagly i Karau, 2002; Lutz, 1990; Powell i sur., 2002; Ross i Shinew, 2008; Schein, 2007; Wellard, 2002). Međutim, unatoč visokoj zastupljenosti stereotipa o pretjeranoj osjetljivosti i prevelikoj emocionalnosti žena kojima se nerijetko argumentira podzastupljenost žena na upravljačkim pozicijama i pozicijama moći (Lutz, 1990), rezultati istraživanja pokazuju da razlike u percepciji emocionalnog reagiranja žena i muškaraca ne odražavaju nužno različite biološke predispozicije već razlike u načinu atribuiranja njihovog ponašanja. Naime, percepcija emocionalnih reakcija bitno se razlikuje ovisno o obilježjima okruženja u kojem se određena emocija javlja te ovisno o tome procjenjuje li se način reagiranja žena ili muškaraca (Barrett i Bliss-Moreau, 2009; Brescoll i Uhlmann, 2008). Na primjer, emocionalne reakcije žena uobičajeno se smatraju dokazom njihove emocionalne nestabilnosti (npr. „*Ne može se nositi s pritiskom.*“), dok se emocionalne reakcije muškaraca češće doživljavaju kao odgovor na specifična obilježja situacije (npr. „*Nije lako ostati pribran u takvim okolnostima*“). Pored navedenog, medijski izvještaji sa sportskih terena pokazuju da se, temeljem istog ponašanja, ženama i muškarcima pripisuju bitno drugačije, ponekad i sasvim suprotne osobine. Na primjer, plakanje sportaša na sportskom terenu percipira se kao pokazatelj snage i hrabrosti npr. „... većina [teniskih fanova] skinula je kapu Marinu na hrabrosti i snazi da se pred milijunskim auditorijem rasplače na centralnom terenu Wimbledona“ (S. M., 2017). Nasuprot tome, plakanje sportašica uobičajeno se interpretira kao izraz slabosti i nemoći koji upućuje na to da sportašicama nedostaje mentalna snaga koja se smatra važnom odlikom sportaša npr. „Donna se slomila! Nije mogla prestati plakati nakon poraza.“ (Ćubel, 2019). Konačno, u skladu s muškim rodnim ulogama, u medijima se o sportašima najčešće izvještava u kontekstu njihovog sportskog postignuća te ih se u pravilu portretira kao snažne, disciplinirane i kompetitivne (Knight i Giuliano, 2001; Koivula, 2001). S druge strane, u skladu sa ženskim rodnim ulogama, sportašice se u medijima češće opisuju kao emocionalne, graciozne i pasivne (Koivula, 2001) što doprinosi učvršćivanju stereotipa prema kojem su „žene preosjetljive da bi mogle biti uspješne u sportu“.

Neki sportovi su preteški i/ili pregrubi za djevojke

Tvrđnju da su „neki sportovi preteški za djevojke“ najmanje je jednom čulo 82,1% mladih sportaša/ica i 82,7% trenera/ica, pri čemu postoci odgovora u kategorijama „ponekad“ i „često“ (59,7% nasuprot 53%) pokazuju da su, u odnosu na trenere/ice, mladi rukometaši i rukometašice češće izloženi komentarima ovog tipa. S komentarom da su „neki sportovi pregrubi za djevojke“ susrelo se 86,1% sportaša/ica i 89,2% trenera/ica. U odnosu na trenere/ice, mladići i djevojke češće se susreću i s ovim stavom (67,1% nasuprot 59,9% odgovora u kategorijama „ponekad“ i „često“).

Unatoč tome što velik broj sportašica postiže značajne uspjehe u „muškim“ sportovima (Tjørndal, 2019), rodno stereotipiziranje sportskih aktivnosti još uvijek je u velikoj mjeri prisutno u suvremenom društvu (Chalabaev i sur., 2013; Plaza i sur., 2017), što potvrđuju i rezultati našeg istraživanja. Internalizacija stereotipa „sport nije aktivnost namijenjena djevojkama“ i stereotipa „neki sportovi su pregrubi i/ili preteški za djevojke“ ima važnu ulogu u objašnjenju empirijskih nalaza koji pokazuju da se dječaci i djevojčice razlikuju u stupnju važnosti kojeg pripisuju sudjelovanju u sportu te prema samoprocjeni sportskih vještina i sposobnosti (Eccles i Harold, 1991; Fredricks i Eccles, 2005). Drugim riječima, uslijed internalizacije navedenih stereotipa djevojke sport češće percipiraju kao manje atraktivnu aktivnost za koju nisu dovoljno kompetentne, što negativno utječe na njihovu motivaciju za bavljenje sportom (Chalabaev i sur., 2013).

Iako se čini logičnim pretpostaviti da će sportašice čija sportska vještina i sposobnosti opovrgavaju stereotipe prema kojima su „neki sportovi pregrubi i/ili preteški za djevojke“ time *zaslužiti* poštovanje mladića koji se bave istim sportom, rezultati istraživanja ukazuju na to da su djevojke, koje su uspješne u „muškom“ sportu, češće žrtve vršnjačkog nasilja. Na tu temu, jedan od sudionika kvalitativnog istraživanja o percepciji djevojaka koje se bave sportom navodi: *„Recimo da je neka cura jako, jako dobra u nogometu, toliko dobra da jasno daje do znanja da je bolja od cijele ekipe, njima se to neće svidjeti... ako su cure lošije od dječaka, oni će ih zbog toga zadirkivati, ali ako su cure bolje od dječaka, zadirkivat će ih još više kako bi ih ponizili.“* (Vu i sur., 2006, str. 89). U istom istraživanju dio sudionika je naveo da se osjeća loše u društvu djevojaka koje posjeduju višu razinu sportskih vještina i sposobnosti, na što upućuje izjava: *„Nekako se osjećam nelagodno ako neka cura ima bolje sportske sposobnosti od mene... to me čini manje dominantnim. Osjećam se inferiornim. Osjećam kao*

da imam neki nedostatak. Osjećam kao da sam ja žena.” (Vu i sur., 2006, str. 87). Drugim riječima, rezultati istraživanja pokazuju da u sredini koju obilježava visoka zastupljenost negativnih stereotipa prema sportašicama, visoka razina sportske vještine i sposobnosti ne predstavlja nužno zaštitni faktor, već može biti jedan od okidača za podcjenjivačko i nasilno ponašanje prema djevojkama koje su prema svojim sposobnostima superiorne mladićima u tradicionalno „muškom” sportu.

Stavovi o superiornosti sportaša u odnosu na sportašice

Nadalje, ispitano je koliko se često rukometaši/ce i rukometni/e treneri/ce susreću sa stavovima koji podcjenjuju sportsku vještinu i osobine sportašica (Tablica 2).

Tablica 2. Zastupljenost stavova o superiornosti sportaša u odnosu na sportašice – odgovori sportaša/ica i trenera/ica

Koliko često čujete navedene tvrdnje?	Uzorak	n	Mdn	$R_{min-max}$	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	hi-kvadrat
					%(n)				
1. „Ako žele biti dobre u sportu, djevojke moraju naučiti igrati ‘muški’.		517	2,00	0-3	25,0 (129)	23,4 (121)	29,4 (152)	22,2 (115)	16,75***
		167	1,00	0-3	23,4 (39)	29,9 (50)	37,7 (63)	9,0 (15)	
2. „U sportu djevojke ne mogu biti ni približno dobre kao mladići.”		519	1,00	0-3	26,4 (137)	26,8 (139)	22,4 (116)	24,5 (127)	27,87***
		168	1,00	0-3	24,4 (41)	38,1 (64)	30,4 (51)	7,1 (12)	
3. „U odnosu na sportaše, sportašice puno lakše odustaju.”		515	1,00	0-3	36,7 (189)	29,5 (152)	22,3 (115)	11,5 (59)	19,94***
		168	1,00	0-3	20,2 (34)	35,7 (60)	34,5 (58)	9,6 (16)	

Legenda: sportaši i sportašice; treneri i trenerice; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Sa stavom prema kojem djevojke, ako žele biti dobre u sportu, moraju naučiti igrati „muški“, susrelo se 75% sportaša/ica i 76,6% trenera/ica. Analizom odgovora u kategorijama „ponekad“ i „često“ utvrđeno je da mladi/e sportaši/ce češće u svojoj okolini čuju komentare ovog tipa (51,6% nasuprot 46,7%). Stav prema kojem djevojke u sportu ne mogu biti ni približno dobre kao mladići, čulo je 73,7% rukometaša i rukometašica te 75,6% trenera i trenerica. Na uzorku mladih sportaša/ica utvrđeno je da se svaki/a četvrti/a sudionik/ca istraživanja često susreće sa spomenutim stavom, dok je postotak trenera/ica u ovoj kategoriji značajno manji (7,1%). Konačno, sa stereotipom koji upućuje na to da „u odnosu na sportaše, sportašice puno lakše odustaju“ susrelo se 63,3% mladića i djevojaka te 79,8% trenera i trenerica. Odgovori u kategorijama „ponekad“ i „često“ pokazuju da se, u odnosu na mlade sportaše i sportašice (33,8%), treneri i trenerice češće susreću sa spomenutim stavom (44,1%).

Ako žele biti dobre u sportu, djevojke moraju naučiti igrati „muški“

Vjerovanje prema kojem je sport dominantno namijenjen muškom dijelu populacije često se javlja u kombinaciji s vjerovanjem koje podrazumijeva da djevojke ne posjeduju dobre sportske vještine (Hively i El-Alayli, 2014; McCallister i sur., 2003; Ross i Shinew, 2008). Stoga, unatoč značajnim sportskim postignućima koje ostvaruju sportašice svih dobnih kategorija, ukoliko se djevojkama želi uputiti kompliment, nije neuobičajeno reći da sportašica trči, baca ili igra „muški“ (McCallister i sur., 2003). No, čak i kada se koriste u svrhu pohvale, ovakve izjave odražavaju negativne stereotipe i podržavaju neravno prava položaj djevojaka u sportu jer ukazuju na to da se sportska izvedba muškaraca smatra normom ili standardom kojem žene trebaju težiti.

U sportu djevojke ne mogu biti ni približno dobre kao mladići

U posljednjem desetljeću sve veći broj istraživanja provodi se s ciljem boljeg razumijevanja mehanizama putem kojih negativni rodni stereotipi djeluju na psihosocijalnu dobrobit i kvalitetu sportske izvedbe sportašica (Chalabaev i sur., 2013). Dosadašnji empirijski nalazi pokazuju da negativni stereotipi prema sportašicama narušavaju dostojanstvo djevojaka koje se bave sportom (Rayburn i sur., 2015), negativno djeluju na kvalitetu njihove sportske izvedbe te otežavaju ili sprečavaju mogućnost ostvarenja njihovog punog sportskog potencijala

(Chalabaev i sur., 2013; Gentile i sur. 2018). U istraživanjima u kojima je proučavan fenomen prijetnje stereotipom utvrđeno je da izloženost negativnim stereotipima o sportskim vještinama i sposobnostima djevojaka kod sportašica povećava razinu anksioznosti te, posljedično, narušava kvalitetu njihove sportske izvedbe (Chalabaev i sur., 2008; Martiny i sur., 2015). Pored navedenog, rezultati istraživanja pokazuju da aktivacija negativnih stereotipa potiče usmjeravanje pažnje na proces izvođenja visoko automatiziranih radnji koje se uobičajeno izvode bez svjesne kontrole, što također negativno utječe na kvalitetu izvedbe motoričkog zadatka (Beilock i sur., 2006).

Klasični pristupi poput Teorije rodne sheme (Bem, 1981) i Modela očekivanja i vrijednosti (Eccles i sur., 1983) pretpostavljaju da tijekom socijalizacije dolazi do internalizacije rodni stereotipa, što posljedično djeluje na kognitivne procese i ponašanje pojedinaca koji pripadaju stereotipiziranoj skupini. Međutim, novije spoznaje u ovom području upućuju na to da svijest o pripadnosti stereotipiziranoj skupini može negativno djelovati i na osobe koje nisu internalizirale stereotipna vjerovanja te se osjećaju kompetentnima za sudjelovanje u „rodno neprikladnoj“ aktivnosti (Chalabaev i sur., 2013; Schmader i sur., 2008). U skladu s navedenim, u istraživanju koje su proveli Chalabaev i suradnici (2008) utvrđeno je da uslijed aktivacije negativnih rodni stereotipa iskusne nogometašice postižu lošiji rezultat na motoričkim zadacima. Drugim riječima, aktivacija stereotipa o lošijoj sportskoj izvedbi sportašica narušava kvalitetu njihove sportske izvedbe, što se potom koristi kao argument koji potvrđuje i dodatno učvršćuje početno stereotipno vjerovanje.

Empirijski nalazi pokazuju da stereotipi o superiornosti mladića u pogledu sportskih vještina i sposobnosti mogu utjecati na ponašanje voditelja/ica sportskih aktivnosti (Fisette, 2012) te dovesti do različitog načina vrednovanja sportske izvedbe mladića i djevojaka (Chalabaev i sur., 2009). Chalabaev i suradnici (2009) proveli su istraživanje u kojem su ispitali mogu li se očekivanja nastavnika/ica tjelesne i zdravstvene kulture dovesti u vezu s obilježjima rodni stereotipa u području sporta. Zadatak nastavnika/ica koji su sudjelovali u eksperimentalnom dijelu istraživanja bio je na temelju videozapisa učenika i učenica koji izvode isti gimnastički element na početku gimnastičkog programa prognozirati njihov uspjeh u gimnastici. Sudionicima/cama istraživanja prikazane su izvedbe gimnastičkih elemenata koje su nezavisni stručnjaci ocijenili istom ocjenom. Međutim, iako su mladići i djevojke na snimkama demonstrirali jednaku gimnastičku vještinu, nastavnici i nastavnice procijenili su da će po završetku

gimnastičkog programa mladići biti uspješniji od djevojaka, što autori pripisuju djelovanju stereotipa o superiornosti mladića u sportu. Drugi dio istraživanja proveden je u prirodnim uvjetima u kojima je utvrđeno da nastavnici/ce tjelesne i zdravstvene kulture nisu očekivali/e rodne razlike u uspješnosti izvođenja gimnastičkih elemenata u kojima su učenice objektivno bile uspješnije. Dobiveni rezultati ukazuju na specifičan oblik pristranosti koji se očituje u vjerovanju o jednakim sposobnostima mladića i djevojaka u području u kojem djevojke postižu bolji rezultat, što djevojke također stavlja u nepovoljan položaj (Chalabaev i sur., 2009).

U odnosu na sportaše, sportašice puno lakše odustaju

Prema podacima prikazanim u Tablici 2, većina sudionika/ca istraživanja susrela se sa stavom prema kojem su, u odnosu na njihove muške kolege, sportašice sklonije odustajanju. Dobiveni rezultati pokazuju da se stereotip prema kojem je sport dominantno namijenjen mladićima ne odnosi samo na tjelesne karakteristike. Predanost sportu, upornost i trud često se ističu kao nužni preduvjeti ostvarenja sportskog uspjeha (Williams, 2013), stoga sklonost odustajanju u sportskom okruženju ima izrazito negativnu konotaciju. Pored toga što negira i/ili omalovažava napore i trud koji djevojke ulažu u razvoj i unaprjeđenje sportskih vještina i sposobnosti, stereotip prema kojem su sportašice sklonije odustajanju podrazumijeva da, za razliku od mladića, djevojke posjeduju i određene osobine ličnosti koje umanjuju mogućnost ostvarenja značajnih sportskih rezultata.

Negativni stavovi o sportu u kojem sudjeluju sportašice

Značajan broj mladih rukometaša/ica i rukometnih trenera/ica u svojoj socijalnoj okolini susreo se sa stavovima o manjoj atraktivnosti sporta u kojem sudjeluju sportašice.

Tablica 3. Zastupljenost negativnih stavova o sportu u kojem sudjeluju sportašice – odgovori sportaša/ica i trenera/ica

Koliko često čujete navedene tvrdnje?	Uzorak	n	Mdn	$R_{min-max}$	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	hi-kvadrat
					% (n)				
1. „Nastupi ženskih ekipa su dosadni.“		517	1,00	0-3	39,1 (202)	26,9 (139)	18,5 (96)	15,5 (80)	17,45***
		168	1,00	0-3	28,0 (47)	37,5 (63)	26,2 (44)	8,3 (14)	
2. „Ženski' sport nema svoju publiku.“		514	1,00	0-3	47,7 (245)	24,3 (125)	16,1 (83)	11,9 (61)	32,61***
		168	1,00	0-3	24,4 (41)	35,7 (60)	28,6 (48)	11,3 (19)	
3. „Ženski' sport nije pravi sport.“		516	1,00	0-3	55,2 (285)	25,0 (129)	13,0 (67)	6,8 (35)	9,66*
		166	1,00	0-3	41,6 (69)	32,5 (54)	18,1 (30)	7,8 (13)	

Legenda: sportaši i sportašice; treneri i trenerice; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

S tvrdnjom koja upućuje na to da su nastupi ženskih ekipa dosadni susrela se većina mladih sportaša/ica (60,9%) i sportskih trenera/ica (72%), pri čemu se oko trećine sudionika/ca istraživanja s ovom predrasudom susreće ponekad ili često. Više od polovice mladih sportaša/ica (52,3%) te značajno veći broj sportskih trenera/ica (75,6%) susreo se s komentarima o tome da „ženski“ sport nema svoju publiku. Analiza odgovora u kategorijama „ponekad“ i „često“ pokazuje

da su ovom stavu značajno češće izloženi treneri i trenerice (18% nasuprot 39,9%). Konačno, s tvrdnjom prema kojoj „ženski“ sport nije pravi sport, susrelo se 44,8% sportaša/ica te 58,4% trenera/ica, pri čemu svaki/a peti/a sportaš/ica i svaki/a četvrti/a trener/ica navodi da su komentarima ovog tipa izloženi ponekad ili često (Tablica 3).

Nastupi ženskih ekipa su dosadni

Podatak o visokoj zastupljenosti stava prema kojem su nastupi sportašica dosadni (Tablica 3) u skladu je s ranijim istraživačkim nalazima. Na primjer, rezultati istraživanja Lebel i Danylchuka (2009) pokazuju da pripadnici generacije Y sportska natjecanja na kojima sudjeluju žene procjenjuju sporijima i manje uzbudljivima u odnosu na natjecanja na kojima sudjeluju muškarci. Međutim, sudionici/e istog istraživanja naveli su i da je „ženski“ sport slabo dostupan te da svoje procjene o obilježjima sportova u kojima sudjeluju žene temelje na povremenom praćenju rijetkih televizijskih prijenosa sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji. Iako značajno manji broj medijskih prijenosa može doprinijeti oblikovanju stava o manjoj atraktivnosti sportskih natjecanja na kojima sudjeluju žene, drugi autori (npr. Hallmark i Armstrong, 1999; Greer i sur., 2009) ističu da podzastupljenost sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji predstavlja samo jedan od činitelja koji podržavaju i promiču ovaj tip predrasuda. Naime, rezultati istraživanja u kojima su analizirana obilježja televizijskih prijenosa sportskih natjecanja pokazuju da se za nastupe muških ekipa češće koriste tehnike snimanja, montaže i produkcije koje povećavaju dinamičnost natjecanja (Hallmark i Armstrong, 1999; Greer i sur., 2009). Na primjer, u istraživanju u okviru kojeg su analizirane tehnike vizualne produkcije televizijskog prijenosa atletskih natjecanja na Olimpijskim igrama 2004. godine, utvrđeno je da su natjecanja u muškoj konkurenciji prezentirana na vizualno „uzbudljiviji“ način, uz korištenje većeg broja različitih kutova i načina snimanja te većeg broja specijalnih efekata, što značajno doprinosi oblikovanju stava prema kojem su sportska natjecanja na kojima sudjeluju muškarci uzbudljiva i atraktivnija od natjecanja na kojima sudjeluju žene (Greer i sur., 2009). U zaključku istraživanja Greer i suradnici (2009) upozoravaju na cirkularnu prirodu odnosa između potražnje (broja zainteresiranih gledatelja) i kvalitete televizijske produkcije sportskih natjecanja te ističu da manje dinamičan način prijenosa sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji dovodi do manjeg broja gledatelja, što se potom navodi kao argument u prilog skromnijoj produkciji sportskih natjecanja na kojima sudjeluju sportašice.

Na zaključak o tome da su stavovi o manjoj uzbudljivosti „ženskog“ sporta dominantno uvjetovani socio-kulturalnim činiteljima upućuje i istraživanje u kojem je ispitano izazivaju li sportska natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji različit stupanj pobuđenosti publike (Angelini, 2008). U spomenutom istraživanju korištene su dvije mjere pobuđenosti – stupanj pobuđenosti utvrđen temeljem fizioloških pokazatelja te subjektivna procjena stupnja pobuđenosti o kojoj su sudionici/e izvijestili/e nakon gledanja video snimki sportskih natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji. U skladu s očekivanjem, sudionici/e istraživanja su izvijestili/e o statistički značajno višem stupnju pobuđenosti nakon gledanja sportskih natjecanja na kojima su sudjelovali muškarci. Međutim, u fiziološkoj mjeri pobuđenosti nije utvrđena statistički značajna razlika pri gledanju sportskih natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji. Temeljem usporedbe rezultata s ranijim empirijskim nalazima koji upućuju na pozitivnu povezanost između subjektivnih procjena i fizioloških pokazatelja pobuđenosti, Angelini (2008) dobivene rezultate pripisuje djelovanju socio-kulturalnih činitelja koji dovode do različite percepcije sportskih natjecanja ovisno o spolu natjecatelja/ica. Drugim riječima, autor zaključuje da je internalizacija društvenih stavova o većoj uzbudljivosti sportova u kojima sudjeluju muškarci doprinijela tome da nakon gledanja sportskih natjecanja u muškoj konkurenciji sudionici/e istraživanja izvještavaju o višoj razini emocionalne pobuđenosti. No, rezultate samoiskaza demantirali su fiziološki pokazatelji koji su u manjoj mjeri podložni utjecaju društvenih očekivanja, a koji pokazuju da sportska natjecanja u kojima sudjeluju žene i muškarci kod gledatelja izazivaju sličan stupanj pobuđenosti.

„Ženski“ sport nema svoju publiku

Oko polovice mladih rukometaša i rukometašica te nešto više od tri četvrtine rukometnih trenera i trenerica susrelo se sa stavom koji upućuje na to da „ženski“ sport nema svoju publiku (Tablica 3). Na nižu stopu praćenja sportskih natjecanja u kojima sudjeluju žene upućuju i rezultati istraživanja koji pokazuju da mladići i djevojke dominantno prate sportska natjecanja u muškoj konkurenciji kojima posvećuju 90% (mladići), odnosno 81% (djevojke) vremena koje ulažu u praćenje sportskih sadržaja (Lebel i Danylchuk, 2009). Međutim, u istom istraživanju sudionici/e su naveli da su sportska natjecanja u ženskoj konkurenciji teško dostupna publici. Iako se podzastupljenost sportašica u medijima često objašnjava time da se medijski sadržaji prilagođavaju zahtjevima publike, mediji aktivno doprinose povećanju popularnosti sportskih natjecanja na kojima sudjeluju

muškarci te marginalizaciji sportskih natjecanja na kojima sudjeluju žene (Cooky i sur., 2013). Rezultati istraživanja pokazuju da su sportašice značajno manje zastupljene u časopisima namijenjenim djeci i adolescentima (Lynn i sur., 2002), u dnevnim novinama (Eastman i Billings, 2000), sportskim časopisima (Bishop, 2003), televizijskim prijenosima (Cooky i sur., 2013; Eastman i Billings, 2000) na društvenim mrežama (Hull, 2017) te na internetskim portalima i forumima (Jones, 2013; Lisec i McDonald, 2012). Ne iznenađuje stoga da je znanje o sportašicama i sportovima u kojima sudjeluju žene relativno malo, dok se znanje o sportašima i sportovima u kojima sudjeluju muškarci smatra važnim dijelom opće kulture (Lebel i Danylchuk, 2009). U skladu s navedenim, jedan od sudionika istraživanja Lebela i Danylchuka (2009) navodi: „*Ja ne znam gotovo ništa o „ženskom“ sportu, a stalno gledam sportske programe. Kada bi dodali nešto o ženama, siguran sam da bih više toga znao.*“ (Lebel i Danylchuk, 2009, str. 156). U istom istraživanju dio sudionika/ca ističe da bi češće pratili/e sportska natjecanja u ženskoj konkurenciji kada bi im ona bila dostupnija.

„Ženski“ sport nije pravi sport

U skladu s očekivanjima, u Hrvatskoj je prilično zastupljen stav prema kojem „ženski“ sport nije *pravi* sport (Tablica 3). Rezultati istraživanja u okviru kojih su analizirani medijski sadržaji pokazuju da različitoj percepciji „muškog“ i „ženskog“ sporta u značajnoj mjeri doprinose razlike u načinu na koji sportski novinari i komentatori izvještavaju o sportskim natjecanjima na kojima sudjeluju žene i muškarci (Fink, 2015; Messner i sur., 1993; Weiller i Higgs, 1999). Na primjer, u istraživanju u kojem su analizirani televizijski prijenosi košarkaških utakmica utvrđeno je da se za vrijeme prijenosa natjecanja u ženskoj konkurenciji gledatelje u prosjeku 25,7 puta informira o tome da prate sportsko natjecanje na kojem nastupaju žene, što sugerira svojevrsno odstupanje od onoga što se smatra normom ili standardom sportskih natjecanja. Nasuprot tome, za vrijeme trajanja utakmica u kojima su sudjelovali muškarci, gledatelji ni jednom nisu bili informirani o spolu natjecatelja (Messner i sur., 1993). Na sličan način, imena brojnih sportskih natjecanja u kojima sudjeluju žene u svom nazivu sadrže rodno obilježje (npr. Svjetsko prvenstvo u nogometu za žene, eng. *FIFA Women's World Cup*) koje nije prisutno u nazivu istog natjecanja u kojem sudjeluju muškarci (npr. Svjetsko prvenstvo u nogometu, eng. *FIFA World Cup*), što također doprinosi oblikovanju i promicanju stava prema kojem su sportska natjecanja u kojima sudjeluju žene svojevrsan izuzetak od pravila.

Stav prema kojem „ženski“ sport nije pravi sport očituje se i u tome što se na istim razinama sportskih natjecanja veći značaj pridaje rezultatima ostvarenim u muškoj konkurenciji (Chase, 2013; prema Fink 2015), kao i u tendenciji da se sportski rezultat sportašica uspoređuje i/ili vrednuje u odnosu na rezultat koji su ostvarili njihovi muški kolege (Jones i sur., 1999). Pored navedenog, malobrojni medijski prilozi o sportašicama često su opterećeni negativnim stereotipima i seksizmom (Clavio i Eagleman, 2011; Daniels i Wartena, 2011; Trolan, 2013), a uspjesi djevojaka i žena u sportu nerijetko se zanemaruju ili podređuju postignućima njihovih muških kolega (Fink, 2015; Messner i sur., 1993; Weiller i Higgs, 1999). Na primjer, kada je britanski tenisač Andy Murray osvojio muški turnir u Wimbledonu 2013. godine, svjetski mediji prenijeli su vijest o tome da su Englezi pobjedu na ovom natjecanju čekali dugih 77 godina, zanemarujući pri tom činjenicu da je engleska predstavница Virginia Wade na Wimbledonu pobijedila 1977. godine (Chase, 2013; prema Fink, 2015).

Stavovi o tjelesnom izgledu sportašica

Većina sportaša/ica (73,3%) i trenera/ica (76,1%) susrela se s tvrdnjom „Sportašicama je važniji izgled od sportskog postignuća.“ (Tablica 4), pri čemu se s komentarima ovog tipa češće susreću mladi sportaši i sportašice. Nadalje, većina sportaša/ica (71,9%) i sportskih trenera/ica (76,2%) čula je da su sportašice muškobanjaste, a mladi/e rukometaši/ce češće su izloženi i navedenom stavu. Konačno, više od polovice sportaša/ica (53,3%) i rukometnih trenera/ica (57,5%) susrelo se s komentarima koji upućuju na to da sportašice nisu fizički atraktivne.

Tablica 4. Zastupljenost stavova o tjelesnom izgledu sportašica – odgovori sportaša/ica i trenera/ica

Koliko često čujete navedene tvrdnje?	Uzorak	N	Mdn	$R_{min-max}$	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	hi-kvadrat
					% (n)				
1. „Sportašicama je važniji izgled nego sportski rezultat.“		514	1,00	0-3	26,7 (137)	34,6 (178)	26,1 (134)	12,6 (65)	14,02**
		167	1,00	0-3	24,0 (40)	49,7 (83)	19,8 (33)	6,6 (11)	
2. „Sportašice su ‘muškobanjaste’.“		508	1,00	0-3	28,1 (143)	29,5 (150)	28,0 (142)	14,4 (73)	15,62**
		168	1,00	0-3	23,8 (40)	45,3 (76)	23,2 (39)	7,7 (13)	
3. „Sportašice nisu fizički atraktivne.“		514	1,00	0-3	46,7 (240)	29,2 (150)	18,1 (93)	6,0 (31)	6,87
		167	1,00	0-3	42,5 (71)	39,5 (66)	13,2 (22)	4,8 (8)	

Legenda: sportaši i sportašice; treneri i trenerice; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

U skladu su s ranijim empirijskim nalazima (Kauer i Krane, 2006; Sherry i sur., 2015), rezultati pokazuju da se uz izgled sportašica vezuju stereotipi oprečnog sadržaja u kojima se, ovisno o obilježjima sporta kojim se bave, naglašava seksualnost i privlačnost, odnosno neženstvenost i neprivlačnost sportašica.

Sportašicama je važniji izgled nego sportski rezultat

Oko tri četvrtine sportaša/ica i trenera/ica susrelo se sa stereotipom prema kojem je sportašicama važniji izgled od sportskog rezultata (Tablica 4). Rezultati brojnih istraživanja u kojima su analizirani medijski sadržaji otkrivaju da se sportašice često prikazuje na seksualno sugestivan način u kojem se naglasak stavlja na ženstvenost i heteroseksualnost, pri čemu se njihove sportske vještine

i postignuća potiskuju u drugi plan (Clavio i Eagleman, 2011; Daniels i Wartena, 2011; Fink, 2015; Sherry i sur., 2015). U preglednom radu o obilježjima i učincima seksualiziranog načina prikazivanja žena u medijima, Ward (2016) upozorava na dalekosežne negativne posljedice ovog pristupa koji, između ostalog, dovodi do nižih procjena percipirane moralnosti i nižih procjena percipirane kompetentnosti žena koje se u medijima prikazuju na opisani način. Navedeno potvrđuju i empirijski nalazi koji pokazuju da je nakon prezentacije fotografija u kojima je naglasak stavljen na sportsku ulogu (npr. fotografija sa sportskog natjecanja) većina sudionika sportašice opisivala u terminima njihovih sportskih vještina i sposobnosti (Daniels i Wartena, 2011). Nasuprot tome, sudionici istraživanja kojima su prezentirane seksualno sugestivne fotografije češće su sportašice opisivali u kontekstu njihovog tjelesnog izgleda i seksualne privlačnosti. Knight i Giuliano (2001) proveli su istraživanje u kojem je zadatak sudionika/ca bio pročitati izmišljeni novinski članak o sportašu ili sportašici te potom odgovoriti na niz pitanja o karakteristikama sportaša/ice koji/a je opisan/a u tekstu. S ciljem ispitivanja učinaka različitog načina prikazivanja sportaša/ica u medijima, u člancima je naglasak bio stavljen na fizičku privlačnost ili na sportsku vještinu sportaša/ice. Sukladno očekivanjima, sudionici/e istraživanja su statistički značajno niže razine sportske vještine pripisali sportašu i sportašici koji su u članku dominantno bili opisani u kontekstu njihove fizičke atraktivnosti. Na tragu navedenog, Angelini (2008) upozorava da seksistički način prikaza sportašica u medijima može značajno doprinijeti internalizaciji negativnih stereotipa prema sportašicama putem implicitnog učenja, odnosno bez svjesnog znanja o načinu na kako je došlo do usvajanja stereotipnih uvjerenja.

Sportašice su muškobanjaste i neatraktivne

Nadalje, rezultati upućuju na visoku zastupljenost stereotipa prema kojima su sportašice muškobanjaste i neatraktivne (Tablica 4). Dobiveni rezultati u skladu su s ranijim istraživačkim nalazima koji pokazuju da se sportašice koje se bave tradicionalno „muškim“ sportovima nerijetko proglašava nedovoljno ženstvenima i/ili muškobanjastima (Bartoluci i Baršić, 2020; Rayburn i sur., 2015; Sherry i sur., 2015). S obzirom da su u vrijeme adolescencije djevojke pod snažnim utjecajem društvenih poruka o ženstvenosti i rodno prikladnom ponašanju, podjela na „muške“ i „ženske“ sportove dovodi se u vezu s fenomenom osipanja iz sporta koji je najizraženiji upravo kod djevojaka adolescentske dobi. Navedeno potvrđuju i rezultati istraživanja u kojem su Guillet i suradnici (2000) na uzorku djevojaka koje

se bave rukometom (raspon dobi 13 - 15 godina) analizirali učinak rodnih uloga u procesu donošenja odluke o prestanku bavljenja „muškim“ sportom. Sukladno osnovnim postavkama Teorije rodne sheme (Bem, 1981), autori su pretpostavili da će konflikt između želje za treniranjem rukometa i želje za konformiranjem ženskoj rodnoj ulozi biti najizraženiji kod djevojaka kojima je važno ispuniti društvena očekivanja o rodno prikladnom ponašanju. Dobiveni rezultati potvrdili su polazne hipoteze istraživača. Godinu dana nakon početka istraživanja od rukometa je odustalo 38% sportašica za koje je temeljem rezultata na Inventaru rodnih uloga (Bem, 1974) utvrđeno da imaju izražene feminine osobine te 16% sudionica za koje je utvrđeno da posjeduju dominantno maskuline osobine. Razmatrajući potencijalne mehanizme u osnovi ovog empirijskog nalaza, Guillet i suradnici (2000) navode kako se čini opravdanim pretpostaviti da treniranje „muškog“ sporta može kod dijela djevojaka izazvati veću razinu nelagode i negativnih osjećaja prema sebi, što posljedično povećava vjerojatnost odustajanja od sudjelovanja u „rodno neprikladnoj“ aktivnosti. Pored navedenog, važno je imati na umu i to da su djevojke koje sudjeluju u „muškim“ sportovima češće izložene vršnjačkom nasilju (Slater i Tiggemann, 2010). Na problem vršnjačkog nasilja usmjerenog prema djevojkama koje se bave „muškim“ sportom upućuju i rezultati kvalitativnog istraživanja u okviru kojeg su, prilikom navođenja barijera za sudjelovanje u sportskim aktivnostima, adolescentice na prvom mjestu istaknule zadirkivanje od strane mladića (Vu i sur., 2006). Mladići koji su sudjelovali u istom istraživanju potvrdili su da se rugaju mladim sportašicama, pri čemu su žrtve njihovog zadirkivanja češće djevojke koje se bave „muškim“ sportom.

Rodne razlike u izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama

Podaci o tome u kojoj su mjeri mladići i djevojke koji su sudjelovali u istraživanju izloženi negativnim stavovima prema sportašicama detaljnije su prikazani u ranije objavljenom radu (Greblo Jurakić i sur., 2021). Analizom rodnih razlika utvrđeno je da mladi rukometaši i rukometašice na sličan način izvještavaju o učestalosti s kojom se susreću s negativnim stavovima prema sportašicama (Greblo Jurakić i sur., 2021). Prema dobivenim rezultatima, sportašice češće čuju komentare prema kojima su „djevojke preosjetljive da bi mogle biti uspješne u sportu“. Pored navedenog, sportašice su češće izložene stavovima koji upućuju na to da „ženski“ sport nije *pravi* sport i da nema svoju publiku (Greblo Jurakić i sur., 2021). Rukometaši i rukometašice koji/ su sudjelovali/e u istraživanju ne razlikuju se prema stupnju izloženosti negativnim rodnim stereotipima i predrasudama opisanim u preostalim tvrdnjama.

Većina mladih sportaša (92,1%) i sportašica (92,2%) u svojoj socijalnoj okolini susrela se s tvrdnjama koje upućuju na to da je sport aktivnost kojom bi se trebao baviti muški dio populacije, a isti postotak mladića i djevojaka susreo se sa stavovima u kojima se ističe superiornost sportaša u odnosu na sportašice. Ukupno 91,2% mladića i 90,2% djevojaka u svojoj se okolini susrelo s nekim od stereotipa vezanih uz fizički izgled sportašica, a 75,7% mladića i 78,6% djevojaka čulo je komentare o manjoj atraktivnosti „ženskog“ sporta.

Zaključno, rezultati istraživanja u kojem su sudjelovali mladi/e sportaši/ice i sportski treneri/ice iz različitih dijelova Hrvatske pokazuju da su negativni stavovi prema djevojkama i ženama koje se bave sportom u značajnoj mjeri prisutni u našem društvu, što je potrebno uzeti u obzir prilikom razmatranja činitelja povezanih s rjeđim uključivanjem i češćim odustajanjem djevojaka od sporta.

NEGATIVNI STAVOVI PREMA SPORTAŠICAMA I PSIHOSOCIJALNA DOBROBIT MLADIH SPORTAŠICA

Izloženost negativnim stavovima prema sportašicama i samoprocjene samopoštovanja, anksioznosti i stresa kod djevojaka koje se bave sportom

S ciljem provjere hipoteze o negativnim učincima izloženosti stavovima koji podcjenjuju vještine i sposobnosti sportašica, sudionice istraživanja podijeljene su u dvije skupine. Prvoj skupini (niži stupanj izloženosti) pripadaju djevojke koje su na pitanje o tome koliko se često susreću sa stavovima koji upućuju na superiornost sportaša odgovorile „nikada“ ili „rijetko“, dok drugoj skupini (viši stupanj izloženosti) pripadaju djevojke koje su navele da se s navedenim stavovima susreću „povremeno“ ili „često“. Rezultati analize razlika u samoprocjeni samopoštovanja te stupnja izraženosti simptoma anksioznosti i stresa kod mladih rukometašica za vrijeme sudjelovanja na završnici Prvenstva Hrvatske u rukometu prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Analiza razlika u samopoštovanju te simptomima anksioznosti i stresa kod rukometašica koje su u različitom stupnju izložene stavovima o superiornosti sportaša u odnosu na sportašice

	Izloženost negativnim stavovima prema sportašicama								Mann-Whitney U-test
	Niži stupanj izloženosti				Viši stupanj izloženosti				
	<i>N</i>	<i>Mdn</i>	<i>R_{min-max}</i>	<i>M_{rang}</i>	<i>n</i>	<i>Mdn</i>	<i>R_{min-max}</i>	<i>M_{rang}</i>	
Samopoštovanje	148	3,10	1,90-4,00	114,38	67	2,80	1,40-4,00	93,92	4014,50*
Anksioznost	156	4,00	0,00-30,00	105,58	67	6,00	0,00-30,00	126,95	4224,50*
Stres	154	8,00	0,00-38,00	104,02	68	13,00	0,00-40,00	128,44	4084,00**

Legenda: ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

U skladu s očekivanjem, utvrđeno je da rukometašice koje navode da su češće izložene stavovima koji podcjenjuju sportsku vještinu i sposobnosti djevojaka imaju statistički značajno nižu razinu samopoštovanja (Tablica 5). Brown i suradnici (2002) ističu da učestala izloženost negativnim stereotipima može kod pripadnika/ca stereotipizirane skupine potaknuti vjerovanje da se spomenuti stereotipi odnose i na njih same što ima štetan učinak na samopoštovanje. Na sličan zaključak upućuju i rezultati istraživanja u kojem je, unatoč tome što su muškarci i žene koji su sudjelovali/e u istraživanju bili izjednačeni prema razini šahovske vještine, kod igračica šaha utvrđena statistički značajno niža razina samopoštovanja vezanog uz šahovsku igru (Maass i sur., 2008). Dobivene rezultate autori pripisuju visokoj zastupljenosti stereotipa prema kojima je šah „muška“ igra, odnosno visokoj zastupljenosti stereotipa koji podcjenjuju vještine i sposobnosti djevojaka i žena koje igraju šah.

S obzirom da samopoštovanje vezano uz određenu domenu doprinosi globalnom samopoštovanju (Daniels i Leaper, 2006), ne iznenađuje da mlade rukometašice koje su češće izložene stavovima koji podcjenjuju vještine i sposobnosti djevojaka koje se bave sportom karakterizira niža razina samopoštovanja. U skladu s ranijim empirijskim nalazima, dobiveni rezultati pokazuju da socijalne norme i vrijednosti koje se promiču u određenom socijalnom okruženju te specifična obilježja odnosa prema sudionicima/cama sportskih aktivnosti mogu u značajnoj mjeri utjecati na samopoštovanje mladih sportaša i sportašica (Daniels i Leaper, 2006; Richman i Shaffer, 2000). Prema Danielsu i Leaperu (2006), internalizacija pozitivnog načina vrednovanja od strane značajnih drugih povezana je s višim razinama samopoštovanja, dok će osobe koje su izložene negativnim procjenama i omalovažavaju internalizirati obrazac vrednovanja koji negativno djeluje na njihovo samopoštovanje. Dobiveni rezultati upućuju i na to da pozitivni psihosocijalni učinci sporta, koji između ostalog uključuju i višu razinu samopoštovanja (Slutzky i Simpkins, 2009), nisu zajamčeni samim sudjelovanjem u sportu već ovise o sustavu vrijednosti i obilježjima socijalnog okruženja u okviru kojeg se provodi sportska aktivnost. Raniji empirijski nalazi pokazuju da bavljenje sportom doprinosi samopoštovanju sportašica ukoliko se u sportskom okruženju potiče unaprjeđenje tjelesnih sposobnosti, pozitivna slika o tijelu i rodna fleksibilnost (Richman i Shaffer, 2000). Prema istim autorima, sudjelovanje u sportskim aktivnostima u okviru kojih se ne promiče psihosocijalna dobrobit sportaša/ica, ne samo da neće dovesti do značajnih pozitivnih učinaka već može imati i negativan učinak na samopoštovanje sudionika/ica sportskih aktivnosti. Pored navedenog, rezultati našeg istraživanja pokazuju da je, u cilju boljeg razumijevanja

činitelja koji mogu djelovati na samopoštovanje sportašica, posebnu pažnju potrebno posvetiti različitim normama temeljem kojih se procjenjuju sportaši i sportašice, odnosno različitim stavovima prema mladićima i djevojkama koji/e se bave sportom.

Nadalje, utvrđeno je da mlade rukometašice koje su češće izložene stavovima koji podcjenjuju sportske vještine i sposobnosti djevojaka imaju značajno više razine simptoma anksioznosti i stresa u odnosu na rukometašice koje se rjeđe susreću sa stavovima ovog tipa (Tablica 5). Prema Teoriji prijetnje stereotipom, pri osvještavanju negativnih stereotipa o njihovim sposobnostima u području koje smatraju osobno važnim, pripadnici/e stereotipizirane skupine počinju brinuti o tome hoće li svojom izvedbom potvrditi postojeće stereotipe, pri čemu pobuđena anksioznost negativno djeluje na njihov učinak u zadatku procjene (Steele i Aronson, 1995). Na primjer, afroamerički studenti koji su u svojoj socijalnoj okolini izloženi stereotipima o nižem stupnju intelektualnih sposobnosti Afroamerikanaca, na istom testu postižu značajno lošiji rezultat ukoliko se uoči rješavanja najavi da je test namijenjen procjeni intelektualnih sposobnosti (Steele i Aronson, 1995). Na sličan način, prilikom osvještavanja stereotipa koji podcjenjuju sposobnosti djevojaka koje se bave sportom, kod sportašica se može javiti snažna težnja za ostvarenjem što boljeg sportskog rezultata koja, paradoksalno, smanjuje vjerojatnost pozitivnog ishoda. Naime, izvedba koja je opterećena nastojanjem opovrgavanja negativnih stereotipa praćena je višom razinom stresa i anksioznosti, većom učestalošću negativnih misli i emocija vezanih uz mogućnost ostvarenja uspjeha, većom usmjerenošću na izbjegavanje neuspjeha te češćom upotrebom samootežavajućih ponašanja (Gentile i sur. 2018; Schmader i sur., 2008), što se negativno odražava na kvalitetu sportske izvedbe.

Većina dosadašnjih istraživanja u području sporta bila je usmjerena na izučavanje učinaka koji se javljaju uslijed neposredne aktivacije negativnih stereotipa (Gentile i sur., 2018). Međutim, rezultati našeg istraživanja upućuju na to da je i češća izloženost negativnim rodnim stereotipima u socijalnoj okolini povezana s nižom razinom samopoštovanja i višim razinama simptoma stresa i anksioznosti kod sportašica. S obzirom da se fenomen prijetnje stereotipom javlja u situaciji u kojoj se kod pripadnika stereotipizirane skupine javlja bojazan da će svojom izvedbom potvrditi postojeće stereotipe (Steele i Aronson, 1995), čini se opravdanim pretpostaviti da učestala izloženost negativnim stereotipima prema djevojkama

koje se bave sportom dovodi do trajnije udešenosti⁷ koja povećava dostupnost negativnih rodni stereotipa u svijesti sportašica, što naročito dolazi do izražaja u natjecateljskoj situaciji. U prilog navedenoj hipotezi govore i rezultati istraživanja koji pokazuju da su negativni učinci prijetnje stereotipom izraženiji kod žena koje su svjesnije svoje pripadnosti stigmatiziranoj skupini (Brown i Pinel, 2003). Drugim riječima, mlade rukometašice koje se u svojoj socijalnoj okolini učestalo susreću sa stereotipima koji podcjenjuju vještine i sposobnosti sportašica tijekom nastupa na završnici Prvenstva u rukometu nije potrebno posebno podsjećati na negativne rodne stereotipe u sportu, već samo sudjelovanje na natjecanju može doprinijeti njihovom osvještavanju i, posljedično, negativnom djelovanju stereotipa te lošijoj izvedbi. Pri tom je važno imati na umu da kod pripadnika/ica stereotipizirane skupine ne mora nužno doći do internalizacije negativnih stereotipa, već je sama svijest o postojanju negativnih stereotipa u određenoj socijalnoj okolini dovoljna za ostvarenje negativnih učinaka (Huguet i Régner, 2009). Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja koji su provedeni izvan sportskog okruženja, a koji pokazuju da dugotrajna izloženost negativnim stereotipima može narušiti osobnu dobrobit pripadnika/ca stereotipizirane skupine te umanjiti njihov osjećaj pripadnosti i identifikacije s određenim područjem djelovanja (Cheryan i sur., 2009; Von Hippel i sur., 2011; Von Hippel i sur., 2015; Smith i sur., 2015; Spencer i sur., 2016).

S obzirom na to da prijetnja stereotipom podiže razinu stresa i anksioznosti, što posljedično narušava izvedbu pripadnika/ca stereotipizirane skupine (Blascovich i sur., 2001), negativne učinke prijetnje stereotipom moguće je umanjiti intervencijama kojima je cilj promijeniti način atribuiranja simptoma stresa i anksioznosti (Betz i sur. 2013). Jedna od metoda kojom se može umanjiti negativan učinak prijetnje stereotipom jest taj da se stres i anksioznost zbog mogućeg potvrđivanja negativnih stereotipa redefiniraju u pozitivnim terminima, na primjer kao biološka pobuđenost koja upućuje na to da je osoba spremna na suočavanje s izazovom (Alter i sur., 2010), što se u sportu uobičajeno naziva „pozitivnom tremom“. Prema Johnsu i suradnicima (2005), edukacija pripadnika/ca stereotipizirane skupine o obilježjima prijetnje stereotipom također može biti učinkovita u smanjenju negativnih učinaka ovog fenomena. Spomenuti autori proveli su istraživanje u okviru kojeg su mladići i djevojke rješavali složene matematičke zadatke pri čemu su po slučaju bili raspoređeni u jednu od tri

⁷ proces kojim nedavna iskustva povećavaju dostupnost neke sheme, osobine ili pojma (Aronson i sur., 2019)

eksperimentalne skupine. Prvoj skupini sudionika/ca najavljeno je da će rješavati problemske zadatke u svrhu izučavanja kognitivnih procesa. U svrhu aktivacije fenomena prijetnje stereotipom, drugoj skupini rečeno je da će rješavati test koji se provodi s ciljem utvrđivanja rodni razlika u matematici. Treća skupina sudionika/ca dobila je jednaku uputu kao i druga skupina, međutim prije početka rješavanja zadataka istraživači su sudionike/ce istraživanja upoznali s obilježjima fenomena prijetnje stereotipom te su djevojke upozorili da ukoliko za vrijeme rješavanja matematičkih zadataka osjete simptome anksioznosti imaju na umu da se ti simptomi uobičajeno javljaju kao posljedica negativnih stereotipa te da nisu nužno povezani s njihovim stvarnim sposobnostima. U skladu s očekivanjem, u skupini kojoj je najavljeno rješavanje matematičkih zadataka s ciljem utvrđivanja rodni razlika djevojke su postigle lošiji rezultat od mladića, dok u skupini u kojoj je najavljeno rješavanje problemskih zadataka i u skupini u kojoj je provedena edukacija nisu utvrđene rodne razlike u uspješnosti. Dobiveni rezultati upućuju na važnost educiranja pripadnika stereotipizirane skupine o obilježjima i posljedicama negativnih stereotipa što ima važne praktične implikacije i u području sporta.

Negativni stavovi prema sportašicama i nasilje od strane trenera/ica

Fair-play, međusobno uvažavanje i poštovanje svih sudionika/ca sportskih aktivnosti temeljne su vrijednosti sporta (Europska komisija, 2007). Unatoč tome, empirijski nalazi pokazuju da su u suvremenom sportu u značajnoj mjeri prisutni različiti oblici nasilnog ponašanja, uključujući i rodno uvjetovano nasilje (Mergaert i sur., 2016; Mountjoy i sur., 2016; Parent i Fortier, 2017, 2018). Iako individualni čimbenici imaju važnu ulogu u razumijevanju nasilnog ponašanja trenera/ica (Yabe i sur., 2018), autori sve češće upozoravaju da se nasilje u sportu javlja kao posljedica složenog međuodnosa osobinskih i okolinskih činitelja (Brackenridge i Rhind, 2014; Roberts i sur., 2020). Temeljem ranijih empirijskih nalaza koji upućuju na povezanost rodnih stereotipa i nasilnog ponašanja (McCarthy i sur., 2018; Ruggiero i Lattin, 2008), pretpostavljeno je da će djevojke koje se bave tradicionalno „muškim“ sportom u socijalnoj sredini koju obilježava viša razina zastupljenosti negativnih stavova prema sportašicama češće biti izložene psihološkom/emocionalnom nasilju od strane sportskih trenera/ica.

S ciljem provjere hipoteze o štetnim učincima negativnih stavova prema djevojkama i ženama koje se bave sportom, sudionice istraživanja su, prema učestalosti s kojom se susreću sa stavovima koji upućuju na to da je sport dominantno namijenjen mladićima i stavovima koji podcjenjuju sportsku vještinu sportašica, podijeljene u dvije skupine. Skupini niže izloženosti pripadaju djevojke koje su na pitanje o tome koliko se često susreću sa stavovima ovog tipa odgovorile „nikada“ ili „rijetko“, dok skupini više izloženosti pripadaju djevojke koje su navele da se s navedenim stavovima susreću „ponekad“ ili „često“. U skladu s očekivanjem, mlade rukometašice koje su u svojoj okolini češće izložene stavovima koji upućuju na to da je sport dominantno namijenjen mladićima i stavovima koji podcjenjuju sportsku vještinu sportašica češće su izložene psovka i vrijeđanju od strane sportskih trenera/ica (Tablica 6).

Tablica 6. Analiza razlika u učestalosti osobnog doživljaja psihološkog/emocionalnog nasilja trenera/ica ovisno o stupnju izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama⁸

U komunikaciji sa mnom moj/a trener/ ica je:	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Mann- Whitney U-test
					% (n)				
1. Psovao/la.	 158	1,00	0-3	105,66	40,5 (64)	20,3 (32)	20,9 (33)	18,4 (29)	4134,00**
	 69	2,00	0-3	133,09	20,3 (14)	21,7 (15)	29,0 (20)	29,0 (20)	
2. Vrijeđao/la.	 156	0,00	0-3	108,43	73,7 (115)	11,5 (18)	7,7 (12)	7,1 (11)	4668,50*
	 69	0,00	0-3	123,34	58,0 (40)	26,1 (18)	11,6 (8)	4,3 (3)	
3. Omalovažavao/la.	 156	0,00	0-3	109,34	65,4 (102)	19,9 (31)	9,0 (14)	5,8 (9)	4811,00
	 69	0,00	0-3	121,28	55,1 (38)	24,6 (17)	13,0 (9)	7,2 (5)	
4. Prijetio/la.	 158	0,00	0-3	113,68	91,1 (144)	5,1 (8)	2,5 (4)	1,3 (2)	5400,00
	 70	0,00	0-2	116,36	88,6 (62)	8,6 (6)	2,9 (2)	0 (0)	

Legenda: 😊 - niži stupanj izloženosti negativnim stavovima; ☹️ - viši stupanj izloženosti negativnim stavovima; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

⁸ Napomena: zbog niskih frekvencija u pojedinim kategorijama, analiza razlika u učestalosti izravnog i neizravnog doživljaja psihološkog/emocionalnog nasilja od strane trenera/ica izračunata je pomoću Mann-Whitney U-testa (Tablica 6 i Tablica 7)

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 6, psovanje od strane trenera/ica najmanje je jednom doživjelo 60% mladih sportašica iz skupine niže te 80% sportašica iz skupine više izloženosti. Analiza odgovora u kategorijama „ponekad“ i „često“ pokazuje da je 39,3% sportašica iz skupine niže te 58% sportašica iz skupine više izloženosti negativnim stavovima navelo da u komunikaciji s njima treneri/ce relativno često psuju. Vrijeđanje od strane trenera/ica najmanje je jednom doživjelo 26,3% sportašica koje su rjeđe te 42% sportašica koje su češće izložene negativnim stavovima prema sportašicama. Temeljem provedenog istraživanja, Ruggiero i Lattin (2008) upozoravaju da treneri oba spola nerijetko zloupotrebljavaju moć koju imaju u odnosu na sportaše/ice te verbalno agresivnim ponašanjem podržavaju rodne stereotipe u sportu. Sukladno teorijskim modelima (Heise, 1998; Roberts i sur., 2020) i ranijim empirijskim nalazima (McCarthy i sur., 2018; Ruggiero i Lattin, 2008), dobiveni rezultati govore u prilog tome da specifična obilježja socijalne okoline povećavaju rizik nasilnog ponašanja prema ženama. Prema rezultatima prikazanim u Tablici 6, iskustvo osobnog doživljaja omalovažavanja upućenih od strane sportskih trenera/ica zastupljenije je kod sportašica koje su u svojoj okolini češće izložene negativnim stavovima prema djevojkama koje se bave sportom, međutim utvrđene razlike nisu statistički značajne.

Treneri/ice imaju izrazito važnu ulogu u životima sportaša/ica (Gervis i Dunn, 2004; Kerr i Stirling, 2012; Smits i sur., 2017; Stirling i Kerr, 2009; Wilinsky i McCabe, 2020). Ne iznenađuje stoga da stavovi i ponašanja trenera/ica mogu u značajnoj mjeri utjecati na psihosocijalnu dobrobit sportaša/ica (Davis i Jowett, 2014; Gervis i Dunn, 2004; Smits i sur., 2017; Smoll i Smith, 2002; Stirling i Kerr, 2008, 2009; Vella i sur., 2013). Treneri/ce pružaju povratnu informaciju o vještinama, sposobnostima i osobinama sportaša/ica, a način na koji to čine kod sportaša/ica može izazvati emocionalno vrlo upečatljiva pozitivna i/ili negativna iskustava (Battaglia i sur., 2017; Carpentier i Mageau, 2013; Horn, 2019; Smits i sur., 2017; Stirling i Kerr, 2013). Autori u području psihologije i sociologije sporta upozoravaju da način na koji treneri/ce komuniciraju sa sportašima/cama nerijetko pripada kategoriji psihološkog/emocionalnog nasilja koje može imati neposredne i dugoročne negativne učinke na psihičko zdravlje, motivaciju i kvalitetu sportske izvedbe sportaša/ica (David, 2005; Gervis i Dunn, 2004; Kerr i sur., 2020; Smits i sur., 2017; Stirling i Kerr, 2008a, 2008b; Stirling i Kerr, 2013; Mountjoy i sur., 2016; Wilinsky i McCabe, 2020). Međutim, unatoč višestrukim negativnim učincima, rezultati istraživanja pokazuju da se nasilno ponašanje

trenera/ica u pravilu tolerira, a nerijetko odobrava i opravdava (potencijalnim) sportskim uspjehom (Jacobs i sur., 2017; Pinheiro i sur., 2014; Smits i sur., 2017; Swigonski i sur., 2014). Nasilno ponašanje sportskih trenera/ica u značajnoj mjeri podržava vjerovanje prema kojem, ukoliko žele biti uspješni u sportu kojim se bave, sportaši i sportašice moraju biti spremni učiniti i pristati na sve što se od njih traži (Owusu-Sekyere i Gervis, 2014; Smits i sur., 2017). Navedeno podrazumijeva da, čak i u slučaju visoke razine straha, boli ili nelagode, „pravi“ sportaši i sportašice ne smiju pokazati slabost, odustati, povući se ili usprotiviti ponašanju i zahtjevima trenera/ica zbog kojih se osjećaju izrazito loše (Owusu-Sekyere i Gervis, 2014; Pinheiro i sur., 2014; Stirling i Kerr, 2008a; Smits i sur., 2017). Posljedično, iako su relativno učestala, nasilna ponašanja u sportu rijetko se prijavljuju (Solstad, 2019; Jacobs i sur., 2017; Vertommen i sur., 2016). S obzirom da bi se prijavljivanje nasilnog ponašanja trenera/ica moglo percipirati kao potvrda postojećih negativnih stereotipa prema djevojkama koje se bave sportom (npr. „Djevojke su preosjetljive da bi mogle biti uspješne sportu.“; „Neki sportovi su pregrubi za djevojke.“; „U odnosu na sportaše, sportašice puno lakše odustaju.“ i sl.), čini se opravdanim pretpostaviti da će u okruženju kojeg karakterizira visoka zastupljenost negativnih stavova prema sportašicama, sportašice spremnije podnositi različite oblike nasilnog ponašanja trenera/ica te da će prijave nasilja u takvoj socijalnoj sredini biti još i rjeđe.

Nadalje, pretpostavljeno je da će mlade sportašice koje odrastaju u socijalnoj okolini koju obilježava viši stupanj negativnih stavova prema djevojkama koje se bave sportom češće svjedočiti psihološkom/emocionalnom nasilju trenera/ica usmjerenom prema drugim sportašicama. Rezultati analize razlika u učestalosti svjedočenja nasilnom ponašanju trenera/ica ovisno o stupnju izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. Analiza razlika u učestalosti svjedočenja psihološkom/emocionalnom nasilju trenera/ica prema sportašicama ovisno o stupnju izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama

U komunikaciji s drugim sportašicama trener/ica je:	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Mann-Whitney U-test
					% (n)				
1. Psovao/la.	 158	2,00	0-3	105,32	27,8 (44)	17,1 (27)	31,0 (49)	24,1 (38)	4079,00**
	 68	2,00	0-3	132,51	13,2 (9)	13,2 (9)	33,8 (23)	39,7 (27)	
2. Vrijeđao/la.	 156	0,00	0-3	104,23	52,6 (82)	22,4 (35)	16,0 (25)	9,0 (14)	4014,50**
	 68	1,00	0-3	131,46	30,9 (21)	25,0 (17)	32,4 (22)	11,8 (8)	
3. Omalovažavao/la.	 156	0,50	0-3	104,44	50,0 (78)	23,7 (37)	18,6 (29)	7,7 (12)	4046,50**
	 68	1,00	0-3	130,99	32,4 (22)	25,0 (17)	20,6 (14)	22,1 (15)	
4. Prijetio/la.	 158	0,00	0-3	111,14	81,0 (128)	13,3 (21)	3,2 (5)	2,5 (4)	4999,00
	 68	0,00	0-3	118,99	75,0 (51)	13,2 (9)	4,4 (3)	7,4 (5)	

Legenda: 😊 - niži stupanj izloženosti negativnim stavovima; ☹️ - viši stupanj izloženosti negativnim stavovima; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

U skladu s polaznom hipotezom, sudionice istraživanja u čijoj su okolini u većoj mjeri zastupljeni stavovi koji podcjenjuju sportske vještine i sposobnosti sportašica, odnosno stavovi koji upućuju na to da sport nije namijenjen djevojkama, češće su bile prisutne u situacijama u kojima su treneri/ce psovali/e, omalovažavali/e i/ili vrijeđali/e sportašice (Tablica 7). Prema rezultatima prikazanim u Tablici 7, u skupini niže izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama, 72,2% mladih rukometašica svjedočilo je psovanju, 47,4% vrijeđanju, a 50% omalovažavanju sportašica od strane trenera/ica. Nasuprot tomu, 86,6% sudionica istraživanja koje su češće izložene negativnim stavovima prema sportašicama svjedočilo je psovanju, 69,1% vrijeđanju i 67,6% omalovažavanju sportašica od strane sportskih trenera/ica. Nešto više djevojaka iz skupine veće izloženosti negativnim stavovima prema sportašicama prisustvovalo je situaciji u kojoj su treneri/ce prijetili/e drugim sportašicama (25% nasuprot 19%), no utvrđena razlika nije statistički značajna (Tablica 7).

Rezultati istraživanja pokazuju da su izravna (osobna viktimizacija) i neizravna izloženost nasilju (svjedočenje nasilnom ponašanju usmjerenom prema drugim sportašicama) na sličan način povezane s negativnim učincima te da je, u pogledu posljedica, važnija učestalost izloženosti nasilnom ponašanju, a ne sam oblik nasilja (izravno ili neizravno) (Zimmerman i Posick, 2016). Prema dobivenim rezultatima (Tablica 6 i 7), značajan broj mladih sportašica se izravno ili neizravno susreo s različitim oblicima psihološkog/emocionalnog nasilja sportskih trenera/ica, što upućuje na potrebu za sustavnim rješavanjem problema nasilnog ponašanja u sportu. U preglednom radu u okviru kojeg su analizirali činitelje povezane s različitim oblicima nasilja u sportskom okruženju, Roberts i suradnici (2020) ističu da je slab napredak u smjeru smanjenja, odnosno suzbijanja nasilja u sportu dijelom uvjetovan time što su intervencije u ovom području dominantno usmjerene prema pojedincima ili pojedinačnim slučajevima, pri čemu se zanemaruje uloga činitelja šire socijalne okoline koji doprinose održavanju postojećeg stanja. O važnosti socijalnih činitelja govore i rezultati našeg istraživanja koji upućuju na to da je s ciljem suzbijanja nasilja nad sportašicama nužno mijenjati negativne stavove koji podržavaju rodno uvjetovano nasilje te promicati rodnu ravnopravnost i međusobno poštovanje svih sudionika i sudionica sportskih aktivnosti (Liston i sur., 2017).

DOŽIVLJAJ RODNE (NE)RAVNOPRAVNOSTI U SPORTU

Sportaši/ce i treneri/ce odgovorili/e su i na pitanja kojima je ispitana njihova percepcija ravnopravnosti između mladića i djevojaka u odnosu na uvjete treniranja, način vrednovanja sportskog postignuća te prema mogućnostima napredovanja u sportskoj karijeri (Tablica 8 – Tablica 13).

Doživljaj rodne (ne)ravnopravnosti s obzirom na uvjete treniranja

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 8, većina rukometaša/ica i trenera/ica smatra da su mladićima i djevojkama u njihovom klubu osigurani jednaki uvjeti treniranja.

Tablica 8. Percepcija rodne ravnopravnosti s obzirom na uvjete treniranja iz perspektive mladih sportaša/ica i sportskih trenera/ica

U mom klubu...	Uzorak	n	Mdn	$R_{min-max}$	M_{rang}	1 2 3 4 5					Mann-Whitney U-test
						% (n)					
1. „... djevojke treniraju u jednako dobrim uvjetima kao i mladići.“		514	4,00	1-5	344,64	3,7 (19)	10,7 (55)	16,3 (84)	28,8 (148)	40,5 (208)	39504,50
		164	4,00	1-5	323,38	11,0 (18)	9,1 (15)	12,8 (21)	30,5 (50)	36,6 (60)	
2. „...djevojke imaju jednako kvalitetnu opremu kao i mladići.“		514	4,00	1-5	340,56	5,1 (26)	9,5 (49)	18,7 (96)	23,0 (118)	43,8 (225)	41605,50
		164	4,00	1-5	336,19	5,5 (9)	7,9 (13)	14,0 (23)	34,8 (57)	37,8 (62)	
3. „... djevojke treniraju u jednako dobrom terminu kao i mladići.“		508	4,00	1-5	345,71	4,5 (23)	7,7 (39)	17,9 (91)	24,2 (123)	45,7 (232)	36471,50*
		163	4,00	1-5	305,75	6,7 (11)	11,0 (18)	17,8 (29)	30,1 (49)	34,4 (56)	

Legenda: 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem; * $p \leq 0,05$

Više od dvije trećine rukometaša/ica (69,3%) i rukometnih trenera/ica (67,1%) smatra da mladići i djevojke u njihovom klubu treniraju u jednako dobrim uvjetima. Nadalje, većina rukometaša/ica (66,8%) i trenera/ica (72,6%) navodi da djevojke i mladići imaju jednako kvalitetnu opremu te da se treninzi sportaša i sportašica odvijaju u podjednako dobrim terminima s čime se slaže 69,9% rukometaša/ica i 64,5% trenera/ica. Analizom razlika između sportaša/ica i trenera/ica utvrđeno je da se treneri/ce rjeđe slažu s tvrdnjom da mladići i djevojke treniraju u jednako atraktivnim terminima (Tablica 8).

S druge strane, dio sportaša i sportašica te sportskih trenera i trenerica navodi da mladići i djevojke u njihovom klubu nisu ravnopravni u pogledu uvjeta treniranja (Tablica 8). Naime, 14,4% sportaša/ica i 20,1% trenera/ica navodi da sportaši i sportašice ne treniraju u jednako dobrim uvjetima. S tvrdnjom o jednako kvalitetnoj opremi sportaša i sportašica ne slaže se 14,6% rukometaša/ica i 13,4% trenera/ica, a 12,2% rukometaša/ica i 17,7% trenera/ica smatra da se treninzi mladića i djevojaka ne održavaju u jednako dobrim terminima.

Analizom rodnih razlika u percepciji rodne ravnopravnosti s obzirom na uvjete treniranja utvrđeno je da djevojke značajno češće navode da oprema koju koriste sportaši i sportašice nije jednako kvalitetna (Tablica 9). Mladi rukometaši i rukometašice ne razlikuju se u percepciji rodne ravnopravnosti u pogledu uvjeta treniranja i termina održavanja treninga.

Tablica 9. Analiza rodnih razlika u percepciji rodne ravnopravnosti u kontekstu uvjeta treniranja iz perspektive mladih sportaša i sportašica

U mom klubu...	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	1	2	3	4	5	Mann-Whitney U-test
					% (n)					
1. „...djevojke treniraju u jednako dobrim uvjetima kao i mladići.“	 282	4,00	1-5	258,59	5,0 (14)	7,8 (22)	18,1 (51)	28,4 (80)	40,8 (115)	32404,00
	 232	4,00	1-5	256,17	2,2 (5)	14,2 (33)	14,2 (33)	29,3 (68)	40,1 (93)	
2. „...djevojke imaju jednako kvalitetnu opremu kao i mladići.“	 282	4,00	1-5	270,26	5,0 (14)	6,4 (18)	18,8 (53)	22,0 (62)	47,9 (135)	29113,50*
	 232	4,00	1-5	241,99	5,2 (12)	13,4 (31)	18,5 (43)	24,1 (56)	38,8 (90)	
3. „...djevojke treniraju u jednako dobrom terminu kao i mladići.“	 278	4,00	1-5	254,99	5,0 (14)	6,8 (19)	19,1 (53)	22,7 (63)	46,4 (129)	31834,50
	 230	4,00	1-5	253,91	3,9 (9)	8,7 (20)	16,5 (38)	26,1 (60)	44,8 (103)	

Legenda: * $p < 0,05$; 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Rezultati istraživanja pokazuju da su rodne razlike u učestalosti sudjelovanja u organiziranim sportskim aktivnostima veće u odnosu na razlike u stupnju tjelesne aktivnosti mladića i djevojaka, stoga dio autora pretpostavlja da su razlike u uključenosti mladića i djevojaka u sustav sporta djelom uvjetovane različitim pristupom prema mladim sportašima i sportašicama (Bartoluci i Baršić, 2020; Bevan i sur., 2020; Gába i sur., 2020; Vilhjalmsson i Kristjansdottir, 2003; Vilhjalmsson i Thorlindsson, 1992). Prema istim autorima, u okviru sportskih organizacija aktivnosti se nerijetko podređuju mladićima što između ostalog podrazumijeva da se sportašima osigurava lakši pristup sportskim sadržajima, bolji termini održavanja treninga i kvalitetnija sportska oprema. O doživljaju neravnopravnog statusa sportaša i sportašica u Hrvatskoj govore i rezultati istraživanja u kojem su sudjelovale studentice Kineziološkog fakulteta Sveučilišta

u Zagrebu (Matković, 2007). U spomenutom istraživanju 43,4% sportašica koje se bave različitim sportskim disciplinama izjavilo je da treninzi, natjecanja i smještaj na pripremama nisu jednako kvalitetni za sportaše i sportašice.

Doživljaj rodne (ne)ravnopravnosti u kontekstu vrednovanja sportskog postignuća

Analiza rezultata o percipiranom načinu vrednovanja sportskog postignuća (Tablica 10) pokazuje da se malo više od polovine rukometaša/ica (54,9%) i trenera/ica (52,5%) djelomično ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da se u njihovom sportskom klubu uspjesi mladića i djevojaka jednako cijene. Nadalje, utvrđeno je da 66,2% rukometaša/ica i 54,6% rukometnih trenera/ica smatra da su za jednaka sportska postignuća sportaši i sportašice nagrađeni na jednak način. Iako su, odnosu na mlade sportaše/ice, treneri/ce izvjestili/e o statistički značajno većem stupnju percipirane rodne neravnopravnosti u pogledu sportskih nagrada, procijenjeni stupanj rodne ravnopravnosti dobiven u našem istraživanju veći je u odnosu na ranije istraživačke nalaze. Na primjer, u istraživanju kojeg je provela Matković (2007) značajno manji broj sudionica (20,9%) navodi da se sportski uspjesi sportašica cijene jednako kao i sportski uspjesi njihovih muških kolega. Naime, samo 33,3% djevojaka koje su sudjelovale u spomenutom istraživanju smatra da su natjecateljima/cama u muškoj i ženskoj konkurenciji osigurane jednake nagrade. S tvrdnjom prema kojoj su natjecanja muških i ženskih ekipa jednako prisutna u medijima slaže se 33,4% rukometaša/ica i 40% rukometnih trenera/ica, dok se u ranijem istraživanju s ovom tvrdnjom složila tek četvrtina sportašica (Matković, 2007).

Tablica 10. Percepcija rodne ravnopravnosti u kontekstu vrednovanja sportskih postignuća iz perspektive mladih sportaša/ica i sportskih trenera/ica

U mom klubu...	Uzorak	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	%					Mann-Whitney U-test
						1	2	3	4	5	
1. „... sportski uspjesi djevojaka cijene se jednako kao i sportski uspjesi mladića.“		510	4,00	1-5	343,82	8,0 (41)	14,3 (73)	22,7 (116)	24,1 (123)	30,8 (157)	38593,00
		164	4,00	1-5	317,82	6,7 (11)	23,8 (39)	17,1 (28)	28,7 (47)	23,8 (39)	
2. „... za ista sportska postignuća ženske i muške ekipe dobivaju iste nagrade.“		511	4,00	1-5	348,92	7,0 (36)	9,4 (48)	17,4 (89)	27,6 (141)	38,6 (197)	35811,00**
		164	4,00	1-5	301,70	7,4 (12)	17,8 (29)	20,2 (33)	25,8 (42)	28,8 (47)	
3. „... natjecanja ženskih i muških ekipa su jednako zastupljena u medijima.“		505	3,00	1-5	327,27	22,8 (115)	21,6 (109)	22,2 (112)	16,8 (85)	16,6 (84)	37507,00
		163	3,00	1-5	351,08	18,1 (29)	22,5 (36)	19,4 (31)	20,6 (33)	19,4 (31)	

Legenda: ** $p < 0,01$; 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Iako velik broj sudionika/ca istraživanja smatra da se sportski uspjesi sportaša i sportašica cijene na jednak način, malo manje od trećine trenera/ica (Tablica 10) te svaki peti sportaš i svaka četvrta sportašica koji/e su sudjelovali u istraživanju ne slaže se s navedenom tvrdnjom (Tablica 11). Analizom rodni razlika utvrđeno je da, u odnosu na sportaše, sportašice češće navode da za ista sportska postignuća sudionici/e natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji nisu nagrađeni na jednak način. S ovom tvrdnjom slaže se 13,1% mladića i 20,5% djevojaka koji/e su sudjelovali/e istraživanju (Tablica 11). Konačno, 40,6% trenera/ica (Tablica 10), 41,8% sportaša i 47,6% sportašica smatra da natjecanja muških i ženskih ekipa nisu jednako zastupljena u medijima (Tablica 11).

Tablica 11. Analiza rodnih razlika u percepciji rodne ravnopravnosti u sportu u kontekstu načina vrednovanja sportskih postignuća

U mom klubu...	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	1 2 3 4 5					Mann-Whitney U-test	z-vrijednost
					% (n)						
1. „...sportski uspjesi djevojaka cijene se jednako kao i sportski uspjesi mladića.“	281	4,00	1-5	263,95	7,5 (21)	12,8 (36)	22,8 (64)	23,5 (66)	33,5 (94)	29801,00	-1,48
2. „... za ista sportska postignuća ženske i muške ekipe dobivaju iste nagrade.“	230	4,00	1-5	269,39	6,0 (17)	7,1 (20)	18,5 (52)	24,9 (70)	43,4 (122)	28552,50	-2,37*
3. „... natjecanja ženskih i muških ekipa su jednako zastupljena u medijima.“	278	4,00	1-5	260,33	19,1 (53)	22,7 (63)	24,5 (68)	17,3 (48)	16,5 (46)	29516,00	-1,28
	227	3,00	1-5	244,03	27,3 (62)	20,3 (46)	19,4 (44)	16,3 (37)	16,7 (38)		

Legenda: * $p < 0,05$; 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Pregledom literature utvrđeno je da sportašice dobivaju značajno manje novčane nagrade za ravnopravan plasman na sportskim natjecanjima, imaju manju plaću i manje profitabilne ugovore sa sponzorima (Flake i sur., 2012; Hall i Oglesby, 2016; Travers, 2009; Wicker i sur. 2021). Rezultati istraživanja u kojem su analizirani iznosi novčanih nagrada koje dobivaju pobjednici/e sportskih natjecanja pokazuju da u 10 od 35 sportova sportaši i sportašice ne dobivaju isti iznos za jednaka postignuća (BBC, 2015). Na primjer, ukupni novčani fond za nagrade Svjetskog prvenstva u nogometu za žene 2015. godine iznosio je 15 milijuna američkih dolara, dok je ukupni novčani fond za nagrade Svjetskog prvenstva u nogometu za muškarce 2018. godine iznosio 791 milijuna američkih

dolara (Forbes, 2018). O rodnim razlikama u novčanim prihodima u sportu govori i podatak da se na Forbesovoj listi među sto najbolje plaćenih sportaša i sportašica u 2020. godini nalaze samo dvije sportašice (Forbes, 2020). U istraživanju u kojem su sudjelovale sportašice iz različitih sportova, 80% sudionica složilo se s tvrdnjom o postojanju rodno uvjetovanih razlika u popularnosti i priznanjima koja se dobivaju za sportska postignuća, a dio sudionica naglasio je da muškarci dobivaju značajno više priznanja i u individualnim i u grupnim sportovima (Rayburn i sur., 2015). O diskriminaciji sportašica prilikom valorizacije sportskog postignuća svjedoče i rezultati kvalitativnog istraživanja u kojem su studenti i studentice kineziologije izrazili sumnju u opravdanost ulaganja truda i napora u ostvarenje sportskog uspjeha za koji sportašice najvjerojatnije neće dobiti adekvatno priznanje (Lebel i Danylchuk, 2009). Iako dio mladih rukometaša/ica i rukometnih trenera/ica navodi da sportaši i sportašice nemaju ravnopravan status u pogledu valorizacije sportskih postignuća, postotak sudionika/ca čiji podaci govore o rodnoj neravnopravnosti u ovoj domeni manji je od onog na kojeg upućuju raniji empirijski nalazi.

U skladu s očekivanjem, percepcija rodne neravnopravnosti najizraženija je u području medijskog praćenja sporta (Tablica 10 i Tablica 11). O veličini problema podzastupljenosti sportašica u medijima jasno govori i podatak da je tek 1992. godine učestalost medijskih izvještaja o ženama koje se bave sportom dosegla učestalost medijskih izvještaja o sportovima u kojima sudjeluju životinje poput konja i pasa (Lopiano, 2000). Rezultati novijih analiza sadržaja televizijskih, tiskovnih i online medija pokazuje da se, u odnosu na sportaše, sportašicama i dalje posvećuje značajno manje medijskog prostora (Adams i Tuggle, 2004; Cooky i sur., 2015; Cooky i sur., 2013; Pratt i sur., 2008). Na primjer, u razdoblju od 1997. do 2008. godine na naslovnoj stranici najpopularnijeg američkog sportskog časopisa „Sports Illustrated“ žene su bile prikazane ukupno 38 puta (5,62%), pri čemu na 12 od 38 naslovnica nisu bile sportašice već modeli koji su reklamirali kupaće kostime (Ženska zaklada za sport, 2009).

Značajan broj sudionika/ca našeg istraživanja smatra da natjecanja muških i ženskih ekipa nisu jednako zastupljena u medijima. Navedeno potvrđuje i podatak da natjecanja Hrvatske ženske rukometne reprezentacije na seniorskom Europskom prvenstvu u Francuskoj 2018. godine nije prenosila ni jedna televizijska kuća u Hrvatskoj (Agencija za elektroničke medije, 2017). Raniji empirijski nalazi također upućuju na značajan nesrazmjer u učestalosti medijskog izvještavanja o sportašima i sportašicama. Na primjer, rezultati istraživanja u

okviru kojeg su analizirane sportske vijesti na najposjećenijim internet portalima u Hrvatskoj pokazuju da je samo 6% sportskih priloga posvećeno sportašicama (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2013). Slični podaci dobiveni su istraživanjem u okviru kojeg je analiziran sadržaj sportskih vijesti emitiranih u središnjim informativnim emisijama tri najgledanija televizijska programa s nacionalnom koncesijom u Hrvatskoj (Agencija za elektroničke medije, 2017). U spomenutom istraživanju utvrđeno je da je 86% sportskih priloga posvećeno sportašima, a svega 3,8% sportašicama (ostatak sportskih priloga bio je posvećen sportašima i sportašicama). Značajna podzastupljenost sportašica u medijima prisutna je i na globalnoj razini (Cooky i sur., 2013; Cooky i sur., 2015; Jones, 2013). Temeljem rezultata longitudinalnog istraživanja u okviru kojeg su analizirali podatke o zastupljenosti sportašica u televizijskim prijenosima od 1989. do 2009. godine, Cooky i suradnici (2013) upozoravaju da je učestalost medijskog izvještavanja o postignućima sportašica najmanja u posljednjoj točki mjerenja. Prema dobivenim rezultatima, 1989. godine 92% televizijskih sportskih priloga bilo je posvećeno sportašima, 5% sportašicama, a 3% sportašima i sportašicama. Dvadeset godina kasnije, sportašima je bilo posvećeno 96,3%, sportašicama 1,6%, a sportašima i sportašicama 2,1% sportskih priloga.

Iako se na prvi pogled čini opravdanim pretpostaviti da je manja zastupljenost sportašica u medijima proporcionalna njihovoj manjoj zastupljenosti u sportu, Cooky i suradnici (2013) upozoravaju da se u medijima sustavno zanemaruje činjenica da se u posljednja četiri desetljeća višestruko povećao broj djevojaka i žena koje aktivno sudjeluju u različitim sportovima, uključujući i one sportove koji se tradicionalno doživljavaju „muškim“ sportskim aktivnostima. Drugim riječima, porast broja sportašica nije doveo do povećanja broja medijskih izvještaja o njihovim sportskim postignućima. Na primjer, prema podacima Hrvatskog rukometnog saveza (HRS), rukomet u Hrvatskoj trenutno trenira 1 572 djevojaka i 2 557 mladića u dobi od 14 do 17 godina. No, unatoč značajnom broju mladih djevojaka koje se u Hrvatskoj bave rukometom te unatoč međunarodnom uspjehu kojeg postiže Hrvatska ženska rukometna reprezentacija (npr. Europsko prvenstvo u rukometu za žene – Danska 2020, 2021), u članku 4. Popisa značajnih događaja kojim se definiraju događaji značajni za javnost Republike Hrvatske iz 2008. godine eksplicitno se navodi kako su utakmice finala svjetskog i europskog prvenstva te Lige prvaka u rukometu događaji koji se smatraju značajnima za javnost isključivo u slučaju kada na njima nastupa muška reprezentacija (Vijeće za elektroničke medije, 2008). U praksi to znači da, ukoliko se Hrvatska ženska rukometna reprezentacija plasira u finale svjetskog ili europskog prvenstva,

odnosno u finale Lige prvaka, nacionalna televizija nije obavezna osigurati prijenos utakmica. S druge strane, nacionalna televizija dužna je osigurati prijenos istih sportskih natjecanja u muškoj konkurenciji jer se u tom slučaju ona smatraju događajima od posebnog nacionalnog interesa. Spomenuti Popis bio je na snazi sve do veljače 2023. godine kada je usvojen novi Popis značajnih događaja (Vijeće za elektroničke medije, 2023) u kojem se ne radi razlika između sportaša i sportašica koji/e nastupaju na nacionalno značajnim sportskim natjecanjima.

Jedan od argumenata kojim se nastoji opravdati podzastupljenost sportašica u medijima jest taj da mediji svojim korisnicima osiguravaju sadržaj koji je njima zanimljiv, odnosno sadržaj kojeg publika traži. No, iako se dio medijskog izvještavanja o sportskim događajima može svesti na princip potražnje i ponude, uloga medija u socijalnoj percepciji sportaša i sportašica puno je složenije prirode (Cooky i sur., 2013). Prema istim autorima, učestalost i način na koji se sportašice i sportaši prikazuju u medijima oblikuje socijalnu percepciju javnosti tako da potiče i održava interes publike za sportska natjecanja na kojima sudjeluju muškarci te istovremeno ograničava i narušava zainteresiranost publike za sportska natjecanja na kojima sudjeluju žene. Drugim riječima, neusporedivo veći medijski prostor posvećen sportskim događajima na kojima nastupaju sportaši značajno doprinosi povećanju popularnosti natjecanja u muškoj konkurenciji, a potom se podatak o većoj popularnosti sportskih natjecanja na kojima sudjeluju sportaši koristi kao argument kojim se opravdava značajno manja zastupljenost sportašica u medijima.

Doživljaj rodne (ne)ravnopravnosti u kontekstu mogućnosti napredovanja

Većina mladih rukometaša/ca (69,1%) smatra da su mladićima i djevojkama u njihovom klubu omogućene jednake prilike za napredovanje u sportskoj karijeri (Tablica 12). S tvrdnjom „sportašice se moraju puno više truditi i dokazivati.“ ne slaže se 36,1% rukometaša/ica i 32,9% trenera/ica. Prema dobivenim rezultatima, 40,5% rukometaša/ica i 37% trenera/ica smatra da su ulaganja u muške i ženske ekipe jednaka.

Tablica 12. Percepcija rodne ravnopravnosti s obzirom na mogućnost napredovanja iz perspektive mladih sportaša/ica i sportskih trenera/ica⁹

U mom klubu...	Uzorak	n	Mdn	$R_{min-max}$	M_{rang}	1 2 3 4 5					Mann-Whitney U-test
						% (n)					
1. „... djevojke i mladići imaju jednake mogućnosti za napredovanje.“ ⁹		510	4,00	1-5		5,3 (27)	8,6 (44)	17,1 (87)	21,6 (110)	47,5 (242)	
2. „... sportašice se moraju puno više truditi i dokazivati.“		507	3,00	1-5	333,73	18,7 (95)	17,4 (88)	29,8 (151)	17,8 (90)	16,4 (83)	40424,50
		164	3,00	1-5	343,01	14,6 (24)	18,3 (30)	31,7 (52)	21,3 (35)	14,0 (23)	
3. „... u ženske ekipe ulaže se jednako kao i u muške ekipe.“		506	3,00	1-5	342,45	13,6 (69)	20,2 (102)	25,7 (130)	19,2 (97)	21,3 (108)	36961,00*
		162	3,00	1-5	309,65	17,3 (28)	27,2 (44)	18,5 (30)	21,0 (34)	16,0 (26)	

Legenda: * $p \leq 0,05$; 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem

⁹ Napomena: Treneri/ce su u kontekstu rodne ravnopravnosti u mogućnosti napredovanja odgovarali na pitanje „U mom klubu trenerice i treneri imaju jednake mogućnosti za napredovanje“. S navedenom tvrdnjom složilo se 58,7% trenera i 46,9% trenerica.

Nasuprot tomu, 13,9% mladih sportaša/ica smatra da mladićima i djevojkama u njihovom klubu nisu osigurane jednake mogućnosti za napredovanje, a svaki/a treći/a sportaša/ica (33,8%) i značajno više trenera/ica (44,5%) navodi da se u muške i ženske ekipe ne ulažu jednaka sredstva (Tablica 12). Iako je u posljednje vrijeme značajno porastao broj djevojaka i žena koje sudjeluju u organiziranim sportskim aktivnostima (Europska komisija, 2014), rezultati istraživanja pokazuju da porast u broju sportašica nije praćen adekvatnom promjenom u odnosu prema djevojkama i ženama u sportu (Cooky i Lavoie, 2018; Rayburn i sur., 2015) na što djelom upućuju i rezultati našeg istraživanja.

Tablica 13. Analiza rodnih razlika u percepciji rodne ravnopravnosti u sportu s obzirom na mogućnost napredovanja sportaša i sportašica

U mom klubu ...	n	Mdn	R _{min-max}	M _{rang}	1 2 3 4 5					Mann-Whitney U-test	z-vrijednost
					% (n)						
1. „... djevojke i mladići imaju jednake mogućnosti za napredovanje.“	 280	4,00	1-5	253,39	7,5 (21)	8,2 (23)	16,8 (47)	19,3 (54)	48,2 (135)	31609,00	-0,38
	 230	4,00	1-5	258,07	2,6 (6)	9,1 (21)	17,4 (40)	24,3 (56)	46,5 (107)		
2. „... sportašice se moraju puno više truditi i dokazivati.“	 277	3,00	1-5	226,53	23,1 (64)	19,5 (54)	32,9 (91)	13,0 (36)	11,6 (32)	24245,00	-4,75*
	 230	3,00	1-5	287,09	13,5 (31)	14,8 (34)	26,1 (60)	23,5 (54)	22,2 (51)		
3. „... u ženske ekipe ulaže se jednako kao i u muške ekipe.“	 279	3,00	1-5	252,35	14,0 (39)	19,0 (53)	27,6 (77)	18,6 (52)	20,8 (58)	31347,00	-0,20
	 227	3,00	1-5	254,91	13,2 (30)	21,6 (49)	23,3 (53)	19,8 (45)	22,0 (50)		

Legenda: * $p < 0,05$; 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – djelomično se ne slažem; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – djelomično se slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Sportašice značajno češće navode da se djevojke u sportskom okruženju moraju puno više truditi i dokazivati (Tablica 13) s čime se slaže 24,6% sudionika i 45,7% sudionica istraživanja (Tablica 13). Do istog zaključka dolaze i autori istraživanja u kojima je utvrđeno kako se na svim razinama sportskih natjecanja sportašice moraju pojačano zalagati za dobivanje pažnje i podrške (Lebel i Danylchuk, 2009; Rayburn i sur., 2015). Status djevojaka i žena u sportu dodatno narušava tendencija podcjenjivanja profesionalnog statusa i sportskih postignuća sportašica (Chalabaev i sur., 2009; Lebel i sur., 2019; Trolan, 2013). Na primjer, u izvještajima o sportskim događajima sportašice se često naziva „curama“ ili „mladim damama“ te ih se, značajno češće nego sportaše, oslovljava samo imenom čime se obezvređuje njihov profesionalni status (Messner i sur., 1993; Wensing i Bruce, 2003). Rezultati istraživanja provedenog na Sveučilištu Cambridge pokazuju da se u medijima sportašice najčešće opisuju riječima „starija“, „ostarjela“, „trudna“ i „u braku“, dok se pri opisu sportaša najčešće koriste riječi „najbrži“, „snažan“, „velik“ i „izvrstan“ (Vijeće Europe, 2019). Prema istom izvoru, u kontekstu sportske izvedbe, uz riječi „sportašica“ ili „sportašice“ obično se koriste glagoli poput „natjecati se“, „sudjelovati“ i „težiti“, dok se uz riječi „sportaš“ ili „sportaši“ uobičajeno koriste izrazi kao što su „pobijediti“, „poraziti“, „boriti se“ i „dominirati“. Različit pristup prema ženama i muškarcima u sportu očituje se i u različitim načinima interpretacije njihovih postignuća. Rezultati istraživanja pokazuju da se uspjesi sportaša značajno češće pripisuju unutarnjim faktorima, odnosno njihovim sposobnostima, snazi, talentu i uloženom trudu, dok se uspjesi sportašica češće atribuiraju vanjskim faktorima poput sreće, socijalne podrške od strane značajnih drugih i/ili pomoći od strane muških članova njihovog sportskog tima (Eastman i Billings, 1999; Fink, 2015; Messner i sur., 1993). S druge strane, neuspjesi sportašica češće se pripisuju njihovim emocionalnim reakcijama ili osobinama (npr. nedostatku samopouzdanja, nižoj razini sportske vještine, nedovoljnoj razini agresivnosti, slaboj izdržljivosti i sl.), dok se neuspjesi sportaša češće atribuiraju visokim zahtjevima natjecanja ili višoj razini snage, vještine i sposobnosti protivnika (Angelini i sur., 2012; Messner i sur., 1993). Stavove sudionika/ca koji smatraju da se u muške i ženske ekipe ne ulaže jednako potvrđuju podaci financijskih izvještaja koji pokazuju da se značajno veća financijska sredstva ulažu u muške sportske klubove (Agencija za elektroničke medije, 2017).

Ograničenja i smjernice za buduća istraživanja

Stereotipi o sportu kao aktivnosti koja je dominantno namijenjena mladićima javljaju se već u djetinjstvu (Colley i sur., 2005), no njihov učinak na ponašanje u najvećoj mjeri dolazi do izražaja u vrijeme adolescencije koju obilježava povećana svijest o rodnim ulogama i rodno prikladnom ponašanju (Colley i sur., 2005; Guillet i sur., 2000). Razdoblje djetinjstva i adolescencije predstavlja vrlo dinamičan razvojni period, stoga bi primjena longitudinalnog nacrtu istraživanja omogućila bolji uvid u psihosocijalna obilježja sportskih aktivnosti, njihove specifičnosti i promjene ovisno o dobi mladih sportaša i sportašica. Longitudinalnim nacrtom istraživanja na uzorku djevojaka moglo bi se ispitati i na koji način se učinak negativnih stavova prema sportašicama iz različitih izvora (roditelji, vršnjaci, profesori tjelesne i zdravstvene kulture, treneri, mediji i sl.) mijenja u funkciji dobi.

Temeljem ranijih empirijskih nalaza u ovom području, čini se opravdanim pretpostaviti da rodna neravnopravnost u sportu u većoj mjeri dolazi do izražaja u starijim dobnim kategorijama i na višim razinama sportskih natjecanja (Travers, 2009), stoga je moguće da se mlađi/e i stariji/e rukometaši/ce te rukometaši/ce i treneri/ce koji sudjeluju na natjecanjima na različitim sportskim razinama razlikuju u doživljaju rodne (ne)ravnopravnosti. Kako bi se utvrdilo mijenja li se percepcija rodne ravnopravnosti ovisno o dobi sportaša/ica i razini sportskih natjecanja, u budućim istraživanjima potrebno je usporediti percepciju rodne neravnopravnosti mlađih i starijih sportaša/ica te trenera/ica i sportaša/ica koji sudjeluju na različitim razinama sportskih natjecanja. U tu svrhu važno je u uzorak uključiti veći broj sportskih trenerica.

S ciljem boljeg razumijevanja odnosa između negativnih stereotipa prema sportašicama i specifičnog načina ponašanja prema djevojkama i ženama u sportu, važno je u sportskom okruženju provesti istraživanja po uzoru na ona koja su provedena u drugim područjima (npr. Franc i sur., 2019; Vaughn i sur. 2017).

S obzirom na to da su u istraživanju sudjelovali isključivo mladići i djevojke koji/e treniraju rukomet, rezultate nije opravdano generalizirati na ostale „muške“

sportove u Hrvatskoj, stoga je u budućim istraživanjima potrebno ispitati iskustva sportaša i sportašica koji/e se bave različitim tradicionalno „muškim“ sportovima. Pored navedenog, rezultate dobivene ovim istraživanjem potrebno je nadopuniti istraživanjima na uzorcima mladića i djevojaka koji se bave „rodno neutralnim“ i tradicionalno „ženskim“ sportovima. Konačno, s ciljem boljeg razumijevanja različitih iskustava mladih sportaša i sportašica u Hrvatskoj, važno je provesti kvalitativna istraživanja u kojima mladići i djevojke svojim riječima mogu opisati percipirane izvore, obilježja i posljedice negativnih rodni stereotipa, predrasuda i rodne neravnopravnosti u sportu.

Znanstveni i praktični doprinos istraživanja

Istraživanje o zastupljenosti negativnih stavova prema sportašicama i percepciji rodne ravnopravnosti u tradicionalno „muškom“ sportu iz perspektive sportaša/ica i trenera/ica prvo je istraživanje u kojem su sudjelovali sudionici/e iz različitih dijelova Hrvatske. Prema izjavama sudionika/ca istraživanja, hrvatsko društvo još uvijek karakterizira visoka zastupljenost negativnih stavova prema ženama i djevojkama koje se bave sportom. Pored navedenog, dio sportaša/ica i trenera/ica navodi da mladići i djevojke u sportskom okruženju nemaju ravnopravan status. Dobiveni rezultati omogućuju bolje razumijevanje činitelja povezanih s rjeđim uključivanjem i češćim odustajanjem od sporta kod djevojaka adolescentne dobi (Guillet i sur., 2000; Knisel i sur., 2009; Slater i Tiggemann, 2010).

Utvrđeno je da mlade rukometašice koje se u svojoj socijalnoj okolini češće susreću s negativnim stavovima prema djevojkama i ženama koje se bave sportom imaju statistički značajno nižu razinu samopoštovanja, što je u skladu s hipotezom o štetnim učincima negativnih rodnih stereotipa na psihosocijalnu dobrobit sportašica (Brown i sur., 2002; Rayburn i sur., 2015). U većini dosadašnjih istraživanja učinci negativnih stereotipa ispitivani su u kontekstu fenomena prijetnje stereotipom (Gentile i sur., 2018). Međutim, rezultati našeg istraživanja pokazuju da su u natjecateljskoj situaciji simptomi stresa i anksioznosti izraženiji kod sportašica koje se u svojoj socijalnoj okolini uobičajeno češće susreću sa stereotipima koji podcjenjuju vještine i sposobnosti djevojaka koje se bave sportom, što doprinosi boljem razumijevanju različitih mehanizama djelovanja negativnih rodnih stereotipa.

Rezultati istraživanja pokazuju da u socijalnim sredinama u kojima se sport smatra „muškom“ aktivnošću te koje obilježava veća zastupljenost stavova koji podcjenjuju sportsku vještinu sportašica, mlade rukometašice češće doživljavaju psihološko/emocionalno nasilje od strane trenera/ica te češće svjedoče nasilnom ponašanju trenera/ica prema drugim sportašicama. Dobiveni rezultati govore u prilog hipotezi o povezanosti negativnih stavova i rodno uvjetovanog nasilja (Van Der Veur i sur., 2007) te su u skladu s istraživačkim nalazima koji upućuju

na to da se negativni stereotipi prema sportašicama mogu manifestirati u obliku verbalne agresije trenera/ica (Ruggiero i Lattin, 2008).

Važan znanstveni doprinos istraživanja očituje se u empirijskoj potvrdi hipoteze prema kojoj se pozitivni psihosocijalni učinci bavljenja sportom ne javljaju automatizmom, već ovise o ponašanju sportskih trenera/ica, socijalnim normama i vrijednostima koje se promiču u određenom sportskom klubu ili organizaciji, kao i o obilježjima šireg socijalnog okruženja. Dodatne analize podataka prikupljenih ovim istraživanjem pokazuju da djevojke koje su učestalije izložene negativnim stavovima prema sportašicama češće navode da mladići i djevojke u njihovom klubu nemaju ravnopravan status (Greblo Jurakić i sur., 2021). S obzirom da neravnopravan položaj sportaša i sportašica u većoj mjeri dolazi do izražaja u sredinama koje obilježava veća zastupljenost negativnih stavova prema djevojkama i ženama koje se bave sportom, fenomen rodne (ne)ravnopravnosti u sportu potrebno je izučavati u kontekstu obilježja šireg socijalnog okruženja (Chalabaev i sur., 2013; Lebel i Danylchuk, 2009; Rayburn i sur., 2015; Schaillee i sur., 2021).

Vrijednost istraživanja proizlazi i iz toga što su u njemu sudjelovali mladi/e sportaši/ce i treneri/ce koji/e se bave istim sportom u različitim dijelovima Hrvatske, a podatak o tome da se sportaši/ce i treneri/ce ne razlikuju u prosječnim vrijednostima na većini tvrdnji kojima je procijenjena zastupljenost negativnih stavova prema sportašicama i doživljaj rodne neravnopravnosti u sportu, upućuje na to da podaci daju dobar uvid u obilježja izučavanih socijalnih činitelja.

Konačno, u većini dosadašnjih istraživanja u kojima su se proučavali negativni psihosocijalni učinci sporta, sudionici/e su retrogradno izvještavali/e o svom iskustvu sudjelovanja u sportskim aktivnostima za vrijeme djetinjstva i adolescencije, stoga se vrijednost provedenog istraživanja očituje i u tome što odgovori sudionika/ca nisu pod utjecajem naknadne reinterpetacije i/ili distorzije sjećanja koja se javlja uslijed izvještavanja o događajima iz prošlosti (Colman i sur. 2016; Hardt i Rutter, 2004). Osim toga, s ciljem što boljeg razumijevanja društvenih problema koji se tiču djece i adolescenata, ali i u svrhu pronalaska što adekvatnijeg rješenja, važno je sagledati i uvažiti perspektivu, iskustava, mišljenja i stavove mladih. Sudjelovanjem u istraživanju, mladi sportaši i sportašice omogućili su nam neposredan uvid u njihovo iskustvo bavljenja „muškim“ sportom u Hrvatskoj te osigurali važne argumente za pokretanje pozitivnih društvenih promjena.

Rezultati istraživanja pokazuju da je većina mladih rukometaša/ica (98,5%) i rukometnih trenera/ica (96,2%) u svojoj socijalnoj okolini izložena negativnim stavovima prema sportašicama. Najveći broj rukometaša/ica (92,2%) susreo se sa stavovima koji upućuju na to da su sportaši superiorniji od sportašica te sa stavovima prema kojima sport nije aktivnost namijenjena djevojkama. Većina mladih rukometaša i rukometašica (90,7%) čula je stereotipe o fizičkom izgledu sportašica i predrasude o manjoj atraktivnosti „ženskog“ sporta (77%). Najviše rukometnih trenera i trenerica (93,9%) susrelo se sa stavovima koji upućuju na to da bi djevojkama bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom te sa stereotipima o fizičkom izgledu sportašica (90,4%). Veliki broj sportskih trenera i trenerica susreo se sa stavovima koji upućuju na superiornost sportaša (89,8%) te s komentarima o manjoj atraktivnosti „ženskog“ sporta (81,9%).

Mlade rukometašice koje su češće izložene stavovima koji podcjenjuju vještine i sposobnosti sportašica karakterizira značajno niža razina samopoštovanja te značajno viša razina simptoma stresa i anksioznosti. Pored navedenog, rukometašice koje se češće susreću sa stavovima prema kojima je sport dominantno namijenjen mladićima i stavovima koji podcjenjuju sportsku vještinu sportašica, češće su žrtve i svjedoci psihološkog/emocionalnog nasilja trenera/ica nad sportašicama.

Većina rukometaša/ica (61,6%) i rukometnih trenera/ica (58,3%) navodi da mladići i djevojke rukomet treniraju u jednako dobrim uvjetima. Analizom odgovora na pitanja vezana uz način vrednovanja sportskog postignuća, utvrđeno je da samo 39% sportaša/ica i 36,5% trenera/ica smatra da se uspjesi mladića i djevojaka cijene na jednak način. Iako se većina rukometaša/ica (69,1%) slaže s time da djevojke i mladići imaju jednake mogućnosti za napredovanje, značajan broj sportaša/ica (34,2%) i trenera/ica (35,3%) navodi da se, u odnosu na njihove muške kolege, sportašice moraju puno više truditi i dokazivati. Konačno, s tvrdnjom da se u ženske ekipe ulaže jednako kao i u muške ekipe slaže se manje od polovice sportaša/ica (40,5%) i trenera/ica (37%).

Dobiveni rezultati ukazuju na to da je, u cilju povećanja tjelesne aktivnosti djevojaka, ali i osiguravanja temeljnih preduvjeta za ostvarenje pozitivnih psihosocijalnih učinaka sudjelovanja u sportskim aktivnostima, posebnu pažnju potrebno posvetiti suzbijanju negativnih rodni stereotipa i predrasuda prema sportašicama te promicanju i uspostavi rodne ravnopravnosti u sportu.

Dobrobiti uspostave rodne ravnopravnosti u sportu

Suzbijanje negativnih rodnih stereotipa i uspostava rodne ravnopravnosti u sportu povezani su s višestrukim pozitivnim učincima koji se očituju na razini pojedinca, na razini sportskih klubova, saveza i sportskih organizacija te na razini društva u cjelini.

Dobrobiti za pojedinca

Problem rjeđeg uključivanja i češćeg osipanja djevojaka iz sustava sporta potrebno je prije svega promatrati s aspekta javnozdravstvenog problema izrazito visoke razine tjelesne neaktivnosti djevojaka adolescentne dobi (Inchley i sur., 2020). Naime, rezultati istraživanja pokazuju da je tjelesna neaktivnost povezana s razvojem pretilosti, dijabetesa tipa II, osteoporoze, kardiovaskularnih bolesti te s nizom drugih kroničnih oboljenja, stoga se često ističe kao jedan od vodećih uzroka smrtnosti u svijetu (Booth i sur., 2017; Cunningham i sur., 2020; Kohl i sur., 2012). Iako su se kroz povijest kronične bolesti dominantno pojavljivale kod osoba srednje i starije životne dobi, u posljednje vrijeme dolazi do naglog porasta visokog krvnog tlaka, dijabetesa tipa II i pretilosti kod mladih, što se dovodi u vezu s nedovoljnom razinom tjelesne aktivnosti (Hills i sur., 2011; Kriska i sur., 2013, Mitsnefes, 2006). Pored navedenog, rezultati istraživanja upućuju na to da je tjelesna neaktivnost u vrijeme djetinjstva i adolescencije značajan faktor rizika za razvoj kroničnih bolesti u odrasloj životnoj dobi (Fernandes i sur., 2015; Forrest i Riley, 2004; Hills i sur., 2011). Suzbijanje negativnih stereotipa prema sportašicama i uspostava rodne ravnopravnosti u sportu mogu značajno doprinijeti češćem uključivanju i dugotrajnijem zadržavanju djevojaka u sustavu sporta (Chalabaev i sur., 2013; Vijeće Europe, 2019) te, posljedično, tjelesnom zdravlju djevojaka i žena različitih dobnih kategorija. Sudjelovanje u sportskim aktivnostima za vrijeme djetinjstva i adolescencije povezano je i s nizom dobrobiti na psihosocijalnom planu djece i adolescenata (Eime i sur., 2013), pri čemu pozitivni psihosocijalni učinci u većoj mjeri dolaze do izražaja kod sudionika/ca timskih sportova (Eime i sur., 2013; Pluhar i sur., 2019; Sabiston i sur., 2016; Vella i sur., 2014). Međutim,

u skladu s tradicionalnim rodnim stereotipima, timski sportovi se dominantno smatraju „muškim“ sportovima, stoga se djevojke češće usmjerava prema individualnim sportskim aktivnostima (Allison i sur., 2017; Scully i Clarke, 1997) čime ih se uskraćuje za niz dobiti. Ukidanje rodne kategorizacije sportova i promocija sporta kao aktivnosti koja je podjednako namijenjena mladićima i djevojkama doprinijela bi češćem uključivanju djevojaka u timske sportove koji zbog svojih specifičnih obilježja mladim sportašima i sportašicama omogućuju usvajanje i usavršavanje niza pozitivnih psihosocijalnih vještina (Goudas i Giannoudis, 2008; Sabiston i sur., 2016).

Dobrobiti za sportske klubove, saveze i sportske organizacije

Empirijski nalazi upućuju na to da su negativni rodni stereotipi povezani s doživljajem nasilja od strane trenera i/ili vršnjaka (Rayburn i sur., 2015; Ruggiero i Lattin 2008; Slater i Tiggemann, 2010; Vu i sur., 2006) koje potiče odustajanje od sportskih aktivnosti i doprinosi lošem imidžu kluba ili sportske organizacije (Slater i Tiggemann, 2011; Vu i sur., 2006). Nasuprot tomu, sportski klubovi i organizacije u kojima se promiče nenasilje, rodna ravnopravnost i međusobno uvažavanje svih sudionika sportskih aktivnosti imaju veći broj članova/ica, uživaju veću naklonost sportaša/ica, navijača/ica i medija te češće dobivaju podršku vlasti i sponzora (Vijeće Europe, 2019).

Dobrobiti za društvo u cjelini

Suzbijanje negativnih rodnih stereotipa i uspostava rodne ravnopravnosti u sportu može značajno doprinijeti povećanju udjela tjelesno aktivnih osoba u nekom društvu, što je važno sagledati i s aspekta ekonomske dobrobiti. Naime, rezultati istraživanja u okviru kojeg su na podacima za 142 zemlje (93,2% svjetske populacije) analizirani troškovi koji su direktno ili indirektno uvjetovani tjelesnom neaktivnošću pokazuju da je u 2013. godini ukupni ekonomski teret tjelesne neaktivnosti¹⁰ iznosio 53.8 milijarde dolara (Ding, 2016), što predstavlja važan argument za poduzimanje mjera namijenjenih povećanju tjelesne aktivnosti.

¹⁰ Napomena: U ekonomski teret tjelesne neaktivnosti ubrajaju se troškovi zdravstvene skrbi, troškovi smanjene produktivnosti i troškovi godina života prilagođenih invaliditetu koji je posljedica tjelesne neaktivnosti (Ding, 2016).

Negativni rodni stereotipi i rodna neravnopravnost u sportu uvelike odražavaju položaj žena u određenom društvu (Hager, 2015; Gregg i Gregg, 2017; Lopiano, 2000; Miner, 1993). Međutim, i sustav vrijednosti koji se promiče kroz sport može u značajnoj mjeri utjecati na kulturalne norme i vrijednosti šireg socijalnog okruženja (Vijeće Europe, 2019; Wankel i Berger, 1990), stoga se sve češće ističe da sport posjeduje potencijal za pokretanje pozitivnih društvenih promjena (Kaufman i Wolff, 2010; Lyras i Hums, 2009; Vijeće Europe, 2019; Wankel i Berger, 1990). U istraživanju koje je provedeno na reprezentativnom uzorku građana/ki Republike Hrvatske utvrđeno je da samo 18,3% sudionika/ca smatra da su žene i muškarci u Hrvatskoj potpuno ravnopravni (Ajduković, 2011). Referirajući se na rezultate spomenutog istraživanja, Baranović i Leinert Novosel (2011) ističu da se suzbijanje rodni stereotipa i uspostava rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj neće dogoditi „sami od sebe“. Prema istim autoricama, ostvarenje pozitivnih društvenih promjena zahtjeva interveniranje u društvene procese i aktivan rad na promjeni postojećih obrazaca ponašanja u različitim područjima. U skladu s navedenim, promicanje nulte stope tolerancije prema negativnim rodni stereotipima i rodno uvjetovanom nasilju te poticanje rodne ravnopravnosti u sportu ne doprinosi samo neposrednoj dobrobiti sudionika/ca sportskih aktivnosti, već doprinosi i dobrobiti društva u cjelini. Rezultati istraživanja pokazuju da su građani/ke Hrvatske skloniji/e načela rodne ravnopravnosti podržati na deklarativnoj razini, dok na razini konkretnih situacija češće navode diskriminatorne stavove i namjere ponašanja prema ženama (Galić i Kamenov, 2011). Stoga je, pri kreiranju mjera namijenjenih uspostavi rodne ravnopravnosti, posebnu pažnju potrebno posvetiti rodnom osvješćivanju (Baranović i Leinert Novosel, 2011), odnosno edukaciji svih relevantnih dionika o specifičnim aspektima rodne ravnopravnosti u određenom području.

**„Dečki,
igrajte kao
cure!“**

**SMJERNICE ZA
POKRETANJE DRUŠTVENIH
PROMJENA**

Preporuke za pokretanje pozitivnih društvenih promjena

Prema dobivenim rezultatima, mogućnost sudjelovanja u različitim sportskim aktivnostima sama po sebi nije dovoljna za ostvarenje značajnijih pozitivnih učinaka na planu češćeg uključivanja i većeg zadržavanja djevojaka u sustavu sporta, već je nužno da ta mogućnost bude praćena odgovarajućim socijalnim promjenama koje će osigurati pozitivniju percepciju i bolji status sportašica u društvu. Drugim riječima, bez uvođenja mjera namijenjenih suzbijanju negativnih rodni stereotipa, predrasuda i rodne nejednakosti u sportu nerealno je očekivati da će doći do većeg porasta broja djevojaka uključenih u sustav sporta. Temeljem rezultata dosadašnjih istraživanja, u nastavku je naveden niz preporuka koje mogu doprinijeti uspostavi ravnopravnog statusa sportaša i sportašica u Hrvatskoj.

Pokretanje nacionalnih kampanja namijenjenih suzbijanju rodni stereotipa i uspostavi rodne ravnopravnosti u sportu

Javnozdravstvene kampanje koje se u Hrvatskoj provode u svrhu povećanja tjelesne aktivnosti dominantno su usmjerene na isticanje zdravstvenih dobrobiti tjelesne aktivnosti i negativnih učinaka sedentarnog načina života (npr. Nacionalni program Živjeti zdravo, Petica – igrom do zdravlja, Move Week Hrvatska i sl.). Međutim, rezultati istraživanja pokazuju da se relativno niska razina učinkovitosti intervencija namijenjenih povećanju tjelesne aktivnosti djevojaka (Allison i sur., 2017) dijelom može pripisati tome što se u okviru javnozdravstvenih kampanja djevojke poziva na sudjelovanje u aktivnosti koju obilježava visoki stupanj rodne neravnopravnosti (Bevan i sur., 2020; Europska komisija 2014). Pored navedenog, čini se opravdanim pretpostaviti da je učinkovitost kampanja u kojima se naglašava zdravstvena dobrobit sporta značajno manja u socijalnim sredinama u kojima je visoko zastupljen stav koji upućuje na to da bi djevojkama bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom. S obzirom na to da su se s negativnim stavovima prema sportašicama susrele gotovo sve djevojke iz našeg istraživanja, dobiveni rezultati ukazuju na to da je uz postojeće zdravstveno usmjerene kampanje važno pokrenuti *nacionalne kampanje namijenjene uklanjanju negativnih*

stereotipa prema djevojkama i ženama koje se bave sportskim aktivnostima. Pored navedenog, prilikom planiranja javnozdravstvenih kampanja i intervencija namijenjenih povećanju tjelesne aktivnosti djevojaka, *potrebno je voditi računa o tome da uspostava rodne ravnopravnosti u sportu predstavlja jedan od preduvjeta učinkovitog rješavanja problema manje uključenosti djevojaka u sustav sporta.* Osim što bi osigurale veću učinkovitost zdravstveno usmjerenih mjera, nacionalne kampanje namijenjene pozitivnijoj percepciji i ravnopravnijem statusu sportašica doprinijele bi i boljem položaju žena u društvu. Zbog interdisciplinarnosti prirode ovog područja, prilikom izrade nacionalnih akcijskih planova te provedbe i evaluacije njihove učinkovitosti, važno je osigurati suradnju između ministarstava i tijela državne uprave zaduženih za ravnopravnost spolova, mlade, sport i zdravlje, organizacija civilnog društva koje promiču sudjelovanje žena u sportu, sportskih organizacija te obrazovnih i znanstvenih institucija (Vijeće Europe, 2015).

Ukidanje rodnih stereotipa i diskriminacije sportašica u medijima

Pozivajući se na važnost koju mediji imaju u oblikovanju i prijenosu socijalnih normi i vrijednosti (Pedersen, 2002), Trolan (2013) upozorava da se problem rodne neravnopravnosti u sportu ne može riješiti bez promjene u načinu na koji mediji izvještavaju o ženama u sportu. Podzastupljenost, podcjenjivanje i seksistički način prikaza sportašica u medijima u značajnoj mjeri podržavaju stereotipe o sportu kao aktivnosti koja je dominantno namijenjena muškom dijelu populacije (Angelini, 2008; Cooky i sur., 2013; Trolan, 2013). Veliki nesrazmjer u učestalosti izvještavanja o sportskim natjecanjima u muškoj i ženskoj konkurenciji doprinosi oblikovanju stava prema kojem su sportski uspjesi sportašica manje važni od postignuća njihovih muških kolega (Clavio i Eagleman, 2011). Pored navedenog, značajno manji broj medijskih izvještaja o sportašicama i njihovim sportskim postignućima sugerira da su natjecanja u kojima sudjeluju muškarci norma, a natjecanja u kojima sudjeluju žene svojevrsni izuzetak od pravila te navodi na pogrešan zaključak o broju žena koje se bave natjecateljskim sportom (Fink, 2015; Cooky i sur. 2013; Cooky i sur. 2015; Cooky i sur. 2021; Trolan, 2013).

U kontekstu podzastupljenosti sportašica u medijima posebno zabrinjavaju nalazi longitudinalnih istraživanja (npr. Billings i sur., 2010; Cooky i sur., 2013) koji pokazuju da se, unatoč značajnom povećanju broja sportašica i izvanrednih sportskih postignuća žena u sportu, učestalost medijskih izvještaja o sportašicama s godinama smanjuje. Pritom su u medijskom prostoru najmanje zastupljene sportašice koje se bave grupnim kontaktnim sportovima, što doprinosi

učvršćivanju stava prema kojem sportovi ovog tipa nisu namijenjeni djevojkama (Angelini, 2008; Tuggle i Owen, 1999). Temeljem svega navedenog, *potrebno je povećati broj sportskih vijesti o djevojkama i ženama u sportu te osigurati učestalije prijenose sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji*. Kako bi se to postiglo, *nužno je definirati početno stanje (postotak zastupljenosti sportašica u medijskim izvještajima u prvoj točki mjerenja), cilj kojim se teži (postotak zastupljenosti sportašica u medijskim izvještajima u završnoj točki mjerenja), propisati aktivnosti koje će dovesti do ostvarenja cilja, osigurati adekvatno praćenje napretka te po potrebi redefinirati postojeće ili uvesti nove mjere koje će osigurati ostvarenje postavljenog cilja*. Pored navedenog, *potrebno je osigurati da u medijskim izvještajima budu ravnomjerno zastupljene sportašice koje se bave različitim sportovima, a ne dominantno one koje se bave „rodno prikladnim“ sportskim aktivnostima*. Nadalje, važno je pokrenuti *izmjene pravilnika koji podržavaju rodnu diskriminaciju u sportu*. Kao pozitivan primjer valja istaknuti izmjenu Popisa značajnih događaja Vijeća za elektroničke medije (2008) u kojem je bilo eksplicitno propisano da se određena sportska natjecanja smatraju događajima od posebnog značaja za javnost Republike Hrvatske samo u slučaju kada na njima sudjeluju muškarci. S obzirom da je izloženost pozitivnim modelima, tj. uspješnim sportašicama povezana s višim stupnjem uključenosti djevojaka u sustav sporta (Bevan i sur., 2020; LaVoi, 2013), ova diskriminatorna uputa Vijeća za elektroničke medije bila je štetna i u kontekstu nastojanja povećanja broja tjelesno aktivnih djevojaka. Nova verzija Popisa značajnih događaja usvojena početkom 2023. godine usklađena je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (2017) čime je ostvaren značajan pomak u smjeru unapređenja rodne ravnopravnosti u području medijskog praćenja sporta.

Stereotipe koji podcjenjuju vještine i sposobnosti sportašica u značajnoj mjeri podržava i specifičan način medijskog izvještavanja u okviru kojeg se, umjesto na obilježja sportskog postignuća, naglasak stavlja na seksipil i tjelesne attribute sportašica i/ili na događaje iz njihovog privatnog života (Agencija za elektroničke medije, 2017; Clavio i Eagleman, 2011; Daniels i sur., 2021; Daniels i Wartena, 2011; Kane i sur., 2013; Trolan, 2013; Vincent, 2004; Wensing i Bruce, 2003). Rezultati niza istraživanja pokazuju da sportski komentatori često koriste fraze i izraze kojima se podcjenjuje profesionalni status sportašica i/ili talent i trud koji su doveli do značajnih sportskih rezultata (Halbert i Latimer, 1994; Higgs i sur., 2003; Messner i sur., 1993; Vincent, 2004; Wensing i Bruce, 2003). Temeljem svega navedenog, ne iznenađuje da se više od 70% sportaša/ica i trenera/ica koji/e su sudjelovali/e u istraživanju susrelo sa stereotipom koji upućuje na to da su

sportašice dominantno usmjerene na svoj izgled, a ne na sportska postignuća. S obzirom da način na koji se u medijskim izvještajima prikazuju sportašice ne utječe samo na percepciju djevojaka i žena u sportskom okruženju, već doprinosi oblikovanju općeg stava javnosti prema ženama (Fink, 2015; Tuggle i sur., 2007), *sportske novinare i komentatore nužno je educirati o dalekosežnim štetnim učincima seksizma te o važnosti uspostave rodne ravnopravnosti u medijskim izvještajima o sportskim događajima. Kao i u slučaju izvještavanja o postignućima njihovih muških kolega, prilikom izvještavanja o uspjesima sportašica važno je da naglasak bude na sportskim vještinama i sposobnostima, talentu i trudu koji su doveli do sportskih rezultata. Pri tom je potrebno izbjegavati informacije o fizičkom izgledu, obiteljskim ulogama i/ili događajima iz privatnog života sportašica koje nisu relevantne u kontekstu njihovog sportskog postignuća. Pored navedenog, izvedbu sportašica potrebno je analizirati i komentirati u odnosu na norme i/ili sportske vještine i sposobnosti drugih sportašica, a ne u odnosu na obilježja sportske izvedbe muškaraca koji se bave istim sportom.*

U kontekstu značajno manjeg medijskog interesa za njihova sportska postignuća, dio sportašica pažnju medija i (muškog dijela) publike nastoji osigurati seksualno provokativnim fotografijama (Kane i sur., 2013). Međutim, u istom istraživanju sportašice navode da, iako dovodi do povećanja prisutnosti u medijima, takav pristup istovremeno obezvrjeđuje sportsko postignuće i poštovanje kojeg sportašice zaslužuju temeljem sposobnosti i truda kojeg ulažu u svoju sportsku karijeru. Seksualizirani oblik medijske promidžbe sportašice smatraju posebno uvredljivim za mlade djevojke i njihove roditelje (Kane i sur., 2013). Temeljem svega navedenog, *sportašice je važno educirati o obilježjima i posljedicama različitih strategija promocije u medijima i na društvenim mrežama.*

Konačno, rezultati istraživanja pokazuju da dio javnosti neravnopravan status muškaraca i žena u sportu ne percipira kao oblik diskriminacije već kao uobičajeni način postupanja u sportskoj praksi (Cunningham, 2007; Fink, 2015; Miner, 1993) stoga je, u svrhu podizanja svijesti javnosti o problemu rodne neravnopravnosti u sportu te s ciljem pokretanja pozitivnih društvenih promjena, *poruke u kojima se ističe važnost ravnopravnog statusa sportaša i sportašica potrebno promovirati u okviru važnih sportskih natjecanja i sportskih događaja koji izazivaju veliki interes javnosti.*

Više od 60% sportaša/ica i više od 70% trenera/ica koji/e su sudjelovali/e u istraživanju susrelo se sa predrasudom prema kojoj je „ženski“ sport dosadan,

što je dijelom uvjetovano lošijom produkcijom televizijskih prijenosa natjecanja u ženskoj konkurenciji (Billings i Angelini, 2007; Greer i sur., 2009; Hallmark i Armstrong, 1999; Higgs i sur., 2003). U raspravama o različitom tretmanu sportaša i sportašica u medijima producenti, komentatori i sportski urednici manjak medijske pozornosti koji se posvećuje sportašicama pripisuju zahtjevima publike i marketinškim razlozima (Cooky i sur., 2013). Međutim, pritom zanemaruju činjenicu da razlike u učestalosti i načinu prikazivanja sportskih natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji u značajnoj mjeri oblikuju interes publike i sponzora (Cooky i sur., 2013; Fink, 2015; Kane, 2013; Lebel i Danylchuk, 2009). Temeljem navedenog, važno je *osigurati da se sportska natjecanja na kojima sudjeluju žene i muškarci produciraju i prenose na jednak način, što podrazumijeva osiguravanje jednakih financijskih sredstava za prijenos sportskih natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti angažiranju novinara, komentatora i analitičara koji su visoko motivirani za praćenje postignuća žena u sportu. Sportske novinare, komentatore i urednike potrebno je informirati o različitim načinima na koje mogu povećati interes javnosti za sportove u kojima sudjeluju žene. Navedeno, između ostalog, uključuje prikazivanje natjecanja u ženskoj konkurenciji u popularnijim terminima, češće uključivanje sportašica u medijske i marketinške kampanje, češće izvještavanje o njihovim sportskim uspjesima, iznošenje većeg broja zanimljivosti, statistika i biografskih podataka prilikom izvještavanja o sportašicama te aktivno promicanje stava prema kojem su sportska natjecanja na kojima sudjeluju žene jednako zabavna, uzbudljiva i inspirativna poput sportskih natjecanja na kojima sudjeluju muškarci.*

Agencija za elektroničke medije (2017) navodi niz preporuka o načinima na koje sportski savezi i klubovi mogu doprinijeti boljem položaju sportašica u medijima. Na primjer, *u svrhu osiguranja češćih prijenosa sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji, kalendari sportskih natjecanja mogu se izraditi u koordinaciji s medijskim kućama. Također, moguće je dogovoriti da se prava za prijenos muških i ženskih europskih i svjetskih prvenstava u otkupljuju u paketu. Nadalje, predlaže se da sportski savezi i klubovi redovito prate statističke pokazatelje o zastupljenosti njihovih sportaša i sportašica u medijima te da, temeljem rezultata statističkih analiza, uvode nove ili redefiniiraju postojeće mjere s ciljem povećanja njihove učinkovitosti. U istom dokumentu, Agencija za elektroničke medije (2017) poziva sportske saveze i klubove da medijima dostave više informacija (npr. najave događaja, kalendare natjecanja, statistike, sportsku arhivu, zanimljive i inspirativne sportske priče i sl.) koje mogu unaprijediti kvalitetu medijskog izvještavanja o*

sportašicama. Konačno, boljem položaju sportašica u medijima doprinijelo bi i češće zapošljavanje sportskih novinarki, komentatorica i urednica, kao i dodatno educiranje studenata/ica novinarstva i sportskih medijskih stručnjaka o obilježjima i posljedicama rodne (ne)ravnopravnosti u sportu (Vijeće Europe, 2015).

Promocija sporta kao aktivnosti koja je podjednako namijenjena mladićima i djevojkama

S obzirom na to da se rodni stereotipi vezani uz sport oblikuju u djetinjstvu (Colley i sur., 2005), djecu je važno poticati da prilikom odabira sporta kojim se žele baviti razmotre cijeli spektar sportskih aktivnosti. Većina sudionika/ca našeg istraživanja susrela se sa stereotipom prema kojem su sportašice „muškobanjaste“. Ovakva karakterizacija koja se najčešće odnosi na djevojke koje se bave tzv. „muškim“ sportom često je povod za vršnjačko nasilje koje predstavlja jedan od važnih razloga zbog kojeg adolescentice odustaju od sportskih aktivnosti (Bartoluci i Baršić, 2020; Bevan i sur., 2020; Slater i Tiggemann, 2010). Na sličan način, negativnim stereotipima i vršnjačkom nasilju izloženi su i mladići koji se bave tzv. „ženskim“ sportovima, odnosno sportovima s naglašenom estetskom komponentom (Schmalz i Kerstetter, 2006; Slater i Tiggemann, 2010). Stoga, promoviranje sporta kao aktivnosti koja je podjednako namijenjena mladićima i djevojkama može doprinijeti povećanju broja sportaša i sportašica, ali i smanjenju vršnjačkog nasilja koji mlade često odvraća od sudjelovanja u sportskim aktivnostima (Brown i Stone, 2016; Schmalz i Kerstetter, 2006).

Podizanje svijesti javnosti o negativnim učincima stereotipa prema kojem je sport dominantno namijenjen mladićima

Različit pristup roditelja prema sportskim aktivnostima ovisno o spolu djeteta negativno utječe na motivaciju djevojaka za uključivanje u sustav sporta (Fredricks i Eccles, 2005; Jacobs i Eccles, 1992), stoga je iznimno važno roditelje educirati o tome da pozitivni učinci sportskih aktivnosti nisu rezervirani samo za dječake i mladiće, već podjednako doprinose tjelesnom i psihosocijalnom zdravlju djece i adolescenata oba spola (Eime i sur., 2013; Hills i sur., 2007; Jewett i sur., 2014). Visoka zastupljenost stava prema kojem bi „djevojkama bilo bolje da se bave nečim drugim, a ne sportom“ utvrđena istraživanjem upućuje na to da je roditelje

važno educirati o obilježjima i posljedicama fenomena samoispunjavajućeg proročanstava i fenomena prijatne stereotipom koji objašnjavaju zbog čega opažene rodne razlike u sportskoj izvedbi ne odražavaju nužno urođene rodne razlike u motoričkim vještinama i sposobnostima, već se javljaju kao posljedica specifičnih socijalnih utjecaja (Betz i sur., 2013).

Na sličan način, rezultati istraživanja provedenih u školskom okruženju pokazuju da rodni stereotipi mogu negativno utjecati na očekivanja i ponašanja profesora tjelesne i zdravstvene kulture koji, posljedično, više pažnje posvećuju razvoju motoričkih vještina i sposobnosti mladića (Fisette, 2012; Hutchinson, 1995; Koca, 2009). S obzirom da profesori tjelesne i zdravstvene kulture svojim stavovima i ponašanjem mogu u značajnoj mjeri utjecati na djetetovu odluku o (ne)uključivanju u sustav sporta (Escartí i Gutiérrez, 2001), *nastavnike/ice i profesore/ice u osnovnim i srednjim školama potrebno je podučiti o obilježjima i posljedicama negativnih rodnih stereotipa u području sporta i tjelesne aktivnosti* (Hutchinson, 1995). Pored navedenog, *tijela državne uprave zadužena za školstvo važno je potaknuti i podržati u nastojanjima da načela rodne ravnopravnosti uvrste u kurikulum nastavnog predmeta tjelesne i zdravstvene kulture na svim razinama obrazovanja* (Vijeće Europe, 2015).

Promjena stereotipa prema kojem djevojke nisu zainteresirane za bavljenje sportom

Nadalje, važno je *poticati promjenu društvenih stereotipa koji upućuju na to da djevojke nisu zainteresirane za bavljenje sportom*. U današnje vrijeme djevojkama je omogućeno sudjelovanje u različitim sportovima, stoga je kod dijela javnosti prisutno uvjerenje da djevojke koje nisu uključene u sustav sporta ne posjeduju interes za takav oblik aktivnosti (Cooky, 2009). Iako je ta pretpostavka za određeni broj djevojka zasigurno točna, ovakvom generalizacijom zanemaruju se složeni društveni procesi koji djeluju u ovom području (Messner i Solomon, 2007), o čemu svjedoče i rezultati našeg istraživanja. Naime, iako je djevojkama u Hrvatskoj omogućeno sudjelovanje u tradicionalno „muškim“ sportovima poput rukometa, značajan broj mladih sportašica u svojoj socijalnoj okolini nema adekvatnu podršku za bavljenje sportom već se sportom bave usprkos negativnim komentarima o sportašicama i usprkos neravnopravnom tretmanu mladića i djevojaka u sportskom okruženju.

Promoviranje sportašica kao pozitivnih modela

Dio adolescentica smatra da bi uključivanje u sportske aktivnosti moglo negativno utjecati na njihov status u skupini vršnjaka (Guillet i sur., 2000; Slater i Tiggemann, 2010). Ovakav stav uobičajeno se javlja u ranoj i srednjoj adolescenciji kada djevojke postaju svjesnije različitih očekivanja vezanih uz obilježja rodni uloga (Bowker i sur., 2003; Colley i sur., 2005; Guillet i sur., 2000). U skladu s navedenim, u kampanjama i intervencijama namijenjenim zadržavanju djevojaka u sustavu sporta, posebnu pažnju potrebno je posvetiti mladim sportašicama koje se nalaze na kraju osnovnoškolskog i na početku srednjoškolskog obrazovanja (Slater i Tiggemann, 2010). Pri tom je važno *sportske aktivnosti promovirati isticanjem pozitivnih modela, odnosno sportašica koje svojim sportskim postignućima mladim djevojkama mogu biti uzor u sportu kojim se bave* (Allison i sur., 2017; Vescio i sur., 2005). *Veća promocija sportašica koje svojim rezultatima opovrgavaju negativne stereotipe o sportskim vještinama i sposobnostima djevojaka doprinijela bi tome da se izrazi poput „trčiš/bacaš/igraš poput djevojčice/djevojke/žene“ prestanu koristiti u svrhu vrijeđanja sudionika/ca sportskih aktivnosti* (Meier, 2015). Jedan od rijetkih pozitivnih primjera medijskog isticanja sportašica kao modela i promocije „muškog“ sporta kao aktivnosti koja je podjednako namijenjena mladićima i djevojkama vezan je upravo uz rukomet. Nakon što su postigle veliki uspjeh osvojivši brončano odličje na Europskom prvenstvu u Danskoj 2020. godine, rukometašice su u televizijskom spotu podržale muške kolege uoči nastupa na Svjetskom rukometnom prvenstvu poručivši im „*Dečki, igrajte kao cure!*“.

Oснаživanje djevojaka koje se bave tradicionalno „muškim“ sportovima

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na visoku zastupljenost stava prema kojem su neki sportovi pregrubi i/ili preteški za djevojke, stoga je u većoj mjeri potrebno podržati sportašice koje sudjeluju ili bi željele sudjelovati u tzv. „muškim“ sportovima (Tjønndal, 2019). Drugim riječima, *važno je da sportski uspjesi sportašica koje se bave različitim sportovima budu prepoznati, priznati, nagrađeni i medijski popraćeni na jednak način kao i sportski uspjesi sportaša* (Talleu, 2011). Rezultati istraživanja pokazuju da djevojke imaju manje izraženu inkrementalnu teoriju vjerovanja o sposobnostima, što znači da u usporedbi s mladićima u manjem stupnju vjeruju da se kvaliteta sportske izvedbe može znatno poboljšati vježbom i trudom (Li i sur., 2004). Temeljem navedenog, s ciljem smanjenja negativnih učinaka stereotipa koji podcjenjuju sportske vještine i sposobnosti

djevojaka, u radu sa sportašicama važno je promicati inkrementalnu teoriju vjerovanja o sposobnostima (Chalabaev i sur., 2013), odnosno uvjerenje koje podrazumijeva da se postojeće sposobnosti, znanja i vještine mogu u značajnoj mjeri unaprijediti.

Sukladno ranijim empirijskim nalazima (Brown i sur., 2002; Rayburn i sur., 2015), utvrđeno je da mlade rukometašice koje su češće izložene negativnim komentarima o sportašicama imaju statistički značajno nižu razinu samopoštovanja, stoga je u sredinama koje obilježava visoka razina stereotipa koji podcjenjuju sportske vještine i sposobnosti sportašica važno raditi na osnaživanju djevojaka koje se bave sportom. Pored navedenog, s ciljem sprečavanja osipanja iz sporta, u radu sa sportašicama koje se učestalo susreću sa stereotipima ovog tipa potrebno je primijeniti tehnike namijenjene povećanju percipirane samoeфикаsnosti te jačanju samopouzdanja za savladavanje društvenih barijera koje negativno djeluju na motivaciju za bavljenje sportom (Vu i sur., 2006). Elliott i suradnici (2019) ističu da je u tom kontekstu važno poticati timski duh i njegovati interpersonalne odnose među sportašicama jer zajedništvo među članicama sportskog tima predstavlja svojevrsnu „sigurnosnu mrežu“ koja mladim sportašicama omogućava da se lakše suprotstave negativnim utjecajima s kojima se susreću u socijalnoj okolini. Paralelno s time, važno je raditi na osvještavanju i jačanju institucionalne odgovornosti u zaštiti osoba koje sudjelovanjem u sportskim aktivnostima prkose negativnim rodним stereotipima u sportu (Vijeće Europe, 2015).

S ciljem smanjenja negativnih učinaka prijetnje stereotipom, sportašice je potrebno educirati o obilježjima i posljedicama fenomena prijetnje stereotipom (Johns i sur., 2005) te o načinima na koje je simptome stresa i anksioznosti moguće redefinirati u pozitivnim terminima (Alter i sur., 2010).

Konačno, rezultati istraživanja pokazuju da su mlade sportašice koje se bave tradicionalno „muškim“ sportom nerijetko žrtve zadirivanja i ismijavanja od strane mladića, stoga ne iznenađuje da se vršnjačko nasilje ovog tipa često navodi kao jedan od razloga zbog kojeg djevojke odustaju od sportskih aktivnosti (Bevan i sur., 2020; Slater i Tiggemann, 2011; Vu i sur., 2006). Stoga je, paralelno s provođenjem intervencija namijenjenih osnaživanju sportašica, posebnu pažnju potrebno posvetiti programima u okviru kojih će se mladi sportaši educirati o obilježjima i posljedicama negativnih rodних stereotipa, predrasuda, rodne neravnopravnosti i vršnjačkog nasilja u sportu te o pozitivnim učincima pristupa koji zagovara ravnopravnost i međusobno poštovanje mladića i djevojaka koji/e sudjeluju u

različitim sportskim aktivnostima. U kampanjama namijenjenim suzbijanju rodno uvjetovanog nasilja važni saveznici mogu biti uspješni/e sportaši/ce i treneri/ce koji/e će svojim primjerom djeci i adolescentima ukazati na važnost promicanja nenasilja, rodne ravnopravnosti i međusobnog uvažavanja svih sudionika/ca sportskih aktivnosti.

Implementacija mjera prevencije i protokola postupanja u slučaju rodno uvjetovanog i drugih oblika nasilja

U istraživanju je utvrđeno da su rukometašice u čijoj su socijalnoj okolini u većoj mjeri zastupljeni negativni stavovi prema djevojkama i ženama koje se bave sportom češće žrtve ili svjedoci psihološkog/emocionalnog nasilja trenera/ica nad sportašicama. Ovi rezultati u skladu su s ranijim empirijskim nalazima koji pokazuju da uklanjanje negativnih rodni stereotipa ima važnu ulogu u prevenciji i suzbijanju nasilja nad sportašicama (Liston i sur., 2017; Ruggiero i Lattin, 2008). Kako bi se sportske aktivnosti mogle odvijati u poticajnoj i sigurnoj okolini koja doprinosi pozitivnom psihosocijalnom razvoju mladih, pored mjera namijenjenih suzbijanju negativnih rodni stereotipa i rodne neravnopravnosti, posebnu pozornost valja posvetiti mjerama i aktivnostima namijenjenim sprječavanju rodno uvjetovanog nasilja u sportu. Na široj razini, navedeno podrazumijeva osvještavanje sportskih dionika o problemu nasilja nad djevojkama i ženama u sportu te reguliranje rodne diskriminacije i nasilnog ponašanja u sportskom okruženju putem zakona i pravnih akata (Vijeće Europe, 2015). S obzirom da, u odnosu na njihove muške kolege, sportašice svoj puni sportski potencijal ostvaruju u ranijoj životnoj dobi, u kontekstu zaštite od različitih oblika nasilnog ponašanja trenera/ica posebnu je pažnju potrebno posvetiti sportskim aktivnostima u kojima sudjeluju mlade darovite sportašice (Wilinsky i McCabe, 2020).

Sportaši i sportašice sklone su normalizirati i racionalizirati nasilno ponašanje trenera/ica koje se nerijetko predstavlja kao „uobičajeni način rada“ u sportu (Kerr i sur., 2020; Smits i sur., 2017). Međutim, po završetku karijere, sportaši/ce sportsko okruženje nerijetko opisuju kao nezdravo te svoju odluku o prestanku bavljenja sportom povezuju s doživljenim nasiljem (Kerr i sur., 2020). Stoga je na razini sportskih klubova i saveza potrebno aktivno mijenjati stereotipe koji doprinose normalizaciji nasilja u sportu, razviti i implementirati kodekse ponašanja koji propisuju poželjna ponašanja te osiguravaju nultu stopu tolerancije prema svim oblicima nasilja u sportu, uvesti sustav podnošenja pritužbi u slučaju sumnje

ili saznanja o *nasilnom ponašanju, odgovarajuće disciplinske mjere i žalbene postupke* (Europska komisija i Vijeće Europe, 2018; Međunarodni olimpijski odbor, 2017; Mountjoy i sur., 2016; Vijeće Europe, 2015).

Najčešći razlozi zbog kojih sportaši/ce ne prijavljuju nasilno ponašanje su strah od isključivanja iz sportskog tima ili sportske zajednice, strah od kažnjavanja i negativnih posljedica prijave nasilja, strah od toga da im osoba kojoj se povjere neće vjerovati te strah od socijalne osude i sekundarne viktimizacije (Solstad, 2019). Temeljem navedenog, *važno je na razini sportskih klubova i saveza poduzeti mjere koje će omogućiti da postupak prijave nasilnog ponašanja nema negativne posljedice za žrtvu nasilja. Zaštitne mjere kojima je cilj osigurati da se sportske aktivnosti, a naročito one u kojima sudjeluju djeca i adolescenti, odvijaju u nenasilnoj okolini potrebno je implementirati u selekcijski postupak za zaposlenike u sustavu sporta. Navedeno uključuje prilaganje dokaza o nekažnjavanju, dokaza koji potvrđuje da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak, ali i uvjerenje nadležnih o tome da osoba koja će u budućnosti raditi s mladim sportašima i sportašicama posjeduje odgovarajuće interpersonalne i komunikacijske vještine* (Petitpas i sur., 2005).

Rezultati istraživanja pokazuju da treneri/ce koji/e su za vrijeme svoje sportske karijere i sami bili/e *žrtve nasilja* od strane sportskih trenera/ica u radu sa sportašima/icama češće koriste nasilne metode rada (Stirling, 2013; Yabe i sur. 2018). Stoga je, s ciljem zaustavljanja transgeneracijskog prijenosa nasilnih ponašanja, *osobe uključene u sportske aktivnosti mladih potrebno educirati o obilježjima, uzrocima i posljedicama različitih oblika nasilja u sportu te o psihološkim i pedagoškim principima rada s djecom i adolescentima koji osiguravaju pozitivne zdravstvene i psihosocijalne učinke sportskih aktivnosti* (David, 2005; Mountjoy i sur., 2016, Stirling, 2013).

Analizira rodnih razlika u kontekstu uvjeta treniranja, valorizacije sportskih uspjeha i mogućnosti napredovanja u sportskoj karijeri

Značajan broj sudionika/ca istraživanja naveo je da sportaši i sportašice ne treniraju u jednako dobrim uvjetima, da im se ne osiguravaju jednake prilike za napredovanje te da se njihova sportska postignuća ne cijene na jednak način. *Dobiveni rezultati ukazuju na potrebu da se na razini sportskih saveza i sportskih klubova provede analiza temeljem koje će se ispitati postoje li razlike u pristupu*

prema sportašima i sportašicama te da se, u slučaju da se takve razlike utvrde, poduzmu mjere koje će mladićima i djevojkama osigurati jednako dobre uvjete treniranja, jednaku valorizaciju sportskih postignuća te jednake mogućnosti za napredovanje u sportskoj karijeri.

Propisivanje i provedba zakona i mjera namijenjenih uspostavi rodne ravnopravnosti u sportu

Rodnu ravnopravnost u sportu mladih nije moguće osigurati bez poduzimanja mjera namijenjenih uspostavi rodne ravnopravnosti kao norme u svim aspektima sporta. *Navedeno podrazumijeva ugradnju načela rodne ravnopravnosti u nacionalne zakone i druge pravne akte o sportu te njihovu implementaciju u sportsku praksu uz redovito praćenje i vrednovanje njihove učinkovitosti (Vijeće Europe, 2015).* Sukladno primjerima dobre prakse (Vijeće Europe, 2019), predlaže se propisivanje jasno definiranih mjera i postupaka koje će doprinijeti uspostavi veće rodne ravnopravnosti na različitim razinama i u različitim područjima sporta. U tom kontekstu, *potrebno je povećati financijska ulaganja u razvoj ženskog sporta, kroz rodno osjetljive i transparentne postupke regrutiranja, selekcije, imenovanja i izbora uspostaviti ravnopravniju rodnu zastupljenost na višim profesionalnim i rukovodećim pozicijama, osigurati jednake plaće za sportaše i sportašice, trenere i trenerice te druge zaposlenike i zaposlenice u sustavu sporta kao i jednake novčane nagrade za sportaše i sportašice koji/e se natječu na istim razinama sportskih natjecanja (Vijeće Europe, 2015).*

Pružanje veće podrške ženama uključenim u sustav sporta

Ženama je potrebno omogućiti više prilika i poticaja za ostvarenje različitih karijera u sustavu sporta i sportskih djelatnosti (npr. sportašice, trenerice, organizatorice i voditeljice sportskih natjecanja, menadžerice u sportu, sportske novinarke i sl.). U prilog potrebi za većim uključivanjem žena u poslove vezane za sport govori i podatak da je temeljem analize 17 777 novinskih članaka o sportu objavljenih u 22 zemlje utvrđeno da su novinarke napisale samo 8% sportskih članaka (Horky i Nieland, 2011). Veća podrška ženama uključenim u sustav sporta, između ostalog, podrazumijeva *poticanje i podržavanje upravljačkih politika koje omogućuju uspostavu bolje ravnoteže između privatnog i poslovnog života*

(Vijeće Europe, 2015). Posebnu pažnju potrebno je posvetiti pružanju podrške sportašicama koje po završetku bavljenja natjecateljskim sportom žele ostati u sustavu sporta te sportašicama i trenericama koje nastavljaju sa sportskom karijerom po završetku roditeljskog dopusta.

Poticanje istraživanja o rodnim stereotipima i rodnoj (ne)ravnopravnosti u sportu

S obzirom da je sadržaj rodnih stereotipa usko vezan uz obilježja socijalne sredine u kojoj se ti stereotipi javljaju (Gibbons, 2000), istraživačke nalaze u ovom području nije opravdano generalizirati na druga socio-kulturalna okruženja. Stoga je, u svrhu utvrđivanja činitelja koji doprinose pojavi i podržavanju negativnih rodnih stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu u Hrvatskoj, *važno provoditi istraživanja na uzorcima sudionika/ca koji su reprezentativni za populaciju sportaša/ica u našoj zemlji*. Utvrđivanje zastupljenosti i sadržaja rodnih stereotipa s kojima se susreću sportaši i sportašice različitih sportova omogućit će kreiranje učinkovitijih, na znanstvenim dokazima utemeljenih akcijskih planova. Pored navedenog, identifikacija različitih oblika manifestacije nejednakog tretmana sportaša i sportašica u određenom sportskom klubu, savezu ili na nacionalnoj razini, predstavlja snažan argument za poduzimanje konkretnih mjera u svrhu pokretanja pozitivnih društvenih promjena. U tom kontekstu, *rezultate istraživanja o rodnim stereotipima i rodnoj neravnopravnosti u sportu važno je distribuirati svim relevantnim dionicima, odnosno donositeljima odluka i ostalim nadležnim tijelima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini* (Vijeće Europe, 2015). Provedba istraživanja važna je i s aspekta praćenja učinkovitosti različitih mjera koje se provode s ciljem ukidanja rodnih stereotipa i uspostave rodne ravnopravnosti u sportu.

Empirijski nalazi sustavno upozoravaju da su žene u svim dobnim kategorijama značajno manje tjelesno aktivne od muškaraca te se značajno rjeđe uključuju u sustav sporta (Aibar i sur., 2013; Inchley i sur., 2020; Jurakić i Pedišić, 2012). Temeljem navedenog, *važno je provoditi istraživanja u okviru kojih će se posebna pažnja posvetiti: (a) identifikaciji rodno specifičnih barijera koje otežavaju ili priječe uključivanje djevojaka u sportske aktivnosti, (b) analizi poteškoća i izazova s kojima se susreću sportašice na različitim razinama sportskih natjecanja, te (c) utvrđivanju rodno specifičnih razloga zbog kojih djevojke češće odustaju od bavljenja sportom*.

Podizanje svijesti i edukacija o obilježjima i posljedicama negativnih rodnih stereotipa, predrasuda i rodne neravnopravnosti u sportu

Sve dionike sportskih aktivnosti potrebno je educirati o *obilježjima i posljedicama negativnih rodnih stereotipa, predrasuda i rodno uvjetovanog nasilja, o mehanizmima njihovog suzbijanja i mjerama koje doprinose ostvarenju rodne ravnopravnosti u sportu (Vijeće Europe, 2015)*. S obzirom da njihovo ponašanje u velikoj mjeri utječe na psihosocijalnu dobrobit sportaša i sportašica (Allison i sur., 2017; Gervis i Dunn, 2004; Stirling i Kerr, 2009), *posebnu pažnju potrebno je posvetiti edukaciji sportskih trenera/ica*. S ciljem kreiranja aktivne i izazovne te istovremeno poticajne i sigurne okoline za sve sudionike/ce sportskih aktivnosti, važno je osigurati da treneri/ce u svom radu ne promiču stereotipe prema kojima su vještine i sposobnosti sportaša norma ili standard kojem sportašice trebaju težiti, već da aktivno zastupaju stav o sportu kao aktivnosti koja je podjednako namijenjena djeci, adolescentima i odraslim osobama oba spola. *Trenere/ice je važno podučiti tome da pojam rodne ravnopravnosti u sportu ne implicira da su žene i muškarci biološki jednaki, već da biološke razlike nije opravdano koristiti kao argument temeljem kojeg se žene diskriminira ili ograničava u mogućnosti bavljenja sportom i/ili napredovanja u sportskoj karijeri (Europska komisija, 2014)*. Uključivanje tema o rodnoj ravnopravnosti u stručnu edukaciju trenera/ica omogućit će bolje prepoznavanje i učinkovitiji način postupanja u situacijama rodne diskriminacije i/ili rodno uvjetovanog nasilja zbog kojeg djevojke često odustaju od bavljenja sportom (Slater i Tiggemann, 2010; Vu i sur., 2006). *Konačno, sportske klubove i saveze koji pokazuju senzibilitet za ovu problematiku te aktivno doprinose pozitivnoj društvenoj promjeni potrebno je financijski podržati i promicati kao primjere dobre prakse*.

Temeljem svega navedenog, za trenere/ice rukometa osmišljena je i provedena edukacija o negativnim rodnim stereotipima i doživljaju rodne (ne)ravnopravnosti u sportu mladih. Mišljenja polaznika o ovoj temi i evaluacija edukacije prikazani su u nastavku.

**„Od sada
ću tome
posvećivati
više pažnje“**

**EVALUACIJA EDUKACIJE O
NEGATIVNIM STAVOVIMA PREMA
SPORTAŠICAMA I RODNOJ (NE)
RAVNOPRAVNOSTI U SPORTU**

Prijenos znanstvenih spoznaja u praksu

Kako bi se osigurao prijenos znanstvenih spoznaja u praksu, u studenom 2021. godine, u okviru Master tečaja za dobivanje trenerske EHF PRO LICENCE (IV. stupanj) Europske rukometne federacije¹¹, u suradnji s Hrvatskim rukometnim savezom organizirana je edukacija u trajanju od tri školska sata. Edukacija je obuhvaćala tri cjeline. U prvom dijelu, obilježja i posljedice negativnih rodni stereotipa, predrasuda i rodne neravnopravnosti objašnjena su u kontekstu različitih teorijskih pristupa i primjera iz sportske prakse. U drugom dijelu prikazani su rezultati i zaključci istraživanja u kojem su sudjelovali mladi/e rukometaši/ce i rukometni/e treneri/ce, a u trećem dijelu predstavljene su mjere namijenjene prevenciji i suzbijanju negativnih rodni stereotipa, predrasuda i rodno uvjetovanog nasilja te različiti mehanizmi uspostave rodne ravnopravnosti u sportu.

Po završetku edukacije, polaznici/ce su ispunili/e anketni upitnik koji je sadržavao:

1. pitanja o osnovnim demografskim karakteristikama trenera i trenerica
2. pitanja o dobnoj kategoriji i razini na kojoj se natječu sportaši/ce s kojima trenutno rade
3. pitanja namijenjena evaluaciji edukacije
4. pitanja otvorenog tipa u okviru kojih su treneri/ce naveli/e svoje stavove i iskustva vezana uz negativne rodne stereotipe i rodnu neravnopravnost u sportu.

Ispunjavanje upitnika bilo je anonimno i dobrovoljno, a upitnik su ispunili svi treneri i trenerice koji/e su u okviru Master tečaja prisustvovali predavanjima o ovoj temi.

¹¹ Za upis Master tečaja potrebno je zadovoljiti jedan od navedenih uvjeta: minimalno dvije godine rada kao trener/ica ili pomoćni/a trener/ica u PREMIER HRL ili I. HRL u Hrvatskoj ili nekoj od država potpisnica EHF Rinck konvencije; minimalno dvije godine rada sa nacionalnom reprezentacijom u funkciji izbornika/ce, trenera/ice ili pomoćnog/e trenera/ice; minimalno dvije godina rada kao trener/ica ili pomoćni/a trener/ica kluba koji je nastupao u službenim natjecanjima EHF; među polaznicima su i sportaši/ce koji/e su ostvarili/e najveće sportske uspjehe za Hrvatsku

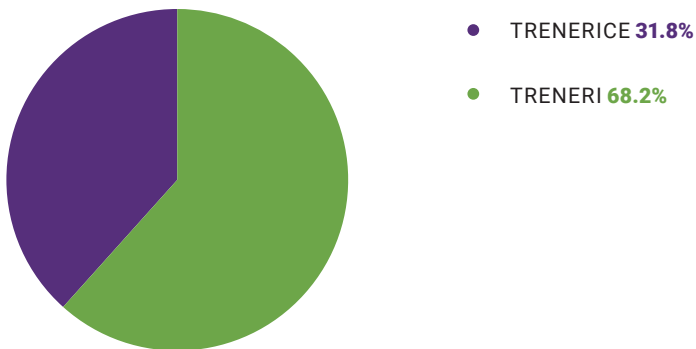
Obilježja polaznika/ca edukacije

Osnovne demografske karakteristike

Evaluaciji edukacije pristupilo je 15 trenera i 7 trenerica (Grafički prikaz 4). Dob trenera/ice koji/e su ispunili/e upitnik kretala se u rasponu od 38 do 62 godine ($M = 49,23$; $SD = 7,20$).

Grafički prikaz 4

Zastupljenost trenera i trenerica u uzorku

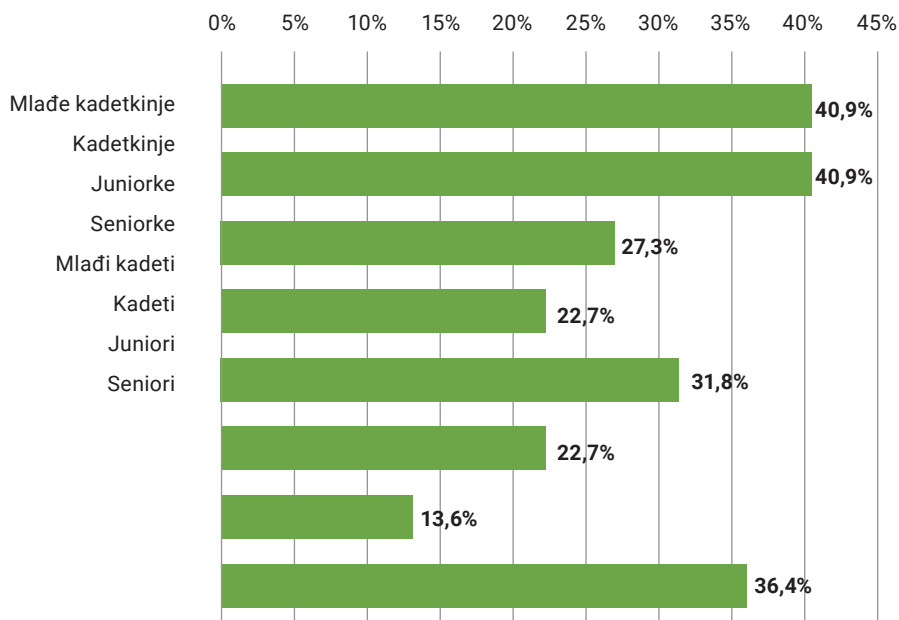

Obilježja sportaša/ica s kojima rade polaznici/e edukacije

Većina trenera uključena je u rad muških rukometnih ekipa (53,3%), dok manji broj trenera radi samo sa ženskim (26,7%), odnosno s muškim i ženskim ekipama (20%). Većina trenerica (71,4%) radi isključivo sa ženskim rukometnim ekipama, a po jedna trenerica radi isključivo s muškim (14,3%), odnosno s muškim i ženskim ekipama (14,3%). Postotak trenera i trenerica uključenih u rad sa sportašima različitih dobnih kategorija prikazan je na Grafičkom prikazu 5.

Grafički prikaz 5

Postotak trenera i trenerica uključenih u rad sa sportašima/cama različitih dobnih kategorija

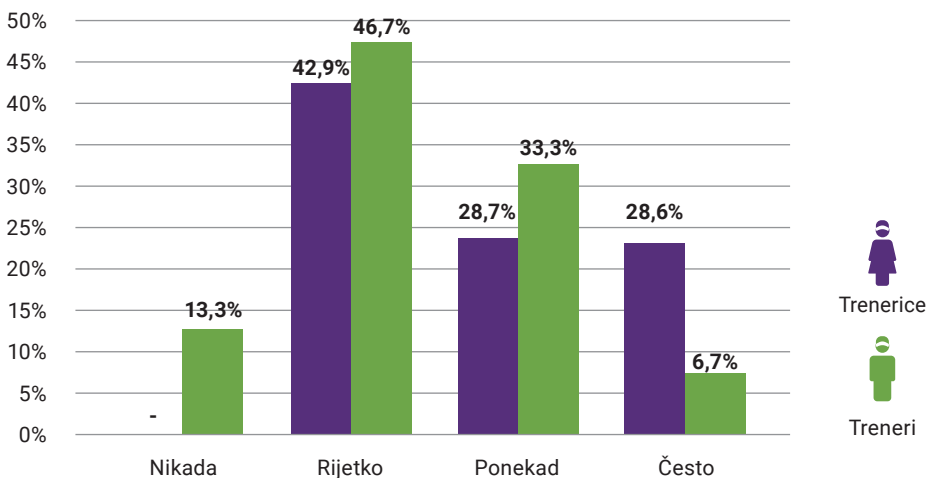
Najveći broj trenera/ica koji/e su sudjelovali u edukaciji trenutno radi s mlađim kadetkinjama i kadetkinjama te s muškim seniorskim ekipama (Grafički prikaz 5). U trenutku ispunjavanja anketnog upitnika, većina trenera i trenerica (54,6%) uključena je u rad sa sportašima/cama različitih dobnih kategorija, pri čemu 18,2% trenira isključivo muške seniorske ekipe, a po 13,6% trenera/ica radi isključivo sa ženskim seniorskim ekipama, odnosno s mlađim kadetima.

Prethodna upoznatost s temom edukacije

Prema rezultatima prikazanim na Grafičkom prikazu 6, za razliku od trenerica koje posjeduju određeno znanje u ovom području, 13,3% trenera se ranije nije susrelo s temom koja problematizira položaj žena u sportu. Navedeno upućuje na zaključak da su trenerice u većoj mjeri senzibilizirane za ovu temu, stoga se o njoj češće educiraju. Značajan broj trenera (46,7%) i trenerica (42,9%) navodi da su dosadašnje stručne edukacije rijetko obuhvaćale teme vezane uz položaj žena u sportu, što ukazuje da je spomenuta problematika neopravdano podzastupljena u stručnoj izobrazbi sportskih trenera i trenerica.

Grafički prikaz 6

Odgovori polaznika/ca edukacije na pitanje: „Koliko ste se često u okviru dosadašnje stručne edukacije susreli s temom koja problematizira položaj žena u sportu?“

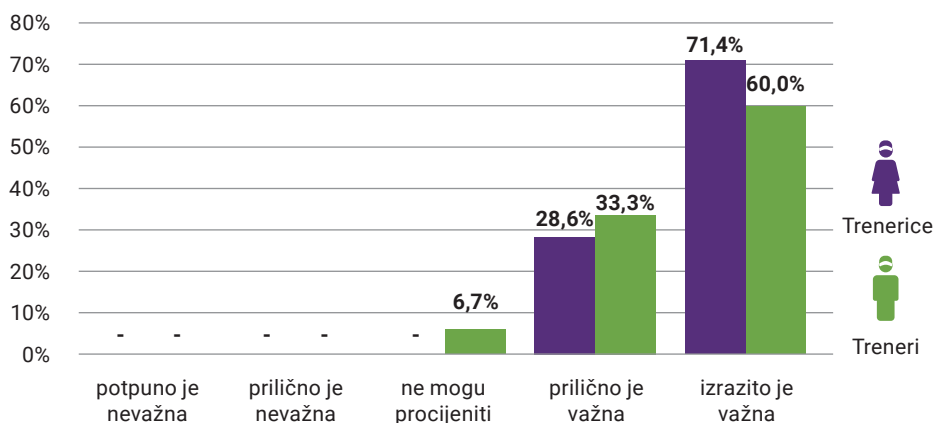

S temama vezanim uz položaj žena u sportu često se susrelo 6,7% trenera i 28,6% trenerica. S obzirom da ova tema u pravilu nije sastavni dio obaveznih stručnih edukacija, čini se opravdanim pretpostaviti da se radi o trenerima/icama koji/i posjeduju veći interes za navedenu temu o kojoj su se dodatno educirali.

Prema rezultatima prikazanim na Grafičkom prikazu 7, sve trenerice i 93,3% trenera temu koja problematizira položaj žena u sportu smatraju važnom, pri čemu 71,4% trenerica i 60% trenera navodi kako je tema izrazito važna.

Grafički prikaz 7

Odgovori polaznika/ca edukacije na pitanje: „Prema vašem mišljenju, koliko je važna tema položaja žena u sportu?“

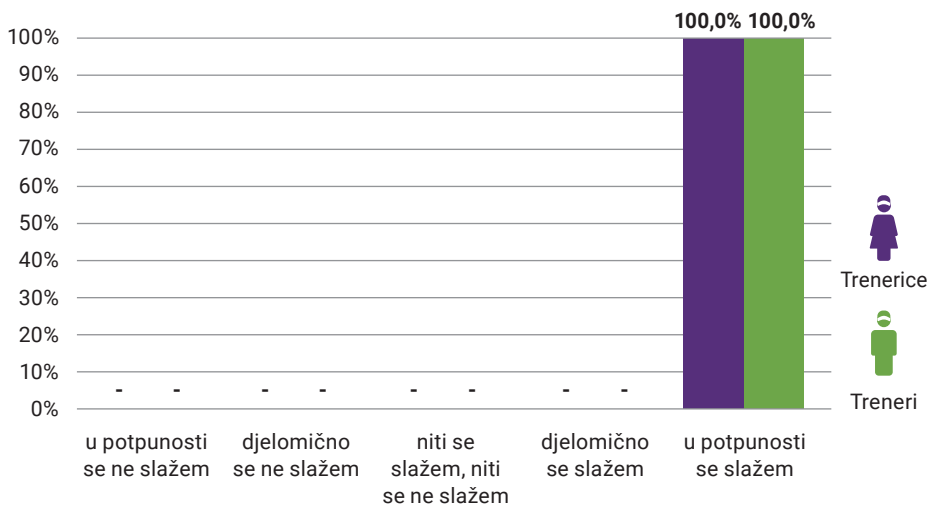
Dobiveni rezultati pokazuju da su rukometni treneri i trenerice svjesni važnosti boljeg razumijevanja specifičnih izazova s kojima se susreću žene u sportu. Navedeno predstavlja dobru polazišnu točku za suzbijanje negativnih rodnih stereotipa i uspostavu veće razine rodne ravnopravnosti u sustavu sporta, ali i važan argument koji govori u prilog tome da bi ova tema trebala biti sastavni dio stručnih edukacija u sportu.

Procjena korisnosti i važnosti edukacije za rad trenera/ica

Treneri i trenerice odgovorili/e su na pitanja o tome u kojoj mjeri edukaciju o obilježjima i posljedicama negativnih rodnih stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu smatraju korisnom i relevantnom za svoj rad (Grafički prikaz 8 i Grafički prikaz 9).

Grafički prikaz 8

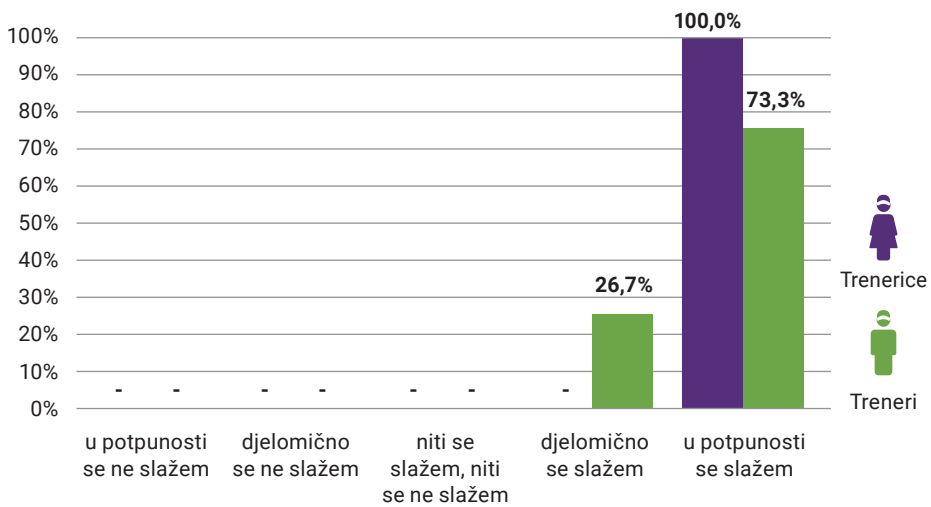
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Smatram da su predavanja bila korisna.“

Svi/e treneri i trenerice (uključujući i one koji rade isključivo s muškim ekipama) predavanja su procijenili/e korisnima (Grafički prikaz 8). Pored navedenog, svi polaznici/e edukacije smatraju da su predavanja relevantna za posao kojim se bave (Grafički prikaz 9), što dodatno upućuje na potrebu da se sportskim trenerima i trenericama osigura stručna edukacija u ovom području.

Grafički prikaz 9

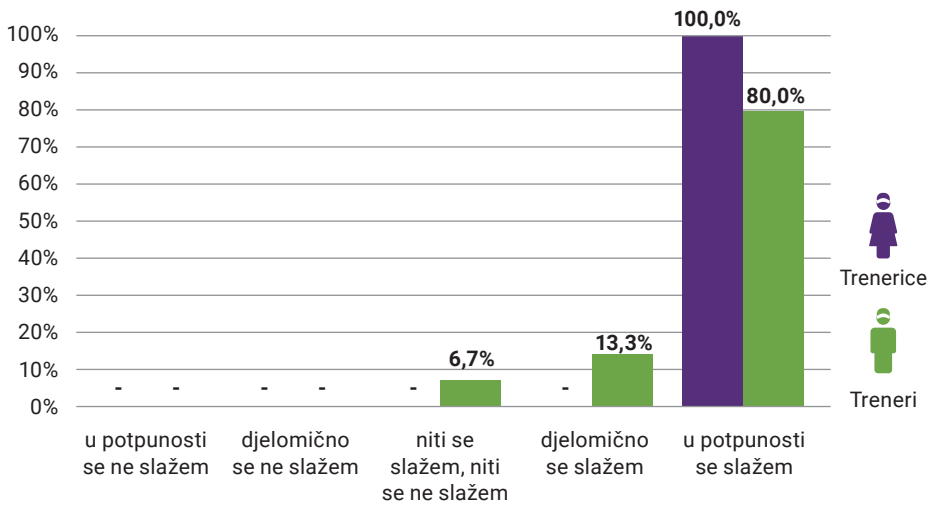
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja smatram relevantnim za posao kojim se bavim.“

Procjena kvalitete predavanja

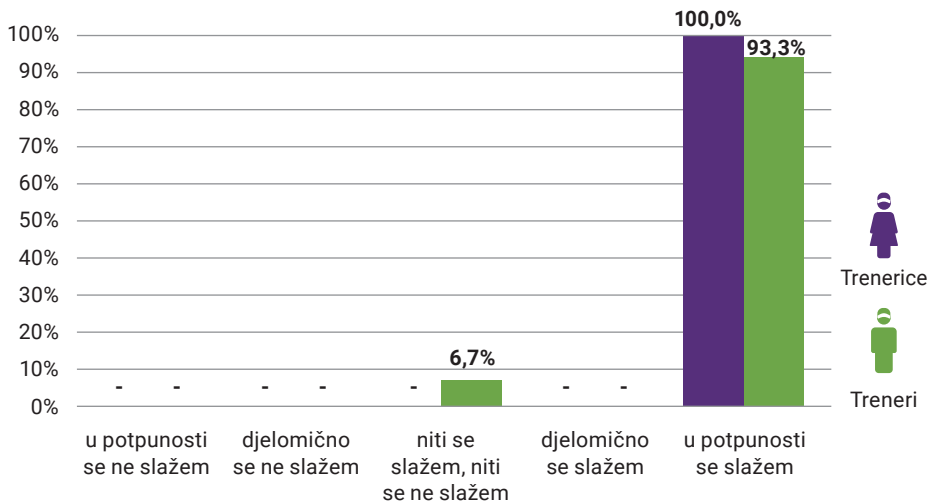
Na pitanje jesu li zadovoljni/e kvalitetom održanih predavanja, potvrdno je odgovorilo 95,5% polaznika/ca edukacije (Grafički prikaz 10), a jednak postotak trenera i trenerica predavanja bi preporučilo svojim kolegama i kolegicama (Grafički prikaz 11).

Grafički prikaz 10

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Generalno gledajući, zadovoljan/na sam kvalitetom održanih predavanja.“

Grafički prikaz 11

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Preporučio/la bi ova predavanja svojim kolegama/icama.“

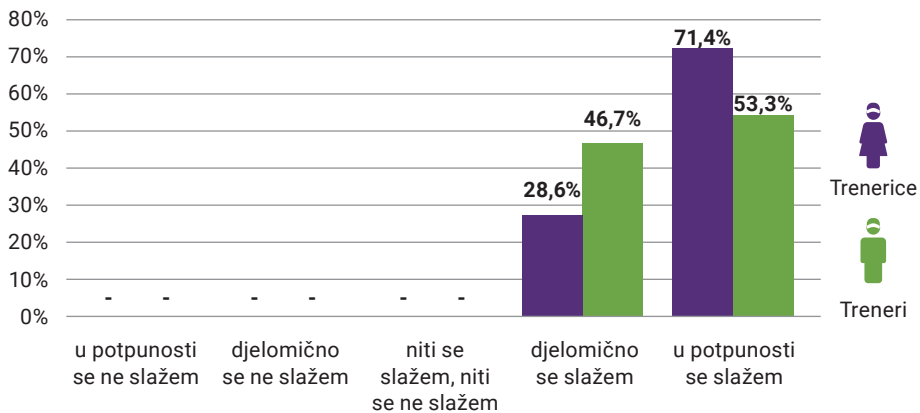
Stupanj pobuđenog interesa

Nadalje, polaznici edukacije odgovorili su na pitanja o tome jesu li predavanja u njima pobudila interes za prezentiranu temu te jesu li ih motivirala da se dalje educiraju o obilježjima i posljedicama kao i mjerama prevencije negativnih rodnih stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu.

Svi treneri i trenerice djelomično se ili u potpunosti slažu s tvrdnjom da su predavanja pobudila njihov interes za navedenu temu (Grafički prikaz 12). Pored navedenog, sve trenerice i većina trenera (93,3%) djelomično se ili u potpunosti slažu s tvrdnjom da su ih predavanja motivirala da se dalje educiraju o prezentiranoj temi (Grafički prikaz 13).

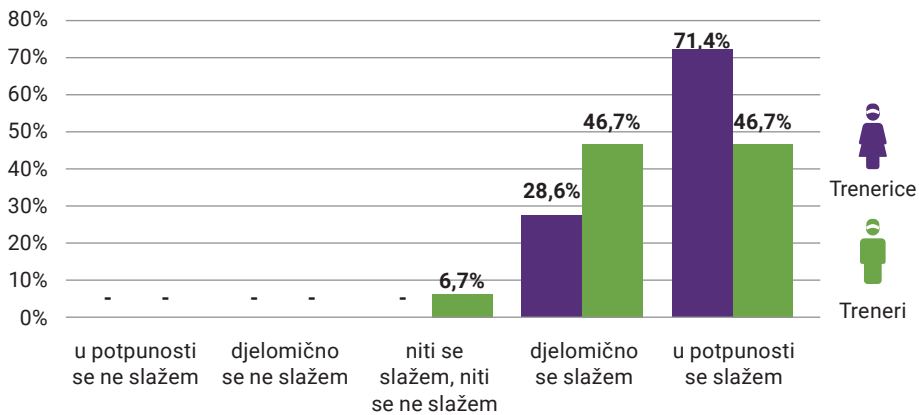
Grafički prikaz 12

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su pobudila moj interes za ovu temu.“

Grafički prikaz 13

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su me motivirala da se dalje educiram o ovoj temi.“

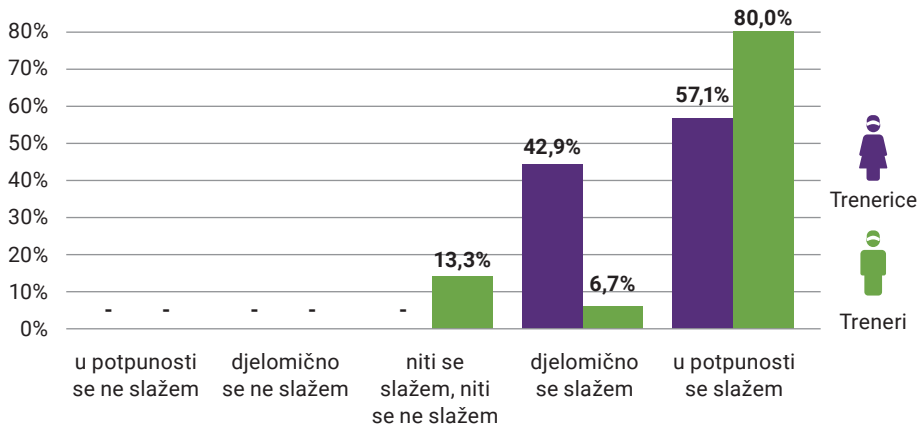
Stjecanje novih znanja

Odgovori polaznika/ca na pitanja o doprinosu edukacije njihovom znanju i boljem razumijevanju položaja žena u sportu prikazani su na Grafičkim prikazima 14 i 15.

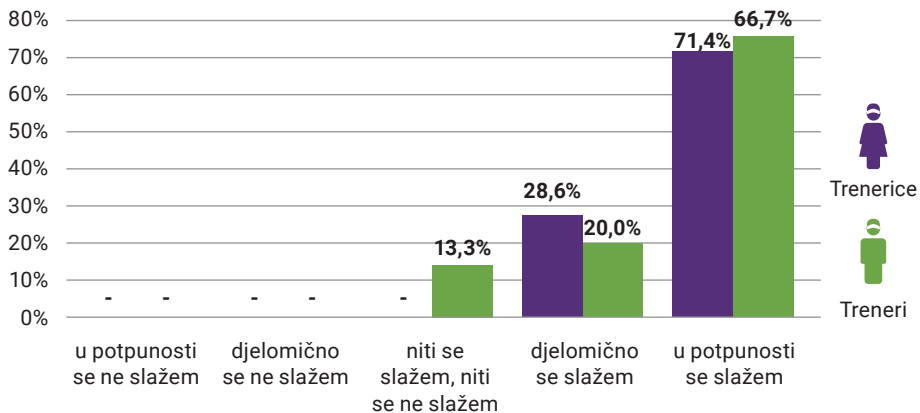
Prema dobivenim rezultatima, 80% trenera navodi da su na predavanjima stekli nova znanja (Grafički prikaz 11), a većina (86,7%) smatra da su im predavanja pomogla da bolje razumiju položaj žena u sportu (Grafički prikaz 12). Dobiveni rezultati posebno su važni u kontekstu ranije navedenih podataka koji pokazuju da su se, u odnosu na trenerice, treneri u okviru dosadašnje stručne edukacije rjeđe susretali s temama koje se bave položajem žena u sportu iako spomenute teme smatraju korisnima i relevantnima za njihov rad.

Grafički prikaz 14

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Na predavanjima sam stekao/la nova znanja.“

Grafički prikaz 15

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su mi omogućila da bolje razumijem položaj žena u sportu.“

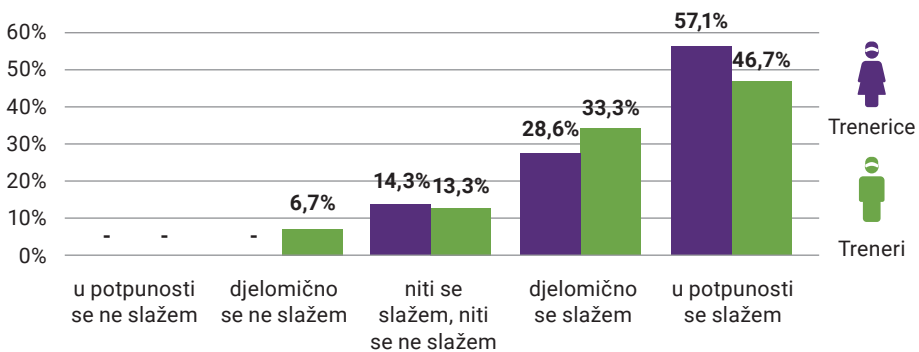
Sve trenerice se djelomično ili u potpunosti slažu s tvrdnjom da su na predavanjima stekle nova znanja (Grafički prikaz 14) kao i s tvrdnjom da su im predavanja omogućila da bolje razumiju položaj žena u sportu (Grafički prikaz 15).

Izazivanje samorefleksije

Nadalje, ispitano je da li je edukacija kod polaznika/ca izazvala samorefleksiju, pri čemu je utvrđeno da su predavanja na temu negativnih rodni stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu većinu trenera i trenerica ponukala na razmišljanje o vlastitim stavovima i ponašanjima (Grafički prikazi 16-18). Prema dobivenim rezultatima, 80% trenera i 85,7% trenerica navelo je da su ih predavanja potaknula da razmisle o tome podržavaju li svojim ponašanjem i stavovima negativne stereotipe prema sportašicama (Grafički prikaz 16), a jednak broj polaznika/ca edukacije ističe da su ih predavanja motivirala da razmisle o tome podržavaju li neravnanpravan položaj sportašica (Grafički prikaz 17).

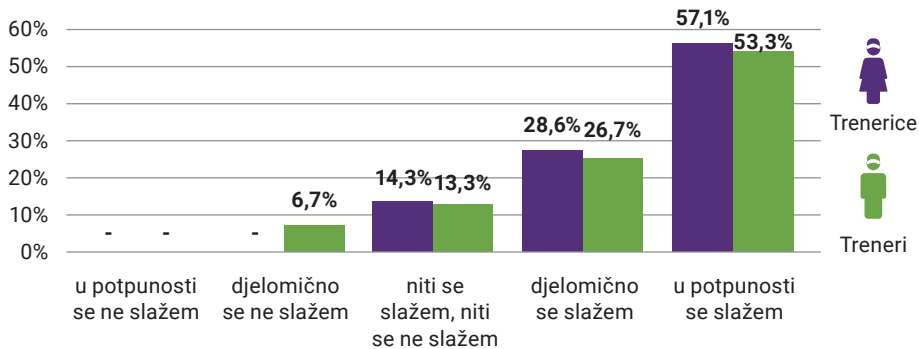
Grafički prikaz 16

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su me potaknula da razmislim o tome podržavam li svojim ponašanjem i stavovima negativne stereotipe prema sportašicama.“

Grafički prikaz 17

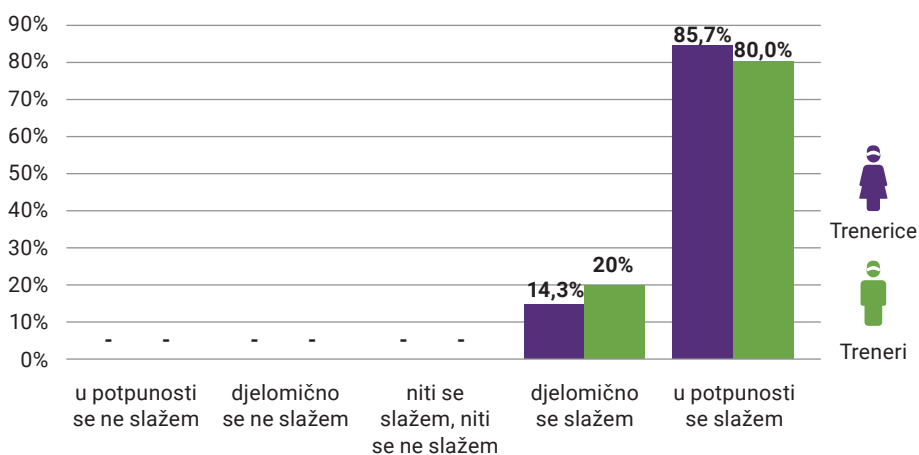
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su me potaknula da razmislim o tome podržavam li svojim ponašanjem i stavovima neravnopravan položaj sportašica.“

Konačno, svi polaznici/e edukacije se djelomično (18,2%) ili u potpunosti (81,8%) slažu s tvrdnjom da su ih predavanja potaknula da razmisle o tome mogli li svojim ponašanjem i stavovima doprinijeti poboljšanju položaja žena u sportu (Grafički prikaz 18).

Grafički prikaz 18

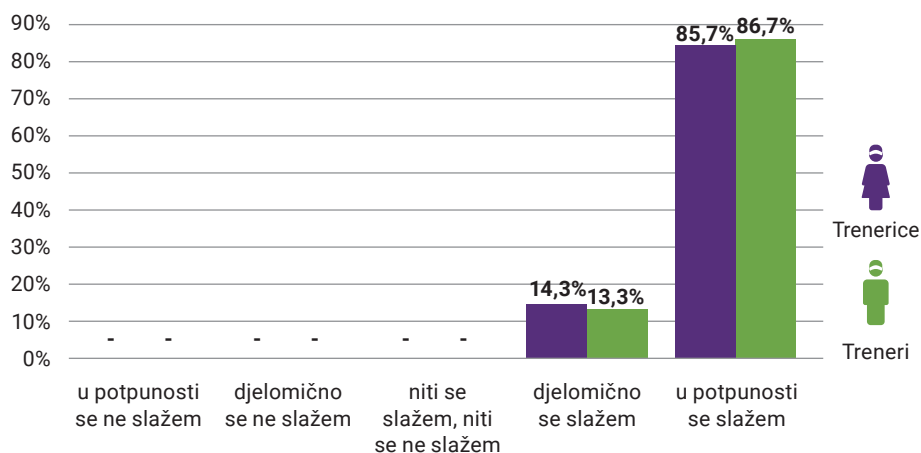
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Predavanja su me potaknula da razmislim o tome mogli li svojim ponašanjem i stavovima doprinijeti poboljšanju položaja žena u sportu.“

Polaznici/e edukacije odgovorili/e su na pitanja vezana uz mogućnost praktične primjene sadržaja prezentiranih na predavanjima. Svi treneri i trenerice koji/e su sudjelovali na edukaciji smatraju da će znanje koje su stekli na predavanjima koristiti u radu sa sportašima i sportašicama (Grafičkim prikazima 19).

Grafički prikaz 19

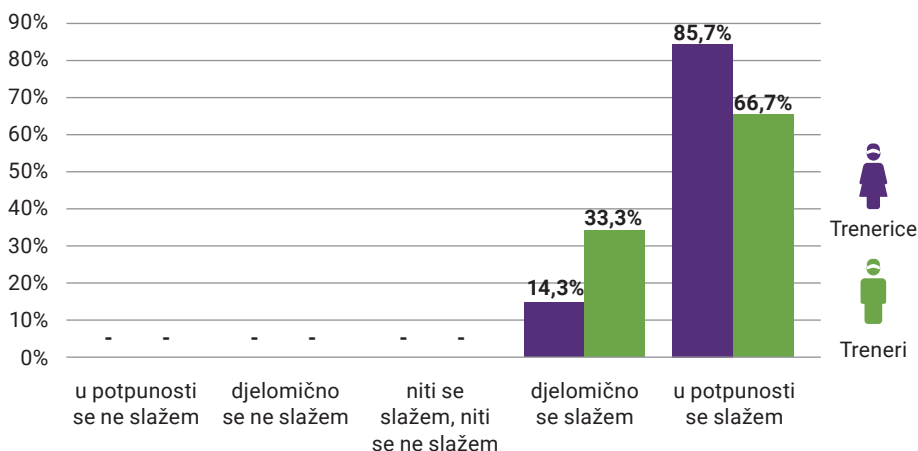
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Znanje koje sam stekao/la na predavanjima koristit ću u radu sa sportašima i sportašicama.“

Pored navedenog, svi polaznici/e edukacije smatraju da će znanja koja su stekli na predavanjima koristiti s ciljem unaprjeđenja položaja žena u sportu (Grafički prikaz 20).

Grafički prikaz 20

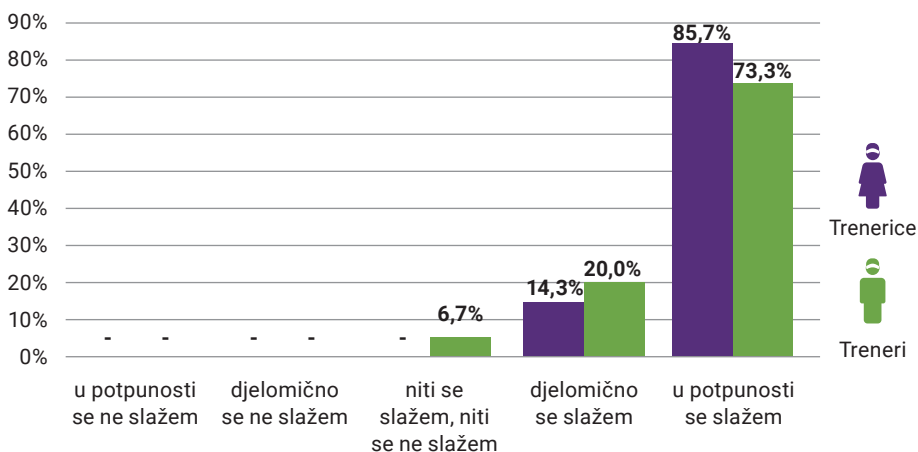
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Znanja koja sam stekao/la na predavanjima koristit ću s ciljem unaprjeđenja položaja žena u sportu.“

Sve trenerice i 93,3% trenera koji/e su sudjelovali/e u edukaciji naveli su da će im znanje koje su stekli na predavanjima omogućiti da na adekvatniji način djeluju u situacijama u kojima dolazi do diskriminacije ili omalovažavanja žena u sportu (Grafički prikaz 21).

Grafički prikaz 21

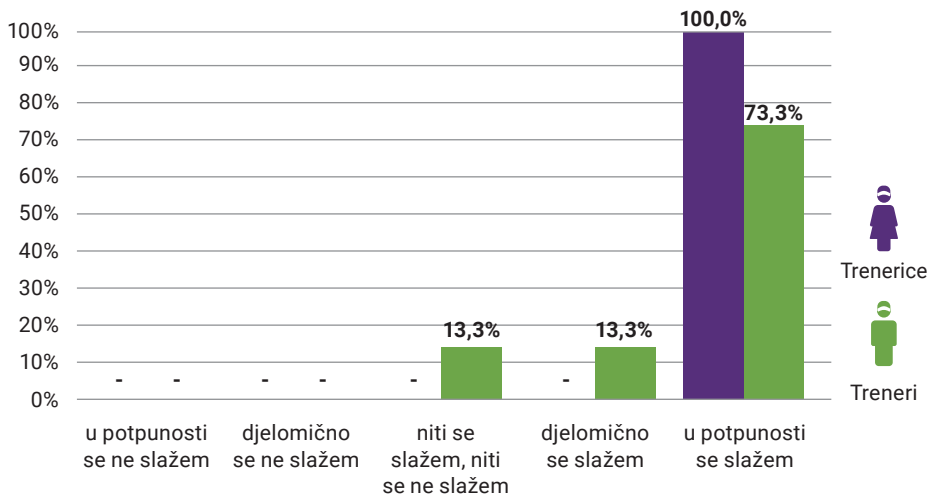
Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Znanje koje sam stekao/la na predavanjima omogućit će mi da na adekvatniji način djelujem u situacijama u kojima dolazi do diskriminacije ili omalovažavanja žena u sportu.“

Sve trenerice i 86,6% trenera smatra da će im znanje koje su stekli na predavanjima omogućiti da problematiku vezanu uz negativne stereotipe prema sportašicama i rodnu neravnopravnost u sportu prezentiraju osobama koje nisu upoznate s ovom temom (Grafički prikaz 22).

Grafički prikaz 22

Stupanj slaganja polaznika/ca edukacije s tvrdnjom: „Znanje koje sam stekao/la na predavanjima omogućit će mi da ovu temu prezentiram osobama koje nisu upoznate s ovom temom“

Odgovori polaznika/ca edukacije o negativnim stereotipima prema sportašicama i rodnoj neravnopravnosti u sportu upućuju na nekoliko važnih zaključaka. Prije svega, utvrđeno je da se teme koje problematiziraju položaj žena u sportu rijetko obrađuju u okviru stručnih edukacija sportskih trenera/ica. U kontekstu visoke zastupljenost negativnih stereotipa prema sportašicama (Chalabaev i sur., 2013) te empirijskih nalaza koji ukazuju na neravnopravan položaj sportaša i sportašica (Europska komisija 2014; Talleu, 2011), posebno zabrinjava podatak da se dio trenera nikada ranije nije susreo s temama koje problematiziraju položaj žena u sportu. Temeljem navedenog, ne iznenađuje da većina trenera i trenerica smatra da su na predavanjima stekli nova znanja koja im omogućuju bolje razumijevanje problema i izazova s kojima se susreću sportašice. Predavanja o negativnim stereotipima i rodnoj neravnopravnosti u sportu treneri i trenerice procjenjuju važnima, korisnima i relevantnima za njihov rad te bi ih preporučili svojim kolegicama i kolegama.

Kod svih polaznika/ca edukacije predavanja su pobudila interes za prezentiranu temu, a većina trenera i trenerica navela je kako su ih predavanja motivirala da se dalje educiraju u ovom području. U skladu s očekivanjem, predavanja su nešto veći interes pobudila kod trenerica. No, važno je istaknuti da su i treneri koji su prisustvovali predavanjima pokazali visoku razinu interesa za boljim razumijevanjem položaja žena u sportu, kao i motivaciju za dodatnom edukacijom o ovoj temi. Predavanja su većinu trenera/ica potaknula da preispitaju podržavaju li svojim ponašanjem i stavovima negativne stereotipe prema sportašicama i/ili rodnu neravnopravnost u sportu te da razmisle o načinima na koje mogu osobno doprinijeti poboljšanju položaja žena u sportu. Temeljem navedenog, čini se opravdanim zaključiti da je neravnopravan položaj žena u sportu značajnim djelom uvjetovan nedostatnom edukacijom te da nedovoljna razina osviještenosti, neznanje i nerazumijevanje specifičnih izazova s kojima se susreću djevojke i žene u sportu u velikoj mjeri podržava postojeće stanje.

Polaznici/e edukacije navode visoku razinu spremnosti na djelovanje u smjeru pozitivnih društvenih promjena. Svi treneri i trenerice naveli su da će znanja koja su stekli na predavanjima koristiti s ciljem unaprjeđenja položaja žena u sportu. Većina trenera i trenerica smatra da će im znanje koje su stekli na predavanjima omogućiti da ovu temu prezentiraju drugim osobama, ali i da na adekvatniji

način djeluju u situacijama u kojima dolazi do omalovažavanja i/ili diskriminacije djevojaka i žena u sportu. Konačno, dobiveni rezultati upućuju da je, s ciljem pokretanja pozitivnih društvenih promjena, važno da teme o negativnim rodnim stereotipima i rodnoj neravnopravnosti u sportu postanu sastavni dio stručne izobrazbe sportskih kadrova.

Stavovi i iskustva trenera/ica s rodnim stereotipima i rodnom neravnopravnosti u sportu

Na kraju evaluacijskog upitnika, treneri i trenerice naveli su svoja iskustva i stavove o ovoj temi. U nastavku su prikazani neki od odgovora polaznika/ca edukacije na pitanje: „Koji je vaš stav i iskustvo s negativnim stereotipima prema sportašicama i doživljajem rodne neravnopravnosti u sportu?“

Manji broj trenera i trenerica naveo je kako nema osobnog iskustva s negativnim stereotipima prema sportašicama i/ili doživljajem rodne neravnopravnosti u sportu. Jedna od polaznica edukacije vlastitim primjerom svjedoči kako žene mogu biti uspješne trenerice muških rukometnih ekipa:

— *„Radim izvan Hrvatske i do sada nisam imala loše iskustvo. Treniram mušku ekipu i bila sam pomoćna trenerica muške ekipe u Ligi prvaka.“ (Trenerica, 38 godina)*

Dio trenera također navodi kako nema negativnih iskustava po tom pitanju, no podržavaju nastojanja u smjeru uspostave veće rodne ravnopravnosti u sportu:

— *„S obzirom da već 20 godina radim samo s muškim igračima u svim dobnim skupinama, teško mi je dati relevantan odgovor na ovo pitanje. No, podržavam sve ideje i rasprave na tu temu bilo da se one odnose na sportašice, odnosno na neravnopravnost u sportu ili na opći položaj žena u društvu.“ (Trener, 46 godina)*

Jedan od trenera navodi kako se u svojoj dosadašnjoj karijeri nije susreo s negativnim rodnim stereotipima i rodnom diskriminacijom u sportu, no smatra kako njegovo iskustvo može biti uvjetovano time što na takve stvari ranije nije obraćao pažnju:

— *„Do sada nisam imao negativnih iskustava u vezi s time. No, moguće je da takve stvari nisam primjećivao. Od sada ću tome posvećivati više pažnje. Smatram da su žene premalo zastupljene u sportu i da postojeću praksu treba mijenjati.“ (Trener, 38 godina)*

Nasuprot tomu, dio trenerica navodi da se u svom radu susreće s negativnim rodnim stereotipima i rodnom neravnopravnošću:

- „Negativnih stereotipa u sportu ima jako puno. U klubu radim s različitim uzrastima i često se susrećem s komentarima koji veličaju muški, a podcjenjuju ženski sport. Često čujem i komentare o tome kako rukomet nije za djevojčice, kako su one glupe i ne razumiju pravila igre.“ (Trenerica, 49 godina)
- „Radim kao trenerica i snažno podržavam težnju za uspostavom veće rodne ravnopravnosti u sportu. S problemima vezanim uz rodnu neravnopravnost u sportu borim se već 30 godina.“ (Trenerica, 62 godine)

Veći broj trenera i trenerica osudio je negativne rodne stereotipe i rodnu neravnopravnost u sportu te istaknuo važnost osiguravanja jednakih uvjeta i mogućnosti za bavljenje sportom:

- „Kao trener u ženskom rukometu i otac ženskog djeteta zalažem se za eliminaciju svih oblika rodne neravnopravnosti.“ (Trener, 52 godine)
- „Smatram da sportaše i sportašice treba tretirati ravnopravno i bez predrasuda.“ (Trener, 51 godina)
- „U svojoj profesionalnoj karijeri nikada nisam podcjenjivački nastupao prema djevojkama i ženama u sportu. One su važna karika za razvoj sporta.“ (Trener, 54 godine)
- „Trudim se ne obazirati na stereotipe i često savjetujem mlađe kolege da ne nasjedaju na negativne stereotipe prema sportašicama.“ (Trener, 58 godina)
- „Sport i njegove dobrobiti za ljudski organizam su nemjerljive, bavljenje sportom treba poticati podjednako kod obaju spolova i isticati njegovu važnost!“ (Trenerica, 40 godina)

Dio trenera i trenerica smatra da položaj žena u sportu odražava položaj žena u našem društvu te ističe da mediji imaju važnu ulogu u oblikovanju i održavanju negativnih stereotipa prema sportašicama:

- „Negativni stereotipi prisutni su svugdje u sportu te ih je potrebno minimalizirati. Kako bi se to postiglo, sve sudionike sportskih aktivnosti (igračice, igrače, trenere, roditelje, klupske djelatnike i djelatnike u savezima) potrebno je educirati o obilježjima i posljedicama negativnih stereotipa.“ (Trenerica, 49 godina)
- „Radim u ženskom rukometu pa se ne slažem s rodnim stereotipima, koji su nažalost veoma prisutni u današnjem poimanju sporta, kako u društvu, tako i u medijima.“ (Trener, 53 godine)

Iako su svjesni da suzbijanje negativnih rodni stereotipa i uspostava rodne ravnopravnosti u sportu ne predstavlja jednostavan zadatak, dio trenera ističe da svaki pojedinac svojim ponašanjem i stavovima može doprinijeti ostvarenju pozitivne društvene promjene:

- „Što se tiče negativnih stereotipa prema sportašicama i rodne neravnopravnosti u sportu, mislim da to neće tako brzo nestati ili se drastično promijeniti. Ipak svatko treba dati svoj doprinos u poboljšanju trenutnog odnosa prema sportašicama.“ (Trener, 57 godina)
- „Borba protiv vjetrenjača, ali ne dam se!“ (Trener, 47 godina)

Konačno, dio trenera i trenerica ističe da je edukacija različitih dionika sportskih aktivnosti ključna za suzbijanje negativnih stereotipa prema sportašicama i uspostavu rodne ravnopravnosti u sportu:

- „Negativni stereotipi prema sportašicama odraz su društva u kojem živimo. Potrebno je aktivno raditi na tome da se promijeni odnos prema sportašicama, počevši od medija.“ (Trenerica, 38 godina)
- „O ovim stvarima treba educirati sve osobe koje rade sa sportašima i sportašicama u svim klubovima i sportskim savezima.“ (Trenerica, 49 godina)

— *„Dugi niz godina radim kao trener u ženskom rukometu te posjedujem iskustvo rada sa svim uzrastima i na svim razinama natjecanja – od škole rukometa za djecu vrtićke dobi do prvoligašica. Dobri treneri i trenerice nikada ne diskriminiraju ni po spolu ni po dobi, već se prema svim igračima i igračicama odnose profesionalno i s poštovanjem, a u radu koriste metode koje su prilagođene znanju i uzrastu sportaša. Ovakav pristup radu osigurava se kontinuiranim stručnim usavršavanjem u području rukometa, ali i u području međuljudskih odnosa, a ja sam upravo odslušao odlično predavanje na tu temu.“ (Trener, 54 godine)*

Odgovori trenera i trenerica pokazuju da se polaznici/e edukacije međusobno značajno razlikuju prema iskustvu vezanom uz negativne stereotipe prema sportašicama i doživljaju rodne neravnopravnosti u sportu. Polaznica edukacije koja je radila kao pomoćna trenerica muške ekipe u Ligi prvaka svojim primjerom opovrgava najčešće navođene primjere rodne neravnopravnosti u sportu. Naime, rezultati istraživanja pokazuju da trenerice iznimno rijetko treniraju muške seniorske ekipe te dominantno rade sa ženama, mladima ili djecom (Vijeće Europe, 2019). Pored navedenog, utvrđeno je da zastupljenost trenerica opada s porastom razine sportskih natjecanja te su trenerice znatno podzastupljene u profesionalnom sportu, što naročito dolazi do izražaja u tradicionalno „muškim“ sportovima (Vijeće Europe, 2019). Prema Greenhillu i suradnicima (2009), organizacijski činitelji koji doprinose podzastupljenosti trenerica u profesionalnom sportu u velikoj mjeri se temelje na stavu koji podrazumijeva da je pozicija sportskog trenera „muški“ posao, odnosno na stavu prema kojem su muškarci kompetentniji za trenerski posao (Kilty, 2006). Posljedično, u trenerskom poslu manja je osjetljivost na potrebe usklađivanja radne i obiteljske uloge, a obilježja i zahtjevi radnog mjesta prilagođavaju se muškarcima koji imaju prednost pri zapošljavanju i veću podršku za napredovanje u sportskoj karijeri (Greenhill i sur., 2009; Kilty, 2006). Temeljem svega navedenog, važno je isticati primjere dobre prakse koji pokazuju da trenerice mogu imati važnu ulogu na najvišim razinama sportskih natjecanja, uključujući i natjecanja na kojima se natječu muške ekipe u tradicionalno „muškom“ sportu.

Nasuprot tome, dio polaznica edukacije ima negativna iskustva s rodnim stereotipima i rodnom neravnopravnosti u sportu, a jedna trenerica navodi da se s negativnim učincima pristupa koji podržava neravnanpravan položaj žena u sportu suočava tijekom cijele karijere. Rezultati istraživanja (Ženska zaklada

za sport, 2000) pokazuju da se trenerice susreću s nizom specifičnih negativnih rodni stereotipa (npr. „Ekipe koje rade s trenericama su manje uspješne“; „Sportaši i sportašice preferiraju muške trenere“; „Starije trenerice ne posjeduju znanje i vještine koje zahtjeva visoko kompetitivno okruženje“ i sl.), stoga je u programima namijenjenim suzbijanju negativnih rodni stereotipa i uspostavi rodne ravnopravnosti u sportu posebnu pažnju potrebno posvetiti specifičnim barijerama s kojima se susreću žene koje se bave trenerskim poslom.

Polaznici/e edukacije osuđuju negativne rodne stereotipe i neravno pravan položaj djevojaka i žena u sportu te smatraju da je važno poduzeti mjere koje će osigurati jednake mogućnosti za sve sudionike/ce sportskih aktivnosti. Dio trenera i trenerica ističe da postojeće stanje nije lako promijeniti te upućuju na osobnu odgovornost i doprinos svakog pojedinca u pokretanju pozitivnih društvenih promjena. S tim ciljem preporuča se da treneri i trenerice analiziraju vlastita uvjerenja o sportskim vještinama i sposobnostima mladića i djevojaka, da preispitaju podržavaju li (svjesno ili nesvjesno) negativne rodne stereotipe upotrebom fraza poput „Cure su igrale muški.“ ili „Dečki su trčali kao djevojčice.“ koje impliciraju da su obilježja dobre sportske izvedbe „muška“, a obilježja loše sportske izvedbe „ženska“ (Hutchinson, 1995). Pozitivnoj promjeni treneri/ce mogu doprinijeti i aktivnim poticanjem socijalne klime među sportašima/cama, trenerima/cama i drugim sportskim djelatnicima/cama koja ne tolerira seksističke komentare i postupke, rodno uvjetovanu diskriminaciju i nasilje bilo koje vrste (Vijeće Europe, 2019).

Prema mišljenju polaznika/ca edukacije, negativni rodni stereotipi prema sportašicama i rodna neravno pravnost u sportu odražavaju položaj žena u suvremenom društvu, na što upozoravaju i brojni autori u ovom području (npr. Hager, 2015; Gregg i Gregg, 2017; Lopiano, 2000; Miner, 1993). Pored upućivanja na važnost sagledavanja sporta u kontekstu obilježja šireg društvenog okruženja, treneri i trenerice ističu da mediji imaju važnu ulogu u oblikovanju stavova i ponašanja prema djevojkama i ženama u sportu. U prilog navedenom govore i empirijski nalazi koji pokazuju da, ovisno o učestalosti i načinu na koji izvještavaju o sportašicama, mediji značajno mogu doprinijeti promicanju negativni rodni stereotipa i rodne diskriminacije u sportu, ali i djelovati kao važni pokretači pozitivni društvenih promjena (Angelini, 2008; Cooky i sur., 2013; Pedersen, 2002; Trolan, 2013).

Konačno, treneri i trenerice navode kako je, u cilju ostvarivanja pozitivne društvene promjene, različite dionike sportskih aktivnosti potrebno educirati o obilježjima i posljedicama negativnih rodni stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu. Jedan od argumenata kojim potkrjepljuju svoj stav je taj da uspješno obavljanje posla sportskih trenera/ica zahtjeva kontinuiranu edukaciju o suvremenim metodama rada sa sportašima, ali i o socio-psihološkim obilježjima sportskih aktivnosti. Treneri/ce smatraju da je edukacija o temama koje problematiziraju položaj djevojaka i žena u sportu važna zbog toga što doprinosi boljem razumijevanju specifičnih izazova s kojima se susreću sportašice, ali i učinkovitijem prepoznavanju različitih oblika rodne diskriminacije na koje, uslijed nedovoljnog znanja o ovoj temi, neki od njih ranije nisu obraćali pažnju. O važnosti edukacija ovog tipa govore i empirijski podaci koji pokazuju da se neravnan položaj sportaša i sportašica nerijetko smatra svojevrsnom „tradicijom“, odnosno „uobičajenim načinom funkcioniranja stvari u sportu“ (Cunningham, 2007; Fink, 2015; Miner, 1993). Posljedično, uz nedovoljno znanje o obilježjima i posljedicama rodne neravnopravnosti, opravdanost diskriminatornih izjava i ponašanja u sportu rijetko se preispituje, a još rjeđe aktivno mijenja.

Zaključak

Polaznici/e edukacije pokazali su visoku razinu osjetljivosti na rodno specifične izazove s kojima se susreću sportašice te visoku razinu spremnosti na djelovanje s ciljem suzbijanja negativnih rodni stereotipa i uspostave rodne ravnopravnosti u sportu. Pored navedenog, utvrđeno je da trenerima/cama nedostaju specifična znanja i vještine koji bi im omogućili da aktivno doprinesu poboljšanju položaja djevojaka i žena u sportu, stoga je važno da edukacija o obilježjima i posljedicama negativnih rodni stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu postane sastavni dio stručne izobrazbe sportskih kadrova.

LITERATURA

- ABS Australian Bureau of Statistics. (2015, veljača). *Participation in sport and physical recreation* (Cat. no. 4177.0). <https://www.abs.gov.au/statistics/people/people-and-communities/participation-sport-and-physical-recreation-australia/latest-release>
- Adams, T. i Tuggle, C. A. (2004). ESPN's SportsCenter and coverage of women's athletics: "It's a boys' club". *Mass Communication and Society*, 7(2), 237-248. https://doi.org/10.1207/s15327825mcs0702_6
- Agencija za elektroničke medije (2017). *Ravnopravnost muškaraca i žena u sportskim programima audiovizualnih medija*. <https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2019/01/Ravnopravnost-mu%C5%A1karaca-i-%C5%BEena-u-sportskim-programima-audiovizualnih-medija.pdf>
- Aibar, A., Bois, J. E., Generelo, E., Zaragoza Casterad, J. i Paillard, T. (2013). A cross-cultural study of adolescents' physical activity levels in France and Spain. *European Journal of Sport Science*, 13(5), 551–558. <https://doi.org/10.1080/17461391.2012.746733>
- Ajduković, D. (2011). Svijest o rodnoj neravnopravnosti i diskriminaciji. U Ž. Kamenov i B. Galić (Ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"* (str. 77-91). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
- Ajduković, M. i Kolesarić, V. (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži: Vijeće za djecu Vlade RH.
- Alexander, K., Stafford, A. i Lewis, R. (2011). *The experiences of children participating in organised sport in the UK*. London, England: National Society for the Prevention of Cruelty to Children
- Allison, R., L. Bird, E. i McClean, S. (2017). Is team sport the key to getting everybody active, every day? A systematic review of physical activity interventions aimed at increasing girls' participation in team sport. *AIMS Public Health*, 4(2), 202-220. <https://doi.org/10.3934/publichealth.2017.2.202>
- Alter, A. L., Aronson, J., Darley, J. M., Rodriguez, C. i Ruble, D. N. (2010). Rising to the threat: Reducing stereotype threat by reframing the threat as a challenge. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(1), 166-171. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.09.014>
- Anderson, E. i Shivakumar, G. (2013). Effects of exercise and physical activity on anxiety. *Frontiers in Psychiatry*, 4. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2013.00027>
- Angelini, J. R. (2008). Television sports and athlete sex: Looking at the differences in watching male and female athletes. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(1), 16-32. <https://doi.org/10.1080/10934520701820752>

- Angelini, J. R., MacArthur, P. J. i Billings, A. C. (2012). What's the gendered story? Vancouver's prime time Olympic glory on NBC. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 56(2), 261-279. <https://doi.org/10.1080/08838151.2012.678515>
- Archer, T., Josefsson, T. i Lindwall, M. (2015). Effects of physical exercise on depressive symptoms and biomarkers in depression. *CNS & Neurological Disorders - Drug Targets*, 13(10), 1640-1653. <https://doi.org/10.2174/1871527313666141130203245>
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. i Sommers, S. R. (Ur.). (2019). *Social psychology* (10th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Bailey, R. (2006). Physical Education and Sport in Schools: A Review of Benefits and Outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397-401. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2006.00132.x>
- Baranović, B i Leinert Novosel, S. (2011). Zaključci i preporuke – Koliko su žene u Hrvatskoj ravnopravne? U Ž. Kamenov i B. Galić (Ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"* (str. 255-269). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
- Barić, R. (2005). Motivacijska klima u sportskoj ekipi: situacijske i dispozicijske determinante. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14(78-79), 783-805.
- Barrett, L. F. i Bliss-Moreau, E. (2009). She's emotional. He's having a bad day: Attributional explanations for emotion stereotypes. *Emotion*, 9(5), 649-658. <https://doi.org/10.1037/a0016821>
- Bartoluci, S. i Baršić, M. (2020). Jos si i lijepa i igrač nogomet?": Rodna (ne)ravnopravnost i nogomet/futsal. *Studia ethnologica Croatica*, 32, 97-126. <https://doi.org/10.17234/sec.32.8>
- Battaglia, A. V., Kerr, G. i Stirling, A. E. (2017). Youth athletes' interpretations of punitive coaching practices. *Journal of Applied Sport Psychology*, 29(3), 337. <https://doi.org/10.1080/10413200.2016.1271370>
- BBC (2015, travanj). "Men get more prize money than women in 30% of sports". <https://www.bbc.co.uk/newsround/29789953>
- Beilock, S. L., Jellison, W. A., Rydell, R. J., McConnell, A. R. i Carr, T. H. (2006). On the causal mechanisms of stereotype threat: Can skills that don't rely heavily on working memory still be threatened? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(8), 1059-1071. <https://doi.org/10.1177/0146167206288489>

- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*(2), 155-162. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: a cognitive account of sex typing. *Psychological Review, 88*, 354-364. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-295X.88.4.354>
- Best, D. L. i Puzio, A. R. (2019). Gender and culture. U D. Matsumoto i H. C. Hwang (Ur.), *The handbook of culture and psychology* (str. 235–291). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190679743.003.0009>
- Betz, D. E., Ramsey, L. R. i Sekaquaptewa, D. (2013). Gender stereotype threat among women and girls. *The SAGE Handbook of Gender and Psychology, 428-449*. <https://doi.org/10.4135/9781446269930.n26>
- Bevan, N., Drummond, C., Abery, L., Elliott, S., Pennesi, J., Prichard, I., Lewis, L. K. i Drummond, M. (2020). More opportunities, same challenges: Adolescent girls in sports that are traditionally constructed as masculine. *Sport, Education and Society, 26*(6), 592-605. <https://doi.org/10.1080/13573322.2020.1768525>
- Biddle, S. J., Ciaccioni, S., Thomas, G. i Vergeer, I. (2019). Physical activity and mental health in children and adolescents: An updated review of reviews and an analysis of causality. *Psychology of Sport and Exercise, 42*, 146-155. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.08.011>
- Biddle, S. J., i Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: A review of reviews. *British Journal of Sports Medicine, 45*(11), 886-895. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2011-090185>
- Billings, A. C. i Angelini, J. R. (2007). Packaging the games for viewer consumption: Gender, ethnicity, and nationality in NBC's coverage of the 2004 Summer Olympics. *Communication Quarterly, 55*(1), 95-111. <https://doi.org/10.1080/01463370600998731>
- Billings, A. C., Angelini, J. R. i Duke, A. H. (2010). Gendered profiles of Olympic history: Sportscaster dialogue in the 2008 Beijing Olympics. *Journal of Broadcasting & Electronic Media, 54*(1), 9-23. <https://doi.org/10.1080/08838150903550352>
- Bishop, R. (2003). Missing in action: Feature coverage of women's sports in sports illustrated. *Journal of Sport & Social Issues, 27*(2), 184-194. <https://doi.org/10.1177/0193-723502250718>
- Bissell, K. L. i Duke, A. M. (2007). Bump, set, spike: An analysis of commentary and camera angles of women's beach volleyball during the 2004 Summer Olympics. *Journal of Promotion Management, 13*(1-2). http://doi.org/10.1300/J057v13n01_04
- Blascovich, J., Spencer, S. J., Quinn, D. i Steele, C. (2001). African Americans and high blood pressure: The role of stereotype threat. *Psychological Science, 12*(3), 225-229. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00340>

- Boone, E. M. i Leadbeater, B. J. (2006). Game on: Diminishing risks for depressive symptoms in early adolescence through positive involvement in team sports. *Journal of Research on Adolescence*, 16(1), 79-90. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2006.00122.x>
- Booth, F. W., Roberts, C. K., Thyfault, J. P., Ruegsegger, G. N. i Toedebusch, R. G. (2017). Role of inactivity in chronic diseases: Evolutionary insight and Pathophysiological mechanisms. *Physiological Reviews*, 97(4), 1351-1402. <https://doi.org/10.1152/physrev.00019.2016>
- Bowker, A., Gadbois, S. i Cornock, B. (2003). Sports participation and self-esteem: Variations as a function of gender and gender role orientation. *Sex Roles*, 49(1/2), 47–58. <https://doi.org/10.1023/A:1023909619409>
- Brackenridge, C. i Rhind, D. (2014). Child protection in sport: Reflections on thirty years of science and activism. *Social Sciences*, 3(3), 326-340. <https://doi.org/10.3390/socsci3030326>
- Brescoll, V. L. i Uhlmann, E. L. (2008). Can an angry woman get ahead? *Psychological Science*, 19(3), 268-275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02079.x>
- Brown, C. S. i Stone, E. A. (2016). *Gender stereotypes and discrimination: How sexism impacts development*. U S. S. Horn, M. D. Ruck i L. S. Liben (Ur.), *Advances in child development and behavior: Vol. 50. Equity and justice in developmental science: Theoretical and methodological issues* (str. 105–133). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/bs.acdb.2015.11.001>
- Brown, E. V. (1979). Sexual self-identification as reflected in children's drawings when asked to "draw-a-Person". *Perceptual and Motor Skills*, 49(1), 35-38. <https://doi.org/10.2466/pms.1979.49.1.35>
- Brown, R. P. i Pinel, E. C. (2003). Stigma on my mind: Individual differences in the experience of stereotype threat. *Journal of Experimental Social Psychology*, 39(6), 626–633. [https://doi.org/10.1016/S0022-1031\(03\)00039-8](https://doi.org/10.1016/S0022-1031(03)00039-8)
- Brown, T. N., Sellers, S. L. i Gomez, J. P. (2002). The relationship between internalization and self-esteem among Black adults. *Sociological Focus*, 35(1), 55-71. <https://doi.org/10.1080/00380237.2002.10571220>
- Brunet, J., Sabiston, C. M., Chaiton, M., Barnett, T. A., O'Loughlin, E., Low, N. C. i O'Loughlin, J. L. (2013). The association between past and current physical activity and depressive symptoms in young adults: a 10-year prospective study. *Annals of epidemiology*, 23(1), 25-30. <https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2012.10.006>
- Bryant, L. M., Duncan, R. J. i Schmitt, S. A. (2020). The cognitive benefits of participating in structured sports for preschoolers. *Early Education and Development*, 32(5), 729-740. <https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1799619>

- Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., Carty, C., Chaput, J. P., Chastin, S., Chou, R., Dempsey, P. C., DiPietro, L., Ekelund, U., Firth, J., Friedenreich, C. M., Garcia, L., Gichu, M., Jago, R., Katzmarzyk, P. T., Lambert, E., ... i Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451–1462. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2020-102955>
- Burton, L. J. (2015). Underrepresentation of women in sport leadership: A review of research. *Sport Management Review*, 18(2), 155-165. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2014.02.004>
- Campón, R. R. i Carter, R. T. (2015). The appropriated racial oppression scale: Development and preliminary validation. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(4), 497-506. <https://doi.org/10.1037/cdp0000037>
- Carpenter, L. i Acosta, R. V. (2000). Women in intercollegiate sport a longitudinal study twenty three year update 1977-2000. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 9(2), 141-144. <https://doi.org/10.1123/wspaj.9.2.141>
- Carpentier, J. i Mageau, G. A. (2013). When change-oriented feedback enhances motivation, well-being and performance: A look at autonomy-supportive feedback in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(3), 423-435. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.01.003>
- Caspersen, C. J., Powell, K. E. i Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*, 100(2), 126-131.
- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Stone, J. i Cury, F. (2008). Do achievement goals mediate stereotype threat?: An investigation on females' soccer performance. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 30(2), 143-158. <https://doi.org/10.1123/jsep.30.2.143>
- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Trouilloud, D. i Jussim, L. (2009). Can sex-undifferentiated teacher expectations mask an influence of sex stereotypes? Alternative forms of sex bias in teacher expectations. *Journal of Applied Social Psychology*, 39(10), 2469-2498. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2009.00534.x>
- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Fontayne, P., Boiché, J. i Clément-Guillot, C. (2013). The influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise: Review and future directions. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(2), 136-144. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.10.005>
- Cheryan, S., Plaut, V. C., Davies, P. G. i Steele, C. M. (2009). Ambient belonging: How stereotypical cues impact gender participation in computer science. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1045-1060. <https://doi.org/10.1037/a0016239>

- Clavio, G. i Eagleman, A. N. (2011). Gender and Sexually Suggestive Images in Sports Blogs. *Journal of Sport Management*, 25(4), 295–304. <https://doi.org/10.1123/jsm.25.4.295>
- Coakley J. (2007). *Sport in Society: Issues and controversies*. McGraw Hill: London, UK.
- Colley A., Berman E. i Van Millingen, L. (2005). Age and Gender Differences in Young People's Perceptions of Sport Participants. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(7), 1440- 1454. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2005.tb02178.x>
- Colman, I., Kingsbury, M., Garad, Y., Zeng, Y., Naicker, K., Patten, S., Jones, P. B., Wild, T. C. i Thompson, A. H. (2016). Consistency in adult reporting of adverse childhood experiences. *Psychological medicine*, 46(3), 543-549. <https://doi.org/10.1017/S0033291715002032>
- Cooky, C. (2009). "Girls Just Aren't Interested": The Social Construction of Interest in Girls' Sport. *Sociological Perspectives*, 52(2), 259-283. <https://doi.org/10.1525/sop.2009.52.2.259>
- Cooky, C. i Lavoie, N. M. (2018). Playing but losing women's sports after title ix. *Gender, Sexuality, and Intimacy: A Contexts Reader*, 72-75. <https://doi.org/10.4135/9781506352299.n22>
- Cooky, C., Council, L. D., Mears, M. A. i Messner, M. A. (2021). One and done: The long eclipse of women's televised sports, 1989–2019. *Communication & Sport*, 9(3), 347-371. <https://doi.org/10.1177/21674795211003524>
- Cooky, C., Messner, M. A. i Hextrum, R. H. (2013). Women play sport, but not on TV. *Communication & Sport*, 1(3), 203-230. <https://doi.org/10.1177/2167479513476947>
- Cooky, C., Messner, M. A. i Musto, M. (2015). "It's dude time!". *Communication & Sport*, 3(3), 261-287. <https://doi.org/10.1177/2167479515588761>
- Crane, J. i Temple, V. (2014). A systematic review of dropout from organized sport among children and youth. *European Physical Education Review*, 21(1), 114-131. <https://doi.org/10.1177/1356336x14555294>
- Cundiff, J. L. i Vescio, T. K. (2016). Gender stereotypes influence how people explain gender disparities in the workplace. *Sex Roles*, 75(3), 126-138. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0593-2>
- Cunningham, G. B. (2007). Creating and sustaining gender diversity in sport organizations. *Sex Roles*, 58(1-2), 136-145. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9312-3>
- Cunningham, C., O' Sullivan, R., Caserotti, P. i Tully, M. A. (2020). Consequences of physical inactivity in older adults: A systematic review of reviews and meta-analyses. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 30(5), 816-827. <https://doi.org/10.1111/sms.13616>

- Ćubel, J. (2019, veljača). *Donna se slomila! Nije mogla prestati plakati tijekom poraza*. Najnovije vijesti iz Hrvatske i svijeta. 24sata. <https://www.24sata.hr/sport/donna-se-slomila-nije-mogla-prestati-plakati-tijekom-poraza-614741>
- Daniels, E. A. i Leaper, C. (2006). A Longitudinal Investigation of Sport Participation, Peer Acceptance, and Self-esteem among Adolescent Girls and Boys. *Sex Roles*, 55(11-12), 875–880. <http://doi:10.1007/s11199-006-9138-4>
- Daniels, E. A., Hood, A., LaVoi, N. M. i Cooky, C. (2021). Sexualized and athletic: Viewers' attitudes toward sexualized performance images of female athletes. *Sex Roles*, 84(1-2), 112-124. <https://doi.org/10.1007/s11199-020-01152-y>
- Daniels, E. A. i Wartena, H. (2011). Athlete or sex symbol: What boys think of media representations of female athletes. *Sex Roles*, 65(7-8), 566-579. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9959-7>
- David, P. (2005). *Human rights in youth sport a critical review of children's rights in competitive sports*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Davis, L. i Jowett, S. (2014). Coach–athlete attachment and the quality of the coach–athlete relationship: Implications for athlete's well-being. *Journal of Sports Sciences*, 32(15), 1454-1464. <https://doi.org/10.1080/02640414.2014.898183>
- Ding, D., Lawson, K. D., Kolbe-Alexander, T. L., Finkelstein, E. A., Katzmarzyk, P. T., Van Mechelen, W. i Pratt, M. (2016). The economic burden of physical inactivity: a global analysis of major non-communicable diseases. *The Lancet*, 388(10051), 1311-1324. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30383-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30383-X)
- Dolenc, P. (2015). Anxiety, self-esteem and coping with stress in secondary school students in relation to involvement in organized sports. *Slovenian Journal of Public Health*, 54(3), 222-229. <https://doi.org/10.1515/sjph-2015-0031>
- Eagly, A. H. i Chaiken, S. (1998.) Attitude Structure & Function. U D.T. Gilbert, S. T. Fiske, G. Lindzey (Ur.) *The Handbook of Social Psychology*, Vol. 1.(str. 269-322). McGraw-Hill and Oxford University Press. Fourth Edition
- Eagly, A. H. i Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition*, 25(5), 582–602. <https://doi.org/10.1521/soco.2007.25.5.582>
- Eagly, A. H. i Karau, S. J. (2002). Role Congruity Theory of Prejudice Toward Female Leaders, *Psychological Review*, 109(3), 73–598. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.573>
- Eastman, S. T. i Billings, A. C. (2000). Sportscasting and sports reporting. *Journal of Sport and Social Issues*, 24(2), 192-213. <https://doi.org/10.1177/0193723500242006>
- Eastman, S. T. i Billings, A. C. (1999). Gender parity in the Olympics. *Journal of Sport and Social Issues*, 23(2), 140-170. <https://doi.org/10.1177/0193723599232003>

- Eccles, J. S. (1994). Understanding women's educational and occupational choices: Applying the Eccles et al. Model of achievement-related Choices. *Psychology of Women Quarterly*, 18(4), 585-609. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1994.tb01049.x>
- Eccles, J.S., Adler, T.F., Futterman, R., Goff, S.B., Kaczala, C.M., Meece, J.L. i sur. (1983). Expectancies, values and academic behaviours. U J.T. Spence (Ur.), *Achievement and achievement motives*. San Francisco: W.H. Freeman.
- Eccles, J. S. i Harold, R. D. (1991). Gender differences in sport involvement: Applying the Eccles' expectancy-value model. *Journal of Applied Sport Psychology*, 3(1), 7-35. <https://doi.org/10.1080/10413209108406432>
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J. i Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: Informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 98. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. *Annual review of psychology*, 69, 275-298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Elliott, S., Bevan, N. i Litchfield, C. (2019). Parents, girls' and Australian football: A constructivist grounded theory for attracting and retaining participation. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1602560>
- Enoksen, E. (2011). Drop-out rate and drop-out reasons among promising Norwegian track and field athletes: A 25 year study. *Scandinavian Sport Studies Forum* (2) 19-43.
- Escartí, A. i Gutiérrez, M. (2001). Influence of the motivational climate in physical education on the intention to practice physical activity or sport. *European Journal of Sport Science*, 1(4), 1-12. <https://doi.org/10.1080/17461390100071406>
- Europska komisija (2007, srpanj). *White Paper on Sport*. Brussels: Europska komisija. https://www.aop.pt/upload/tb_content/320160419151552/35716314642829/whitepaperfullen.pdf
- Europska komisija (2014, veljača). Gender equality in sport. Proposal for strategic actions 2014-2020. https://ec.europa.eu/assets/eac/sport/events/2013/documents/20131203-gender/final-proposal-1802_en.pdf
- Europska komisija i Vijeće Europe (2018). *Priručnik za prevenciju i djelovanje u situacijama mogućeg seksualnog nasilja nad djecom i mladima u športu*. Strasbourg: Vijeće Europe

- Europsko prvenstvo u rukometu za žene – Danska 2020 (2021, studeni). U *Wikipediji*. https://hr.wikipedia.org/wiki/Europsko_prvenstvo_u_rukometu_za_%C5%BEene_-_Danska_2020.
- Fakunmoju, S. B., Bammeke, F. O., Oyekanmi, F. A., Temilola, S. i George, B. (2016). Psychometric properties of beliefs about relationship violence against women and gender stereotypes scale. *Journal of Psychology in Africa*, 26(3), 246-258. <https://doi.org/10.1080/14330237.2016.1185905>
- Fernandes, R., Coelho-e-Silva, M., Spiguel Lima, M., Cayres, S., Codogno, J. i Lira, F. (2015). Possible underestimation by sports medicine of the effects of early physical exercise practice on the prevention of diseases in adulthood. *Current Diabetes Reviews*, 11(3), 201-205. <https://doi.org/10.2174/1573399811666150401104515>
- Ferron, C. (1999). Sport activity in adolescence: Associations with health perceptions and experimental behaviours. *Health Education Research*, 14(2), 225-233. <https://doi.org/10.1093/her/14.2.225>
- Findlay, L. C. i Coplan, R. J. (2008). Come out and play: Shyness in childhood and the benefits of organized sports participation. *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 40(3), 153-161. <https://doi.org/10.1037/0008-400X.40.3.153>
- Fink, J. S. i Kensicki, L. J. (2002). An imperceptible difference: Visual and textual constructions of femininity in sports illustrated and sports illustrated for women. *Mass Communication and Society*, 5(3), 317-339. https://doi.org/10.1207/s15327825mcs0503_5
- Fink, J. S. (2015). Female athletes, women's sport, and the sport media commercial complex: Have we really "come a long way, baby"? *Sport Management Review*, 18(3), 331-342. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2014.05.001>
- Fisette, J. L. (2012). 'Are you listening?': Adolescent girls voice how they negotiate self-identified barriers to their success and survival in physical education. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 18(2), 184-203. <https://doi.org/10.1080/17408989.2011.649724>
- Flake, C. R., Dufur, M. J. i Moore, E. L. (2012). Advantage men: The sex pay gap in professional tennis. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(3), 366-376. <https://doi.org/10.1177/1012690212442166>
- Forbes (2018, siječanj). "The Evolution of FIFA World Cup Prize Money". <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2018/06/05/the-evolution-of-fifa-world-cup-prize-money-infographic/>

- Forbes (2020, svibanj). Roger Federer Debuts In Top Spot On Forbes' Annual Ranking Of The World's 100 Highest-Paid Athletes, As Naomi Osaka Becomes Highest-Paid Female Athlete Ever. <https://www.forbes.com/sites/forbespr/2020/05/29/roger-federer-debuts-in-top-spot-on-forbes-annual-ranking-of-the-worlds-100-highest-paid-athletes-as-naomi-osaka-becomes-highest-paid-female-athlete-ever/?sh=6b2a1eeab8f1>
- Forrest, C. B. i Riley, A. W. (2004). Childhood origins of adult health: A basis for life-course health policy. *Health Affairs*, 23(5), 155-164. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.23.5.155>
- Fortier, K., Parent, S. i Flynn, C. (2020). "You have 60 minutes to do what you can't do in real life. You can be violent": Young athletes' perceptions of violence in sport. *European Journal for Sport and Society*, 17(2), 147-161. <https://doi.org/10.1080/16138171.2020.1737422>
- Franc, R. (2000). Provjera višekomponentnog modela međugrupnih stavova i pratećih mjera otvorenog tipa. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 9(1(45)), 83-101.
- Franc, R., Maglić, M. i Pavlović, T. (2019). Stereotipi i osjećaji kao prediktori namjera ponašanja u kontekstu izbjegličke krize. *Suvremena psihologija*, 22(2), 181-198. <https://doi.org/10.21465/2019-SP-222-03>
- Fredricks, J. A. i Eccles, J. S. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 27(1), 3-31. <https://doi.org/10.1123/jsep.27.1.3>
- Gába, A., Baďura, P., Dygrýn, J., Hamřík, Z., Jakubec, A., Kudláček, M., ... i Suchomel, A. (2018). Národní zpráva o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže [Nacionalno izvješće o tjelesnoj aktivnosti češke djece i mladih]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta tělesné kultury. <https://activehealthykids.upol.cz/>
- Galić, B. (2011). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije. U Ž. Kamenov i B. Galić (Ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"* (str. 9-27). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
- Galić, B. (2012). Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj? Usporedba rezultata istraživanja 2004. i 2010. godine. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 21(2), 155-178.
- Galić, B. i Kamenov, Ž. (2011). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske

- Gentile, A., Boca, S. i Giammusso, I. (2018). 'You play like a woman!' effects of gender stereotype threat on women's performance in physical and sport activities: A meta-analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 39, 95-103. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.07.013>
- Gervis, M. i Dunn, N. (2004). The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child Abuse Review*, 13(3), 215-223. <https://doi.org/10.1002/car.843>
- Gibbons, J. L. (2000). Gender development in cross-cultural perspective. U T. Eckes i H.M. Trautner (Ur.), *The Developmental Social Psychology of Gender* (str. 389–415). Mahwah: Lawrence Erlbaum Ass
- Goudas, M. i Giannoudis, G. (2008). A team-sports-based life-skills program in a physical education context. *Learning and Instruction*, 18(6), 528-536. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.11.002>
- Greblo Jurakić, Z., Ljubičić, V. i Bojić-Ćaćić, L. (2021). "Ženski sport nije pravi sport": negativni stereotipi prema sportašicama i doživljaj rodne neravnopravnosti u rukometu u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 51(1). <https://doi.org/10.5613/rzs.51.1.3>
- Greblo Jurakić, Z., Ljubičić, V. i Bojić-Ćaćić, L. (2022). Seksualno uznemiravanje mladih sportaša od strane trenera i izraženost depresivnosti, anksioznosti i stresa u kasnijoj životnoj dobi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 31(1), 135-154. <https://doi.org/10.5559/di.31.1.07>
- Greblo, Z., Barić, R. i Cecić Erpič, S. (2016). Perfectionistic strivings and perfectionistic concerns in athletes: The role of peer motivational climate. *Current psychology*, 35(3), 370-376. <https://doi.org/10.1007/s12144-014-9302-x>
- Greblo, Z., Bosnar, K., Prot i F., Sporiš, G. (2007). Iskustvo sportaša adolescentne dobi s nasilnim ponašanjem trenera i drugih sportaša. U V. Kolesarić (Ur.). *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu* (str. 159-168), Osijek: Tiskara i knjigovežnica Filozofskog fakulteta u Osijeku.
- Greenhill, J., Auld, C., Cuskelly, G. i Hooper, S. (2009). The impact of organisational factors on career pathways for female coaches. *Sport Management Review*, 12(4), 229-240. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2009.03.002>
- Greer, J. D., Hardin, M. i Homan, C. (2009). "Naturally" less exciting? Visual production of men's and women's track and Field coverage during the 2004 Olympics. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 53(2), 173-189. <https://doi.org/10.1080/08838150902907595>
- Gregg, E. A. i Gregg, V. H. (2017). Women in Sport: Historical Perspectives. *Clinics in sports medicine*, 36(4), 603–610. <https://doi.org/10.1016/j.csm.2017.05.001>

- Guillet, E., Sarrazin, P. i Fontayne, P. (2000). " If it contradicts my gender role, I'll stop": Introducing survival analysis to study the effects of gender typing on the time of withdrawal from sport practice: A 3-year study. *European Review of Applied Psychology*, 50(4), 417-421.
- Guillet, E., Sarrazin, P., Fontayne, P. i Brustad, R. J. (2006). Understanding female sport attrition in a stereotypical male sport within the framework of Eccles's expectancy-value model. *Psychology of Women Quarterly*, 30(4), 358-368. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2006.00311.x>
- Hager, P. F. (2015). *Gender Equity in Sport: What Does Justice Require?* U R. L. Simon i sur. (Ur.) *Fair play: The ethics of sport* (str. 127-156). Routledge: Hachette UK.
- Halbert C. (1997). Tough enough and woman enough: Stereotypes, discrimination, and impression management among women professional boxers. *Journal of Sport and Social Issues*, 21(1), 7-36. <https://doi.org/10.1177/019372397021001002>
- Halbert, C. i Latimer, M. (1994). "Battling" gendered language: An analysis of the language used by sports commentators in a televised coed tennis competition. *Sociology of Sport Journal*, 11(3), 298-308. <https://doi.org/10.1123/ssj.11.3.298>
- Hall, R. L. i Oglesby, C. A. (2016). Stepping through the looking glass: The future for women in sport. *Sex Roles*, 74(7-8), 271-274. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0572-z>
- Hallmark, J. R. i Armstrong, R. N. (1999). Gender equity in televised sports: A comparative analysis of men's and women's NCAA division I basketball championship broadcasts, 1991-1995. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(2), 222-235. <https://doi.org/10.1080/08838159909364486>
- Hansen, D. M., Larson, R. W. i Dworkin, J. B. (2003). What adolescents learn in organized youth activities: A survey of self-reported developmental experiences. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 25-55. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1301006>
- Hardt, J. i Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: review of the evidence. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45(2), 260-273. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x>
- Harter, S. (1989). Causes, correlates, and functional role of global selfworth: A life-span perspective. U J. Kolligan i R. Sternberg (Ur.), *Perception of competence and incompetence across the life span* (str. 69-97). New Haven, CT: Yale University Press.
- Harwood, C. G., Keegan, R. J., Smith, J. M. i Raine, A. S. (2015). A systematic review of the intrapersonal correlates of motivational climate perceptions in sport and physical activity. *Psychology of Sport and Exercise*, 18, 9-25. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.11.005>

- Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence against women*, 4(3), 262-290. <https://doi.org/10.1177/1077801298004003002>
- Higgs, C. T., Weiller, K. H. i Martin, S. B. (2003). Gender bias in the 1996 Olympic Games: A comparative analysis. *Journal of Sport & Social Issues*, 27(1), 52-64. <https://doi.org/10.1177/0193-72350223958>
- Hills, A. P., Andersen, L. B. i Byrne, N. M. (2011). Physical activity and obesity in children. *British journal of sports medicine*, 45(11), 866-870. <http://dx.doi.org/10.1136/bjsports-2011-090199>
- Hills, A. P., King, N. A. i Armstrong, T. P. (2007). The contribution of physical activity and sedentary behaviours to the growth and development of children and adolescents. *Sports Medicine*, 37(6), 533-545. <https://doi.org/10.2165/00007256-200737060-00006>
- Hively, K. i El-Alayli, A. (2014). "You Throw Like a Girl: "The effect of stereotype threat on women's athletic performance and gender stereotypes. *Psychology of Sport and Exercise*, 15(1), 48-55. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.001>
- Horky T. i Nieland J. U. (2011). ISPS 2011: First Results of the International Sports Press Survey 2011. Koln: German Sport University Cologne. https://www.playthegame.org/fileadmin/image/PTG2011/Presentation/PTG_Nieland-Horky_ISPS_2011_3.10.2011_final.pdf
- Horn, T. S. (2019). Examining the impact of coaches' feedback patterns on the psychosocial well-being of youth sport athletes. *Kinesiology Review*, 8(3), 244-251. <https://doi.org/10.1123/kr.2019-0017>
- Huguet, P. i Régner, I. (2009). Counter-stereotypic beliefs in math do not protect school girls from stereotype threat. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 1024-1027. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.04.029>
- Hull, K. (2017). An examination of women's sports coverage on the Twitter accounts of local television sports broadcasters. *Communication & Sport*, 5(4), 471-491. <https://doi.org/10.1177/2167479516632520>
- Hutchinson, G. E. (1995). Gender-fair teaching in physical education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 66(1), 42-47. <https://doi.org/10.1080/07303084.1995.10607023>
- Inchley J., Currie D., Budisavljevic S., Torsheim T., Jåstad A., Cosma A., Kelly C., Arnarsson A.M. i Samdal O. (Ur.) (2020). *Spotlight on Adolescent Health and Well-Being. Findings From the 2017/2018 Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Survey in Europe and Canada. International Report. Volume 2. Key data.* Copenhagen: WHO Regional Office for Europe

- Jacobs, F., Smits, F. i Knoppers, A. (2017). 'You don't realize what you see!': the institutional context of emotional abuse in elite youth sport. *Sport in Society*, 20, 126–143. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1124567>
- Jacobs, J. E. i Eccles, J. S. (1992). The impact of mothers' gender-role stereotypic beliefs on mothers' and children's ability perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 932-944. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.63.6.932>
- Jakubowska, H. i Byczkowska-Owczarek, D. (2018). Girls in Football, Boys in Dance. Stereotypization Processes in Socialization of Young Sportsmen and Sportswomen. *Qualitative Sociology Review*, 14(2), 12–28. <https://doi.org/10.18778/1733-8077.14.2.0>
- Janssen, I. i LeBlanc, A. G. (2010). Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7(1), 40. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-7-40>
- Jewett, R., Sabiston, C. M., Brunet, J., O'Loughlin, E. K., Scarapicchia, T. i O'Loughlin, J. (2014). School sport participation during adolescence and mental health in early adulthood. *Journal of adolescent health*, 55(5), 640-644. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.04.018>
- Johns, M., Schmader, T. i Martens, A. (2005). Knowing is half the battle. *Psychological Science*, 16(3), 175-179. <https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2005.00799.x>
- Jones, D. (2013). Online coverage of the 2008 Olympic Games on the ABC, BBC, CBC and TVNZ. *Pacific Journalism Review*, 19(1), 244-263. <https://doi.org/10.24135/pjr.v19i1.248>
- Jones, R., Murrell, A. J. i Jackson, J. (1999). Pretty Versus Powerful in the Sports Pages. *Journal of Sport and Social Issues*, 23(2), 183–192. <https://doi.org/10.1177/0193723599232005>
- Jurakić D. i Pedišić Ž. (2012). Prevalence of insufficient physical activity in children and adolescents. *Paediatrica Croatica*, 56(4), 321-326.
- Kalat, J. W. (2013). *Biological psychology*. Wadsworth: Belmont
- Kamenov, Ž. (2011). Stavovi, predrasude i uvjerenja o uzrocima rodne diskriminacije. U Ž. Kamenov i B. Galić (Ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"* (str. 92-111). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
- Kane, M. J. (1996). Media coverage of the post Title IX female athlete. *Duke Journal of Gender Law and Policy*, 3, 95–127. <https://scholarship.law.duke.edu/djglp/vol3/iss1/4>

- Kane, M. J. (2013). The better sportswomen get, the more the media ignore them. *Communication & Sport*, 1(3), 231-236. <https://doi.org/10.1177/2167479513484579>
- Kane, M. J., LaVoi, N. M. i Fink, J. S. (2013). Exploring Elite Female Athletes' Interpretations of Sport Media Images: A Window Into the Construction of Social Identity and "Selling Sex" in Women's Sports. *Communication & Sport*, 1(3), 269-298. <https://doi.org/10.1177/2167479512473585>
- Katz, J., Joiner, T. E. i Kwon, P. (2002). Membership in a devalued social group and emotional well-being: Developing a model of personal self-esteem, collective self-esteem, and group socialization. *Sex roles*, 47(9), 419-431. <https://doi.org/10.1023/A:1021644225878>
- Kauer, K. J. i Krane, V. (2006). "Scary Dykes" and "Feminine queens": Stereotypes and female collegiate athletes. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 15(1), 42-55. <https://doi.org/10.1123/wspaj.15.1.42>
- Kaufman, P. i Wolff, E. A. (2010). Playing and protesting: Sport as a vehicle for social change. *Journal of Sport and Social Issues*, 34(2), 154-175. <https://doi.org/10.1177/0193723509360218>
- Kerr, G. A. i Stirling, A. E. (2012). Parents' reflections on their child's experiences of emotionally abusive coaching practices. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24(2), 191-206. <https://doi.org/10.1080/10413200.2011.608413>
- Kerr, G., Stirling, A. i Bandealy, A. (2016). Film depictions of emotionally abusive coach-athlete interactions. *Sports Coaching Review*, 5(1), 87-101. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1175149>
- Kerr, G., Willson, E. i Stirling, A. (2019). Prevalence of maltreatment among current and former national team athletes (str. 1-51). Toronto: University of Toronto. https://athletescan.ca/wp-content/uploads/2014/03/prevalence_of_maltreatment_reporteng.pdf
- Kerr, G., Willson, E. i Stirling, A. (2020). "It Was the Worst Time in My Life": The effects of emotionally abusive coaching on female Canadian national team athletes. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 28(1), 81-89. <https://doi.org/10.1123/wspaj.2019-0054>
- Khan, K. M., Thompson, A. M., Blair, S. N., Sallis, J. F., Powell, K. E., Bull, F. C. i Bauman, A. E. (2012). Sport and exercise as contributors to the health of nations. *The Lancet*, 380(9836), 59-64. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60865-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60865-4)
- Kilty, K. (2006). Women in coaching. *Sport Psychologist*, 20(2), 222-234. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.2.222>

- Knight, J. L. i Giuliano, T. A. (2001). He's a Laker; she's a "looker": The consequences of gender-stereotypical portrayals of male and female athletes by the print media. *Sex roles*, 45(3), 217-229. <https://doi.org/10.1023/A:1013553811620>
- Knisel, E., Opitz, S., Wossmann, M. i Keteihuf, K. (2009). Sport motivation and physical activity of students in three European schools. *International Journal of Physical Education*, 46, 40e53.
- Koca, C. (2009). Gender interaction in coed physical education: a study in Turkey. *Adolescence*, 44(173), 165–185.
- Kohl, H. W., Craig, C. L., Lambert, E. V., Inoue, S., Alkandari, J. R., Leetongin, G. i Kahlmeier, S. (2012). The pandemic of physical inactivity: Global action for public health. *The Lancet*, 380(9838), 294-305. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(12\)60898-8](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(12)60898-8)
- Koivula, N. (1995). Rating of gender appropriateness of sports participation: effects of gender-based schematic processing. *Sex Roles*, 33, 543-557. <http://dx.doi.org/10.1007/BF01544679>.
- Koivula, N. (2001). Perceived characteristics of sports categorized as gender-neutral, feminine and masculine. *Journal of Sport Behavior*, 24(4), 377–393.
- Kriska, A., Delahanty, L., Edelstein, S., Amodei, N., Chadwick, J., Copeland, K., Galvin, B., Haymond, M., Kelsey, M., Lassiter, C. i Mayer-Davis, E. (2013). Sedentary behavior and physical activity in youth with recent onset of type 2 diabetes. *Pediatrics*, 131(3), 850-856. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-0620>
- LaVoi, N. M. (2013). *The decline of women coaches in collegiate athletics: A report on select NCAA Division-1 FEB institutions, 2012-2013*. The Tucker Center for Research on Girls & Women in Sport. https://www.cehd.umn.edu/tuckercenter/library/docs/research/2012-13_Decline-of-Women-College-Coaches-Report_Dec-18.pdf
- Lebel K., Pegoraro A. i Harman A. (2019) The Impact of Digital Culture on Women in Sport. U.D. Parry, C. Johnson i S. Fullagar (Ur.), *Digital Dilemmas*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95300-7_8
- Lebel, K. i Danylchuk, K. (2009). Generation Y's perceptions of women's sport in the media. *International Journal of Sport Communication*, 2(2), 146-163. <https://doi.org/10.1123/ijsc.2.2.146>
- Lenskyj, H. (1990). Power and play: Gender and sexuality issues in sport and physical activity. *International Review for the Sociology of Sport*, 25(3), 235-245. <https://doi.org/10.1177/101269029002500305>
- Li, W., Harrison, L. Jr. i Solmon, M. (2004). College students' implicit theories of ability in sports: Race and gender differences. *Journal of Sport Behavior*, 27(3), 291-304. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/college-students-implicit-theories-ability-sports/docview/215870020/se-2?accountid=202238>

- Lin, T. i Kuo, Y. (2013). Exercise benefits brain function: The monoamine connection. *Brain Sciences*, 3(4), 39-53. <https://doi.org/10.3390/brainsci3010039>
- Lisec, J. i McDonald, M. G. (2012). Gender Inequality in the New Millennium: An Analysis of WNBA Representations in Sport Blogs. *Journal of Sports Media*, 7(2), 153–178. <https://doi:10.1353/jsm.2012.0019>
- Liston, R., Mortimer, S., Hamilton, G. i Cameron, R. (2017). *A team effort: preventing violence against women through sport*. RMIT University. <https://d2bb010tdzqaq7.cloudfront.net/wp-content/uploads/sites/2/2019/11/07030344/A-team-effort-Preventing-violence-against-women-through-sport-evidence-guide.pdf>
- Lopiano, D. A. (2000). Modern history of women in sports: Twenty-five years of Title IX. *Clinics in Sports Medicine*, 19(2), 163-173. [https://doi.org/10.1016/S0278-5919\(05\)70196-4](https://doi.org/10.1016/S0278-5919(05)70196-4)
- Lovibond, S. H. i Lovibond, P.F.(1995). Manual for the depression anxiety stress scales (2nd ed.). Psychology Foundation. <https://doi.org/10.1037/t01004-000>
- Lutz, C. A. (1990). Engendered Emotion: Gender, Power and the Rhetoric of Emotional Control in American Discourse. U: C . Lutz i L. Abu-Lughod (Ur), *Language and the Politics of Emotion: Studies in Emotion and Social Interaction* (str. 69-91). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Lynn, S., Walsdorf, K., Hardin, M. i Hardin, B. (2002). Selling girls short: Advertising and gender images in sports illustrated for kids. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 11(2), 77-100. <https://doi.org/10.1123/wspaj.11.2.77>
- Lyras, A. i Hums, M. A. (2009). Sport and social change. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 80(1), 7-21. <https://doi.org/10.1080/07303084.2009.10598256>
- Maass, A., D’Ettolè, C. i Cadinu, M. (2008). Checkmate? The role of gender stereotypes in the ultimate intellectual sport. *European Journal of Social Psychology*, 38(2), 231-245. <https://doi.org/10.1002/ejsp.440>
- MacDonald, D. J., Côté, J., Eys, M. i Deakin, J. (2012). Psychometric properties of the youth experience survey with young athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(3), 332-340. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2011.09.001>
- MacDonald, D. J., Côté, J., Eys, M. i Deakin, J. (2011). The role of enjoyment and motivational climate in relation to the personal development of team sport athletes. *The Sport Psychologist*, 25(1), 32-46. <https://doi.org/10.1123/tsp.25.1.32>

- Martiny, S. E., Gleibs, I. H., Parks-Stamm, E. J., Martiny-Huenger, T., Froehlich, L., Harter, A. i Roth, J. (2015). Dealing with negative stereotypes in sports: The role of cognitive anxiety when multiple identities are activated in sensorimotor tasks. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(4), 379-392. <https://doi.org/10.1123/jsep.2014-0284>
- Matković, B. (2007). Analiza stavova i interesa studentica Kineziološkog fakulteta u Zagrebu o obrazovanju i ravnopravnosti spolova u sportu. *Zbornik radova – međunarodni seminar "Od rezultata do karijere u sportu"*, 47-52. <https://www.hoo.hr/images/dokumenti/vodici-i-druge-publikacije/Zbornik-radova-zene-sport-od-rezultata-do-karijere.pdf>
- McCallister, S. G., Blinde, E. M. i Phillips, J. M. (2003). Prospects for change in a new millennium: Gender beliefs of young girls in sport and physical activity. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 12(2), 83-109. <https://doi.org/10.1123/wspaj.12.2.83>
- McCarthy, K. J., Mehta, R. i Haberland, N. A. (2018). Gender, power, and violence: A systematic review of measures and their association with male perpetration of IPV. *PloS one*, 13(11), e0207091.
- Međunarodni olimpijski odbor (2017). Safeguarding athletes from harassment and abuse in sport: IOC toolkit for IFs and NOCs. https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/171450/safeguarding-athletes-from-harassment-and-abuse-in-sport-ioc-toolkit-for-ifs-and-nocs-related-to-cre?_lg=en-GB
- Meier, M. (2015). The Value of Female Sporting Role Models. *Sport in Society*, 18(8), 968–982. <https://doi.org/10.1080/17430437.2014.997581>
- Mergaert, L., Arnaut, C., Vertommen, T. i Lang, M. (2016). *Study on gender-based violence in sport*. Brussels: European Commission. https://sport.ec.europa.eu/sites/default/files/gender-based-violence-sport-study-2016_en.pdf
- Messner, M. A. i Solomon, N. M. (2007). Social justice and men's interests: The case of Title IX. *Journal of Sport & Social Issues*, 31(2), 162–178. <https://doi.org/10.1177/0193723507301048>
- Messner, M., Duncan, M. i Jensen, K. (1993). Separating the Men from the Girls: The Gendered Language of Televised Sports. *Gender and Society*, 7(1), 121-137. Retrieved May 23, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/190027>
- Miller, K. E. i Hoffman, J. H. (2009). Mental well-being and sport-related identities in college students. *Sociology of Sport Journal*, 26(2), 335-356. <https://doi.org/10.1123/ssj.26.2.335>

- Miner, M. J. (1993). Women in sport—A reflection of the greater society? *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 64(3), 44-48. <https://doi.org/10.1080/07303084.1993.10606728>
- Mitsnefes M. M. (2006). Hypertension in children and adolescents. *Pediatric Clinics of North America*, 53(3), 493-512, <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2006.02.008>
- Møllerløgken, N. E., Lorås, H. i Pedersen, A. V. (2015). A systematic review and meta-analysis of dropout rates in youth soccer. *Perceptual and Motor Skills*, 121(3), 913-922. <https://doi.org/10.2466/10.pms.121c23x0>
- Mountjoy, M., Brackenridge, C., Arrington, M., Blauwet, C., Carska-Sheppard, A., Fasting, K. i Budgett, R. (2016). The IOC consensus statement: Harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50(17), 1019–1029. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096121>
- Nash, C. J. (2020). *Patriarchy*. International Encyclopedia of Human Geography (str. 43–47). doi:10.1016/b978-0-08-102295-5.10206-9
- Nosek, B. A., Banaji, M. R. i Greenwald, A. G. (2002). Harvesting implicit group attitudes and beliefs from a demonstration web site. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(1), 101–115. <https://doi.org/10.1037/1089-2699.6.1.101>
- Osborne, J. W. (2007). Linking stereotype threat and anxiety. *Educational Psychology*, 27(1), 135-154. <https://doi.org/10.1080/01443410601069929>
- Owusu-Sekyere, F. i Gervis, M. (2014). *Is creating mentally tough players a masquerade for emotional abuse?* U D. Rhind i C. Brackenridge (Ur.), *Researching and Enhancing Athlete Welfare* (str. 44–48). London: Brunel University
- Paffenbarger, R. S., Hyde, R., Wing, A. L. i Hsieh, C. (1986). Physical activity, all-cause mortality, and longevity of college alumni. *New England Journal of Medicine*, 314(10), 605-613. <https://doi.org/10.1056/nejm198603063141003>
- Parent, S. i Fortier, K. (2017). Prevalence of interpersonal violence against athletes in the sport context. *Current Opinion in Psychology*, 16, 165-169. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.05.012>
- Parent, S. i Fortier, K. (2018). Comprehensive overview of the problem of violence against athletes in sport. *Journal of Sport and Social Issues*, 42(4), 227-246. <https://doi.org/10.1177/0193723518759448>
- Pedersen, P. M. (2002). Examining equity in newspaper photographs. *International Review for the Sociology of Sport*, 37(3-4), 303-318. <https://doi.org/10.1177/1012690202037004895>

- Pedišić, Ž., Strika, M., Matolić, T., Sorić, M., Šalaj, S., Dujić, I., Rakovac, M., Radičević, B., Podnar, H., Greblo Jurakić, Z., Jerković, M., Radašević, H., Čvrljak, J., Petračić, T., Musić Milanović, S., Lang Morović, M., Krtalić, S., Milić, M., Papić, A., Momčinović, N., Mišigoj-Duraković, M., Heimer, S. i Jurakić, D. (2023). Physical Activity of Children and Adolescents in Croatia: A Global Matrix 4.0 Systematic Review of Its Prevalence and Associated Personal, Social, Environmental, and Policy Factors, *Journal of Physical Activity and Health*, 20(6), 487-499. <https://doi.org/10.1123/jpah.2022-0500>
- Pelkonen, M., Notkola, I. L., Lakka, T., Tukiainen, H. O., Kivinen, P. i Nissinen, A. (2003). Delaying decline in pulmonary function with physical activity: a 25-year follow-up. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 168(4), 494-499. <https://doi.org/10.1164/rccm.200208-9540C>
- Petitpas, A. J., Cornelius, A. E., Van Raalte, J. L. i Jones, T. (2005). A framework for planning youth sport programs that foster psychosocial development. *The Sport Psychologist*, 19(1), 63-80. <https://doi.org/10.1123/tsp.19.1.63>
- Pinheiro, M. C., Pimenta, N., Resende, R. i Malcolm, D. (2014). Gymnastics and child abuse: An analysis of former international Portuguese female artistic gymnasts. *Sport, Education and Society*, 19(4), 435-450. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.679730>
- Plaza, M., Boiché, J., Brunel, L. i Ruchaud, F. (2017). Sport = male... but not all sports: Investigating the gender stereotypes of sport activities at the explicit and implicit levels. *Sex Roles*, 76(3-4), 202-217. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0650-x>
- Pluhar, E., McCracken, C., Griffith, K. L., Christino, M. A., Sugimoto, D. i Meehan III, W. P. (2019). Team sport athletes may be less likely to suffer anxiety or depression than individual sport athletes. *Journal of sports science & medicine*, 18(3), 490.
- Powell, G. N., Butterfield, D. A. i Parent, J. D. (2002). Gender and managerial stereotypes: Have the times changed? *Journal of Management*, 28(2), 177-193. <https://doi.org/10.1177/014920630202800203>
- Pratt, J., Grappendorf, K., Grundvig, A. i LeBlanc, G. (2008). Gender differences in print media coverage of the 2004 Summer Olympics in Athens, Greece. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 17(2), 34-41. <https://doi.org/10.1123/wspaj.17.2.34>
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2013). *Izvešće o radu za 2012. godinu*. Zagreb: Republika Hrvatska Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2021). *Izvešće o radu za 2020. godinu*. Zagreb: Republika Hrvatska Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

- Rayburn, B., Chen, S. i Phillips, C. (2015). Female college athletes' perceptions on gender stereotypes and discrimination in collegiate athletics. *International Journal of Business and Social Science*, 6(5), 28-36
- Reiner, M., Niermann, C., Jekauc, D. i Woll, A. (2013). Long-term health benefits of physical activity – a systematic review of longitudinal studies. *BMC Public Health*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-813>
- Richman, E. L. i Shaffer, D. R. (2000). If you let me play sports: How might sport participation influence the self-esteem of adolescent females? *Psychology of Women Quarterly*, 24(2), 189-199. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2000.tb00200.x>
- Ricijaš, N., Greblo Jurakić, Z., Dodig Hundrić, D. i Žnidarec Čučković, A. (2016). *Zastupljenost nasilja i nesportkog ponašanja u nogometu mladih na području Grada Zagreba -izvještaj o rezultatima istraživanja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Riemer, B. A. i Visio, M. E. (2003). Gender typing of sports: An investigation of Metheny's classification. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74(2), 193-204. <https://doi.org/10.1080/02701367.2003.10609081>
- Ríos, X., Ventura, C. i Mateu, P. (2022). "I Gave Up Football and I Had No Intention of Ever Going Back": Retrospective Experiences of Victims of Bullying in Youth Sport. *Frontiers in psychology*, 13, 819981. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.819981>
- Roberts, V., Sojo, V. i Grant, F. (2020). Organisational factors and non-accidental violence in sport: A systematic review. *Sport Management Review*, 23(1), 8-27. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2019.03.001>
- Rodriguez-Ayllon M., Cadenas-Sánchez C., Estévez-López F., Muñoz N.E., Mora-Gonzalez J., Migueles J.H., Molina-García P., Henriksson H., Mena-Molina A., Martínez-Vizcaíno V., Catena A., Löf M., Erickson K.I., Lubans D.R., Ortega F.B. i Esteban-Cornejo I. (2019). Role of Physical Activity and Sedentary Behavior in the Mental Health of Preschoolers, Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis, *Sports Medicine*, 49(9), 1383-1410. <https://doi.org/10.1007/s40279-019-01099-5>
- Romney, M. i Johnson, R. G. (2019). The ball game is for the boys: The visual framing of female athletes on national sports networks' Instagram accounts. *Communication & Sport*, 8(6), 738-756. <https://doi.org/10.1177/2167479519836731>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ross, S. R. i Shinew, K. J. (2008). Perspectives of Women College Athletes on Sport and Gender. *Sex roles*, 58(1-2), 40-57. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9275-4>

- Ruggiero, T. E. i Lattin, K. S. (2008). Intercollegiate female coaches' use of verbally aggressive communication toward African American female athletes. *Howard Journal of Communications*, 19(2), 105-124. <https://doi.org/10.1080/10646170801990946>
- S. M. (2017, July 16). "Moraš imati m**a rasplakati se u ovoj situaciji" Svijet oduševljen Marinovim duhom. *Index.hr*. <https://www.index.hr/sport/clanak/glavu-gore-twitter-odusevljen-marinovim-duhom-moras-imati-muda-rasplakati-se-u-toj-situaciji/982992.aspx>
- Sabiston, C. M., Jewett, R., Ashdown-Franks, G., Belanger, M., Brunet, J., O'Loughlin, E. i O'Loughlin, J. (2016). Number of years of team and individual sport participation during adolescence and depressive symptoms in early adulthood. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 38(1), 105-110. <https://doi.org/10.1123/jsep.2015-0175>
- Schaillée, H., Derom, I., Solenes, O., Straume, S., Burgess, B., Jones, V. i Renfree, G. (2021). Gender inequality in sport: Perceptions and experiences of Generation Z. *Sport, Education and Society*, 26(9), 1011-1025. <https://doi.org/10.1080/13573322.2021.1932454>
- Schein, V. E. (2007). Women in management: Reflections and projections. *Women in Management Review*, 22(1), 6-18. <https://doi.org/10.1108/09649420710726193>
- Schlesinger, T. i Weigelt-Schlesinger, Y. (2013). "Coaching soccer is a man's job!" – The influence of gender stereotypes on structures for recruiting female coaches to soccer clubs. *European Journal for Sport and Society*, 10(3), 241-265. <https://doi.org/10.1080/16138171.2013.11687921>
- Schmader, T., Johns, M. i Forbes, C. (2008). An integrated process model of stereotype threat effects on performance. *Psychological Review*, 115(2), 336-356. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.115.2.336>
- Schmalz, D. L. i Kerstetter, D. L. (2006). Girlie girls and manly men: Children's stigma consciousness of gender in sports and physical activities. *Journal of Leisure Research*, 38(4), 536-557. <https://doi.org/10.1080/00222216.2006.11950091>
- Scully, D. i Clarke, J. (1997). Gender issues in sport participation. U J. Kremer, K. Trew i S. Ogle (Ur.), *Young people's involvement in sport* (str. 25-56). London, UK: Routledge.
- Shah, P. M. i Yusof, A. (2007). Sport participation constraints of Malaysian University students. *The International Journal of the Humanities: Annual Review*, 4(3), 189-196. <https://doi.org/10.18848/1447-9508/cgp/v05i03/42043shah>
- Sherry, E., Osborne, A. i Nicholson, M. (2015). Images of sports women: A review. *Sex Roles*, 74(7-8), 299-309. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0493-x>

- Slater, A. i Tiggemann, M. (2011). Gender differences in adolescent sport participation, teasing, self-objectification and body image concerns. *Journal of Adolescence*, 34(3), 455-463. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.06.007>
- Slater, A. i Tiggemann, M. (2010). "Uncool to do sport": A focus group study of adolescent girls' reasons for withdrawing from physical activity. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(6), 619-626. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2010.07.006>
- Slutzky, C. B. i Simpkins, S. D. (2009). The link between children's sport participation and self-esteem: Exploring the mediating role of sport self-concept. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(3), 381-389. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2008.09.006>
- Smith, J. L., Brown, E. R., Thoman, D. B. i Deemer, E. D. (2015). Losing its expected communal value: How stereotype threat undermines women's identity as research scientists. *Social Psychology of Education*, 18(3), 443-466. <https://doi.org/10.1007/s11218-015-9296-8>
- Smits, F., Jacobs, F. i Knoppers, A. (2017). 'Everything revolves around gymnastics': Athletes and parents make sense of elite youth sport. *Young People and Sport*, 66-83. <https://doi.org/10.4324/9781351271882-5>
- Smoll, F. L. i Smith, R. E. (2002). Coaching behavior research and intervention in youth sports. U F. L. Smoll i R. E. Smith (Ur.), *Children and youth in sport: A biopsychological perspective* (2nd Ed., str. 211-234). Dubuque, IA: Kendall/Hunt Publishing.
- Snyder, M., Tanke, E. D. i Berscheid, E. (1977). Social perception and interpersonal behavior: On the self-fulfilling nature of social stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 656-666. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.35.9.656>
- Snyder, A. R., Martinez, J. C., Bay, R. C., Parsons, J. T., Sauer, E. L. i McLeod, T. C. (2010). Health-related quality of life differs between adolescent athletes and adolescent Nonathletes. *Journal of Sport Rehabilitation*, 19(3), 237-248. <https://doi.org/10.1123/jsr.19.3.237>
- Solstad, G. M. (2019). Reporting abuse in sport: A question of power?. *European Journal for Sport and Society*, 16(3), 229-246. <https://doi.org/10.1080/16138171.2019.1655851>
- Sosoo, E. E., Bernard, D. L. i Neblett, E. W. (2020). The influence of internalized racism on the relationship between discrimination and anxiety. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 26(4), 570-580. <https://doi.org/10.1037/cdp0000320>
- Spaaij, R. i Schaillée, H. (2019). Unsanctioned aggression and violence in amateur sport: A multidisciplinary synthesis. *Aggression and Violent Behavior*, 44, 36-46. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.11.007>

- Spencer, S. J., Logel, C. i Davies, P. G. (2016). Stereotype Threat. *Annual Review of Psychology*, 67(1), 415-437. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-073115-103235>
- Središnji državni ured za šport (2019). *Nacionalni program športa 2019. – 2026. godine*. Zagreb: Središnji državni ured za šport Republike Hrvatske. https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AAA_2020_MINTIS/dokumenti/Nacionalni%20program%20%C5%A1porta%202019-2026.pdf
- Stafford, A., Alexander, K. i Fry, D. (2013). Playing through pain: Children and young people's experiences of physical aggression and violence in sport. *Child Abuse Review*, 22(4), 287-299. <https://doi.org/10.1002/car.2289>
- Steele, C. M. i Aronson, J. (1995). Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 797-811. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.5.797>
- Stephen, R., Hongisto, K., Solomon, A. i Lönnroos, E. (2017). Physical activity and Alzheimer's disease: A systematic review. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, glw251. <https://doi.org/10.1093/gerona/glw251>
- Stirling, A. E. (2013). Understanding the use of emotionally abusive coaching practices. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 8(4), 625-639. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.8.4.625>
- Stirling, A. E. i Kerr, G. A. (2008a). Elite female swimmers' experiences of emotional abuse across time. *Journal of Emotional Abuse*, 7(4), 89-113. https://doi.org/10.1300/j135v07n04_05
- Stirling, A. E. i Kerr, G. A. (2008b). Defining and categorizing emotional abuse in sport. *European Journal of Sport Science*, 8(4), 173-181. <https://doi.org/10.1080/17461390802086281>
- Stirling, A. E. i Kerr, G. A. (2009). Abused athletes' perceptions of the coach-athlete relationship. *Sport in Society*, 12(2), 227-239. <https://doi.org/10.1080/17430430802591019>
- Stirling, A. E. i Kerr, G. A. (2013). The perceived effects of elite athletes' experiences of emotional abuse in the coach-athlete relationship. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11(1), 87-100. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2013.752173>
- Stirling, A. E., Bridges, E. J., Cruz, E. L. i Mountjoy, M. L. (2011). Canadian Academy of sport and exercise medicine position paper: Abuse, harassment, and bullying in sport. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 21(5), 385-391. <https://doi.org/10.1097/jsm.0b013e31820f9248>
- Svjetska zdravstvena organizacija (2014). *Gender, women and health: What do we mean by "sex" and "gender"*. Geneva: WHO. <https://apps.who.int/gender/whatisgender/en/>

- Swigonski, N. L., Enneking, B. A. i Hendrix, K. S. (2014). Bullying behavior by athletic coaches. *Pediatrics*, 133(2), e273-e275. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-3146>
- Taliaferro, L. A., Eisenberg, M. E., Johnson, K. E., Nelson, T. F. i Neumark-Sztainer, D. (2011). Sport participation during adolescence and suicide ideation and attempts. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 23(1). <https://doi.org/10.1515/ijamh.2011.002>
- Talleu, C. (2011). *Handbook of good practices. Gender equality in sports*. Strasbourg: Council of Europe. <https://www.icsspe.org/system/files/CoE%20-%20Gender%20Equality%20in%20Sports%20-%20Handbook%20on%20Good%20Practices.pdf>
- Tammelin, T., Näyhä, S., Hills, A. P. i Järvelin, M. R. (2003). Adolescent participation in sports and adult physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 24(1), 22-28. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(02\)00575-5](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(02)00575-5)
- Tjønndal, A. (2019). 'I don't think they realise how good we are': Innovation, inclusion and exclusion in women's Olympic boxing. *International Review for the Sociology of Sport*, 54(2), 131-150. <https://doi.org/10.1177/1012690217715642>
- Travers, A. (2009). The sport nexus and gender injustice. *Studies in Social Justice*, 2(1), 79-101. <https://doi.org/10.26522/ssj.v2i1.969>
- Trolan, E. J. (2013). The impact of the media on gender inequality within sport. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 91, 215-227. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.420>
- Tuggle, C. A. i Owen, A. (1999). A descriptive analysis of NBC's coverage of the Centennial Olympics: The „Games of the Woman“? *Journal of Sport and Social Issues*, 23(2), 171-182. <https://doi.org/10.1177/0193723599232004>
- Tuggle, C. A., Huffman, S. i Rosengard, D. (2007). A Descriptive Analysis of NBC's Coverage of the 2004 Summer Olympics. *Journal of Sports Media* 2, 53-75. <https://doi.org/10.1353/jsm.0.0004>
- Ujedinjeni narodi (2007). *Women 2000 and beyond: Women, gender equality and sport*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/public/Women%20and%20Sport.pdf>
- Van Der Veur, D., Ohana, Y., Titley, G., Buldioski, G. i Schneider, A. (2007). *Gender Matters: A manual on addressing gender-based violence affecting young people*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/gender-matters-a-manual-on-addressing-gender-based-violence-affecting-/16809e1c34>
- VandenBos, G. R. (Ur.). (2007). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.

- Vaughn, A. A., Teeters, S. A., Sadler, M. S. i Cronan, S. B. (2017). Stereotypes, emotions, and behaviors toward lesbians, gay men, bisexual women, and bisexual men. *Journal of Homosexuality*, 64(13), 1890-1911. <https://doi.org/10.1080/00918369.2016.1273718>
- Vella, S. A., Cliff, D. P., Magee, C. A. i Okely, A. D. (2014). Sports participation and parent-reported health-related quality of life in children: Longitudinal associations. *The Journal of Pediatrics*, 164(6), 1469-1474. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2014.01.071>
- Vella, S. A., Oades, L. G. i Crowe, T. P. (2013). The relationship between coach leadership, the coach-athlete relationship, team success, and the positive developmental experiences of adolescent soccer players. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 18(5), 549-561. <https://doi.org/10.1080/17408989.2012.726976>
- Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Uzieblo, K. i Van Den Eede, F. (2018). Severe interpersonal violence against children in sport: Associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 76, 459-468. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.013>
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J., Neels, K. i Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in The Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51, 223-236. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.10.006>
- Vescio, J., Wilde, K. i Crosswhite, J. J. (2005). Profiling sport role models to enhance initiatives for adolescent girls in physical education and sport. *European Physical Education Review*, 11(2), 153-170. <https://doi.org/10.1177/1356336x05052894>
- Vijeće Europe (2005). Recommendation 1701: Discrimination against women and girls in sport. Strasbourg, France: Parliamentary Assembly, 2nd Part of the 2005 Session. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17324&lang=en>
- Vijeće Europe (2015). *Preporuka CM/Rec(2015)2 Odbora ministara / ministrice Vijeća Europe državama članicama o rodno osviještenoj politici u sportu*. <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Vije%C4%87e%20Europe/Preporuka%20VE%20o%20rodno%20osvije%c5%a1tenoj%20politici%20u%20sportu.pdf>
- Vijeće Europe (2019). All In! Towards gender balance in European sport. Analytic report of the data collection campaign. Brussels: Council of Europe. <https://rm.coe.int/analytical-report-of-the-data-collection-campaign-all-in-towards-gende/1680971a71>
- Vijeće za elektroničke medije (2008). *Popis značajnih događaja*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_47_1605.html

- Vijeće za elektroničke medije (2023). *Popis značajnih događaja*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_02_17_299.html
- Vilhjalmsson, R. i Thorlindsson, T. (1992). The integrative and physiological effects of sport participation: A study of adolescents. *The Sociological Quarterly*, 33(4), 637-647. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1992.tb00148.x>
- Vilhjalmsson, R. i Kristjansdottir, G. (2003). Gender differences in physical activity in older children and adolescents: The central role of organized sport. *Social Science & Medicine*, 56(2), 363-374. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(02\)00042-4](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(02)00042-4)
- Vincent, J. (2004). Game, sex, and match: The construction of gender in British newspaper coverage of the 2000 Wimbledon championships. *Sociology of Sport Journal*, 21(4), 435-456. <https://doi.org/10.1123/ssj.21.4.435>
- Von Hippel, C., Issa, M., Ma, R. i Stokes, A. (2011). Stereotype threat: Antecedents and consequences for working women. *European Journal of Social Psychology*, 41(2), 151-161. <https://doi.org/10.1002/ejsp.749>
- Von Hippel, C., Sekaquaptewa, D. i McFarlane, M. (2015). Stereotype threat among women in finance. *Psychology of Women Quarterly*, 39(3), 405-414. <https://doi.org/10.1177/0361684315574501>
- Vu, M. B., Murrie, D., Gonzalez, V. i Jobe, J. B. (2006). Listening to girls and boys talk about girls' physical activity behaviors. *Health Education & Behavior*, 33(1), 81-96. <https://doi.org/10.1177/1090198105282443>
- Wankel, L. M. i Berger, B. G. (1990). The psychological and social benefits of sport and physical activity. *Journal of Leisure Research*, 22(2), 167-182. <https://doi.org/10.1080/00222216.1990.11969823>
- Ward, L. M. (2016). Media and sexualization: State of empirical research, 1995-2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 560-577. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Weiller, K. H. i Higgs, C. T. (1999). Television coverage of professional golf: A focus on gender. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 8(1), 83-100. <https://doi.org/10.1123/wspaj.8.1.83>
- Wellard, I. (2002). Men, sport, body performance and the maintenance of 'exclusive masculinity'. *Leisure Studies*, 21(3/4), 235-248. <https://doi.org/10.1080/0261436022000030641>
- Wensing, E. H. i Bruce, T. (2003). Bending the rules. *International Review for the Sociology of Sport*, 38(4), 387-396. <https://doi.org/10.1177/1012690203384001>

- Wetton, A. R., Radley, R., Jones, A. R. i Pearce, M. S. (2013). What are the barriers which discourage 15-16 year-old girls from participating in team sports and how can we overcome them? *BioMed Research International*, 2013, 1-8. <https://doi.org/10.1155/2013/738705>
- Wicker, P., Breuer, C. i Dallmeyer, S. (2021). The gender earnings gap among elite athletes in semi-professional sports. *Managing Sport and Leisure*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/23750472.2021.1944819>
- Wilinsky, C. L. i McCabe, A. (2020). A review of emotional and sexual abuse of elite child athletes by their coaches. *Sports Coaching Review*, 1-26. <https://doi.org/10.1080/21640629.2020.1775378>
- Williams, D. R. (2018). Stress and the mental health of populations of color: Advancing our understanding of race-related stressors. *Journal of Health and Social Behavior*, 59(4), 466-485. <https://doi.org/10.1177/0022146518814251>
- Williams, L. (2013). Commitment to sport and exercise: Re-examining the literature for a practical and parsimonious model. *Journal of Preventive Medicine & Public Health*, 46(Suppl 1), S35-S42. <https://doi.org/10.3961/jpmph.2013.46.s.s35>
- Yabe, Y., Hagiwara, Y., Sekiguchi, T., Momma, H., Tsuchiya, M., Kuroki, K., Kanazawa, K., Koide, M., Itaya, N., Yoshida, S., Sogi, Y., Yano, T., Itoi, E. i Nagatomi, R. (2018). The characteristics of coaches that verbally or physically abuse young athletes. *The Tohoku Journal of Experimental Medicine*, 244(4), 297-304. <https://doi.org/10.1620/tjem.244.297>
- Zakon o ravnopravnosti spolova (2017). <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Zakoni/2018/Zakon%20o%20ravnopravnosti%20spolova%20HRV.pdf>
- Zarrett, N., Veliz, P. i Sabo, D. (2020). Keeping Girls in the Game: Factors That Influence Sport Participation. *Women's Sports Foundation*. <https://www.womenssportsfoundation.org/wp-content/uploads/2020/02/Keeping-Girls-in-the-Game-Executive-Summary-FINAL-web.pdf>
- Zimmerman, G. M. i Posick, C. (2016). Risk factors for and behavioral consequences of direct versus indirect exposure to violence. *American journal of public health*, 106(1), 178-188. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2015.302920>
- Ženska zaklada za sport (2000). Coaching-Do female athletes prefer male coaches? <https://www.womenssportsfoundation.org/wp-content/uploads/2016/08/coaching-do-female-athletes-prefer-male-coaches-the-foundation-position.pdf>
- Ženska zaklada za sport (2009). Women's sports & fitness facts & statistics. <https://www.womenssportsfoundation.org/wp-content/uploads/2016/08/wsf-facts-march-2009.pdf>

O AUTORICI

Dr. sc. Zrinka Greblo Jurakić diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Odsjeku za psihologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, nakon čega je bila na poslijedoktorskom usavršavanju na Sveučilištu u Ljubljani. Niz godina radila je na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 2014. godine zaposlena je na Odsjeku za psihologiju na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu na kojem je nositeljica predmeta iz područja socijalne psihologije, motivacije te psihologije sporta i vježbanja. Kao vanjska suradnica sudjeluje u izvođenju nastave na Kineziološkom fakultetu i Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Članica je međunarodnog tima stručnjaka za zaštitu djece u sportu pri Vijeću Europe i Povjerenstva za zaštitu djece u sportu pri Hrvatskom olimpijskom odboru. Aktivno sudjeluje u nacionalnim kampanjama, znanstvenim i stručnim projektima kojima je cilj povećati tjelesnu aktivnost mladih te osigurati da se sportske aktivnosti u kojima sudjeluju djeca i adolescenti odvijaju u nenasilnoj, sigurnoj i poticajnoj okolini.

Radi se o izvornom znanstvenom djelu u kojem se iznose rezultati istraživanja koje se prvo u Hrvatskoj bavi izloženošću mladih sportaša i sportašica te trenera i trenerica rodnim stereotipima te njihovom percepcijom rodne neravnopravnosti u sportu kojim se bave. Spoznaje koje ovo istraživanje donosi u području izuzetno su važne zbog toga što pružaju empirijsku potvrdu relevantnog društvenog problema – prisutnosti rodnih stereotipa i percepcije neravnopravnosti i nejednakih mogućnosti mladića i djevojaka u sportu u Hrvatskoj. Prema mojim spoznajama, u Hrvatskoj ne postoje druga djela sličnog sadržaja i kvalitete. Ova knjiga može koristiti široj javnosti i njenoj senzibilizaciji na probleme i aspekte rodne neravnopravnosti u sportu, nudeći konkretne upute i smjernice za njihovo uspješno rješavanje.

Iz recenzije prof. dr. sc. Željke Kamenov

Rukopis je pisan vrlo jasno, pregledno, argumentirano i zanimljivim stilom. Radi se o vrijednom djelu koje na temelju znanstvenih teorija i dosadašnjih spoznaja te originalnog empirijskog istraživanja ukazuje i demonstrira zastupljenost rodnih stereotipa u sportskom okruženju te njihove moguće negativne posljedice po dobrobit djevojaka pa i čitavog društva. Posebna vrijednost djela je što ne samo da detektira i opisuje problem i stanje, nego i jasno ukazuje na različite mjere za suzbijanje i smanjivanje rodnih stereotipa u sportskom okruženju. Također, na temelju provedene edukacije trenera/ica rukometa o rodnim stereotipima i rodnoj (ne)ravnopravnosti u sportu, te njihovih stavova o rodnim stereotipima i samoj edukaciji, argumentirano se ukazuje na nužnost i korisnost edukacije sportskih djelatnika (ali i ne samo njih) o obilježjima i posljedicama rodnih stereotipa i rodne neravnopravnosti u sportu. Osim što pruža nove znanstvene spoznaje o zastupljenosti i mogućim negativnim posljedicama rodnih stereotipa u sportu u hrvatskom kontekstu, vjerujem da će ovo djelo i potaknuti nova istraživanja, te biti nezaobilazna referenca za sva buduća istraživanja rodnih stereotipa u Hrvatskoj, posebice u sportskom okruženju.

Iz recenzije prof. dr. sc. Renate Franc

Istražujući ukorijenjenost stereotipa prema sportašicama i percepciju rodne (ne)ravnopravnosti u sportu, djelo tematizira znanstveno zanimljivu i društveno relevantnu temu koja je rijetko istraživana u hrvatskom sportu i društvu. Iako su teme rodne (ne)ravnopravnosti prisutne u kurikulumima studija kineziologije i srodnih disciplina, o njima se još uvijek premalo govori. Tim više je empirijski doprinos ovog istraživanja velik. Obzirom na potencijale sporta u procesu (re) socijalizacije te (de)konstrukcije rodnih stereotipa, ova knjiga može služiti kao priručnik širokom profilu čitatelja - znanstvenicima društveno-humanističke provenijencije, nastavnica, studentima kineziologije i izobrazbe trenera, sportašima, trenerima, novinarima, kao i svima onima koji se bave sportom kao društvenim fenomenom.

Iz recenzije izv. prof. dr. sc. Sunčice Bartoluci